

กรมศิลปากร สำนักการสังคีต

โครงการศึกษาวิชาการ เรื่อง

วิวัฒนาการดนตรีตะวันตก
สู่ **วงดุริยางค์สากล** กรมศิลปากร

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๓

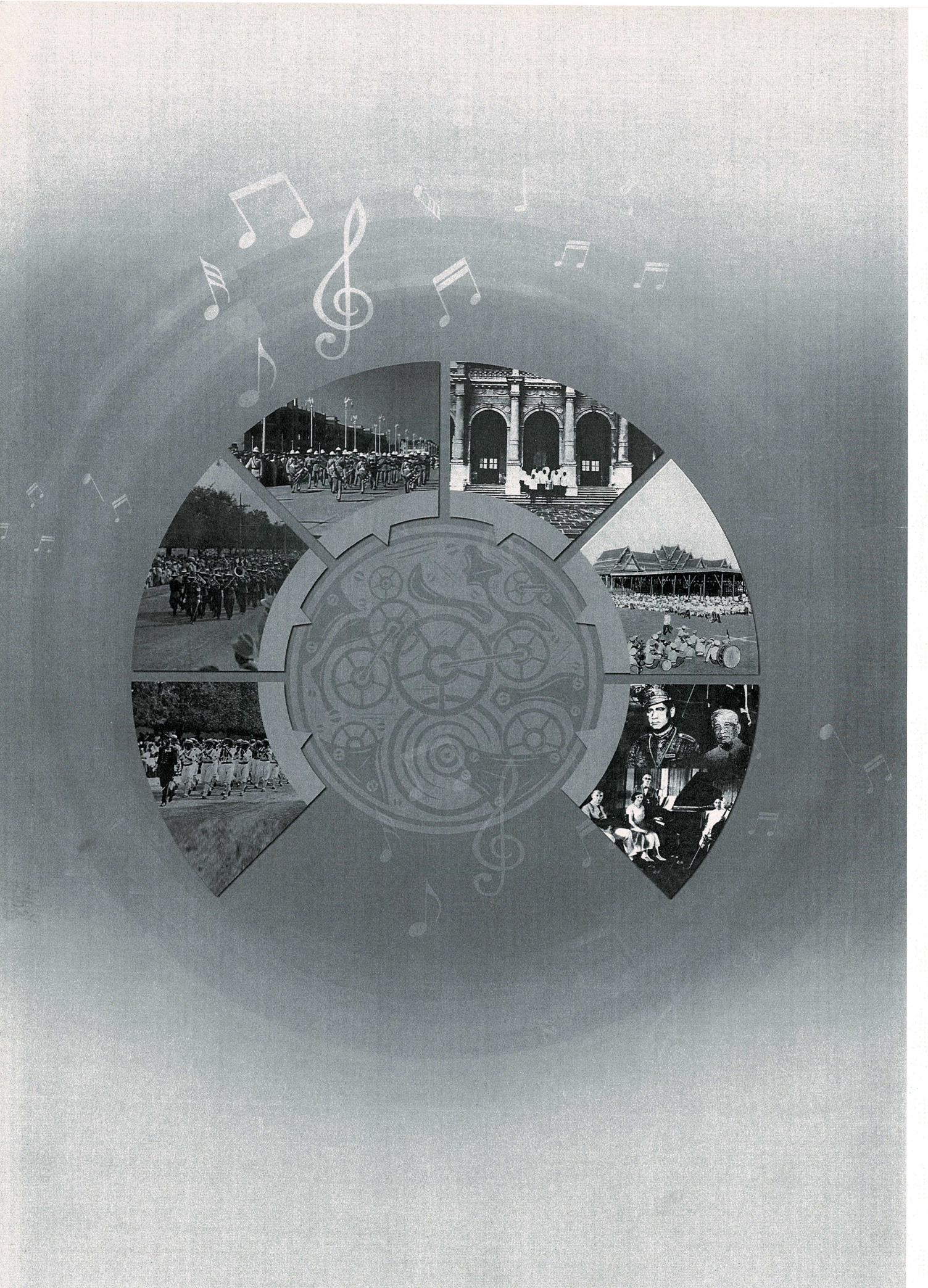

กรมศิลปากร สำนักการสังคีต

โครงการศึกษาค้นคว้าวิชาการ
เรื่อง

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๓

สารบัญ

บทนำ	(๕)
บทที่ ๑	
ความเป็นมา โครงการศึกษาค้นคว้าวิชาการ	
“วิวัฒนาการดนตรีตะวันตกสู่วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร”	๑
บทที่ ๒	
ความเป็นมาของดนตรีตะวันตกในประเทศไทย	๕
บทที่ ๓	
วิวัฒนาการดนตรีตะวันตกสู่วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร	๓๑
บทที่ ๔	
บทสรุป	
วิวัฒนาการดนตรีตะวันตกสู่วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร	๖๓
ภาคผนวก	๗๕
บรรณานุกรม	๘๙

“ บทนำ ”

ศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติบ้านเมือง การพัฒนางานศิลปะเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นอารยประเทศก็เช่นเดียวกัน ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีของชาติตะวันตก นับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้วัฒนธรรมตะวันตกทั้งการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเลือนไหลเข้ามาสู่สังคมไทยอย่างต่อเนื่อง และวิวัฒนาการขึ้นตามความเจริญของสังคมโลก และสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าประเทศชาติบ้านเมืองผ่านพ้นวิกฤตต่าง ๆ มาได้ก็ด้วยพระบารมีแห่งพระมหากษัตริย์ไทยในทุกยุคทุกสมัย ด้วยพระวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล จึงทำให้ชาติบ้านเมืองก้าวสู่ความเป็นอารยประเทศราบจนถึงทุกวันนี้

เอกสารฉบับนี้เป็นการศึกษาข้อมูล เหตุการณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์การดนตรีตะวันตกที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และวิวัฒนาการต่อเนื่องจากอดีต “วงเครื่องสายฝรั่งหลวง” วงดนตรีออร์เคสตราที่ได้รับพระราชทานก่อตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ จนพัฒนามาสู่ “วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร” ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรของกรมศิลปากรตระหนักถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ที่ทรงพระราชทานให้กับกิจการของดนตรีตะวันตก และมีความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมที่บรรพชนได้สืบทอดกันมา เพื่อร่วมพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป

ชนินทร์วดี ชมภูทิพย์

กันยายน ๒๕๖๓

บทที่ ๑ ความเป็นมา

“โครงการศึกษาค้นคว้าวิชาการ เรื่อง วิวัฒนาการดนตรีตะวันตก สู่วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร”

ที่มา

สืบเนื่องจากรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการศึกษาวิทยาการและเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้เกิด วงดุริยางค์ประจำราชสำนักและขุนนางชั้นสูงขึ้นมา และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดการพัฒนาดนตรีตะวันตกในประเทศไทยอันเป็นจุดเริ่มต้นตรงที่ใช้บรรเลงเพื่อถวายพระเกียรติยศแด่พระมหากษัตริย์ ตามรูปแบบและธรรมเนียมของชาวตะวันตก จนถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยของพระองค์ท่าน ในงานด้านดนตรีทรงสนับสนุนการดนตรีทุกประเภท รวมถึง ดนตรีคลาสสิกในประเทศไทย อันเป็นประวัติศาสตร์ของวงเครื่องสายฝรั่งหลวงซึ่งเป็นวงดนตรีชั้นนำวงแรกใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ トラไปถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการ ทำนุบำรุงวงเครื่องสายฝรั่งหลวงทั้งกำลังเครื่องและกำลังคนให้มีความสมบูรณ์ยิ่งกว่าเดิม วงเครื่องสายฝรั่งหลวงจึง เจริญก้าวหน้าขึ้นจนได้มาตรฐานทัดเทียมวงดุริยางค์ของประเทศในซีกโลกตะวันตกอย่างน่าภาคภูมิใจยิ่ง เป็น ประวัติศาสตร์ที่มาของวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร ที่คงอยู่ในปัจจุบัน

การดนตรีสากลได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างต่อเนื่องและยาวนาน ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรในหน่วยงานและประชาชนในชาติมีความตระหนักและซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมที่ บรรพชนได้สืบทอดกันมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานด้านดนตรีตะวันตก จึงเห็นสมควรที่กรมศิลปากรจะได้ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ดนตรีสากลที่เกี่ยวข้องกับกรมศิลปากร เพื่อจัดบันทึก และจัดเก็บ ในโครงการ “วิวัฒนาการดนตรีตะวันตกสู่วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร” เพื่อเผยแพร่ในโอกาสต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา

๑. เนื้อหา ขอบเขตของเนื้อหาในการศึกษาวิวัฒนาการของดนตรีตะวันตกที่เริ่มเข้ามาสู่ประเทศไทย ในยุคสมัยต่าง ๆ ตามช่วงเวลาดังนี้

- ๑.๑ สมัยอยุธยา
- ๑.๒ สมัยธนบุรี-รัตนโกสินทร์ตอนต้น
- ๑.๓ สมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๓ - ๕)
- ๑.๔ สมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๖ - ๘)
- ๑.๕ สมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๙ - ปัจจุบัน)

๒. รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์การก่อตั้งวงเครื่องสายฝรั่งหลวงจนถึงวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสถาบันพระมหากษัตริย์ทุกยุคสมัย

๓. สืบค้นข้อมูลองค์ความรู้ด้านการดนตรีสากล มรดกทางภูมิปัญญาจากวงเครื่องสายฝรั่งหลวง ในราชสำนัก ข้อมูลประวัติศาสตร์และความสำคัญของการดนตรีสากลในงานพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีการทั่วไป

๔. ระยะเวลาที่ทำการศึกษา ดังนี้

- ๔.๑ เก็บข้อมูลเบื้องต้นเดือนเมษายน ๒๕๖๓
- ๔.๒ เก็บรวบรวมข้อมูลเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม ๒๕๖๓
- ๔.๓ สรุปผลการศึกษาค้นคว้าเดือนสิงหาคม ๒๕๖๓
- ๔.๔ นำเสนอผลงานการศึกษาค้นคว้าเดือนกันยายน ๒๕๖๓

ข้อตกลงเบื้องต้น

แหล่งสืบค้นข้อมูลประกอบด้วย หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดดนตรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ วงดุริยางค์สี่เหล่าทัพ สถาบันการศึกษาด้านดนตรีสากลอื่น ๆ เอกสาร หนังสือ งานวิจัย และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ฯลฯ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. บุคลากรและประชาชน บุคคลทั่วไปได้ตระหนักถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์การดนตรีสากล โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสถาบันพระมหากษัตริย์ทุกยุคสมัย

๒. ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และความสำคัญขององค์ความรู้ด้านดนตรีสากลที่เกี่ยวข้องกับวงเครื่องสายฝรั่งหลวงในราชสำนัก ได้รับการอนุรักษ์ สืบทอดให้เจริญก้าวหน้ามั่นคงอย่างยั่งยืนสืบไป

๓. เกิดการพัฒนาองค์ความรู้และศักยภาพของศิลปินวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร

วิธีการศึกษา

๑. ประวัติดนตรีตะวันตกยุคสมัยต่าง ๆ
๒. ประวัติศาสตร์ไทยในยุคสมัยต่าง ๆ
๓. พระมหากษัตริย์ที่ทรงพระมหากรุณาธิคุณต่อการดนตรีตะวันตก
๔. ประวัติบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้อง

๕. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

- หนังสือ วารสาร บทความ เอกสารเก่า คำบรรยายเพลง ซีดีและดีวีดี
- สื่อบันทึกการแสดง ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๒-ปัจจุบัน
- ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต สื่ออิเล็กทรอนิกส์
- บทสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

๖. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเพื่อหาข้อสรุปเปรียบเทียบในเรื่องของดนตรีตะวันตกที่เข้ามา มีวิวัฒนาการในประเทศไทย

๗. วิเคราะห์ นำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และความสำคัญขององค์ความรู้ด้านดนตรีสากล ที่เกี่ยวข้องกับวงเครื่องสายฝรั่งหลวงที่มีวิวัฒนาการมาเป็นวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร โดยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

นิยามศัพท์

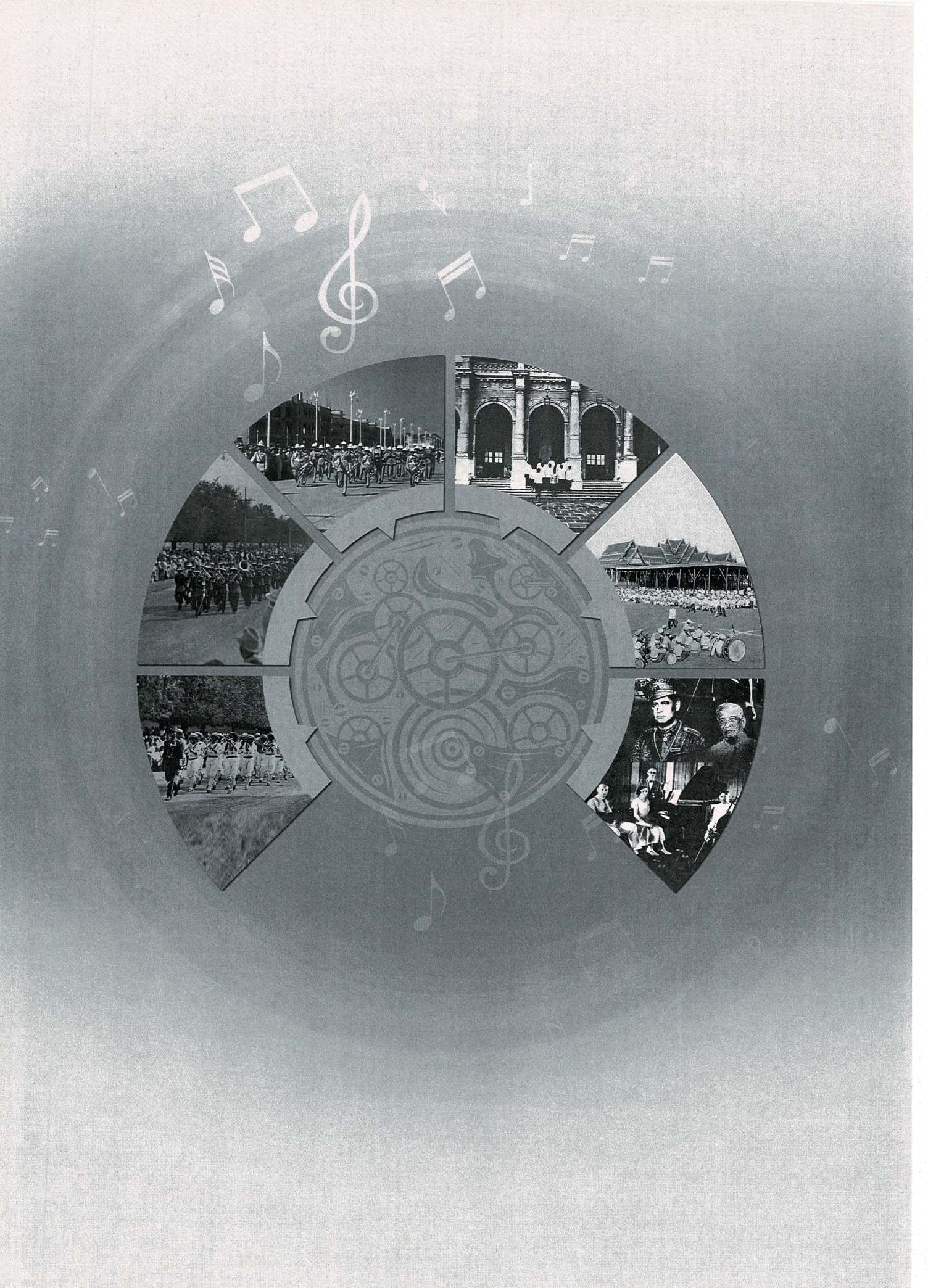
Western Music ดนตรีตะวันตก หมายถึง ดนตรีที่ถือกำเนิดขึ้นในประเทศทางซีกโลกตะวันตก และมีวิวัฒนาการ มาเป็นเวลายาวนาน

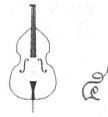
History of Western Music หมายถึง ประวัติศาสตร์ดนตรีตะวันตกในยุคสมัยต่างๆ

วิวัฒนาการ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อไปสู่สถานะที่ดีขึ้น หรือเจริญขึ้น

แตรวง : brass band หมายถึง วงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องเป่าทองเหลืองและเครื่องกระทบ ในบางธรรมเนียม เรียกวงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีทองเหลืองและเครื่องเป่าลมไม้ว่าแตรวง แต่โดยมากเรียกโยธวาทิต (military band), วงนั่งบรรเลง (concert band) หรือ วงเครื่องเป่าลมไม้ (wind band)

วงดุริยางค์ หรือ ออร์เคสตรา (Orchestra) หมายถึง วงดนตรีที่มีเครื่องดนตรีตั้งแต่ ๕๐ ชิ้นขึ้นไป วงดุริยางค์มีขนาด และรูปแบบเปลี่ยนไปตามความต้องการของนักประพันธ์เพลง ความนิยมของแต่ละยุคสมัย และการพัฒนาเครื่องดนตรี

บทที่ ๒ ความเป็นมา ของดนตรีตะวันตก ในประเทศไทย

ความนำ

ก่อนที่จะเข้าสู่เรื่องของวิวัฒนาการดนตรีตะวันตกที่เกิดขึ้นและเข้ามาสู่ในประเทศไทยเรานั้น ขอกล่าวถึงส่วนที่เกี่ยวข้องอันจะนำมาสู่ความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมตะวันตก และวิถีชีวิตความเป็นไทย ซึ่งต่างก็มีประวัติศาสตร์อันยาวนานของตนเอง และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ บางสิ่งบางอย่างก็เป็นเรื่องของความแตกต่าง แต่จากการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น จึงเป็นที่มาของความเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การพัฒนาในทุกแขนงวิชา

ดังนั้น เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาและเชื่อมโยงสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต อันจะนำมาสู่ซึ่งการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการนำวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศไทยนั้น จึงควรได้ทราบประวัติศาสตร์ของยุคสมัยต่าง ๆ ทั้งในซีกโลกตะวันตกและในประเทศไทยควบคู่กัน

คำว่า Western Music หรือ ดนตรีตะวันตก หากแปลตามความหมายของรากศัพท์ภาษาอังกฤษแล้วตามพจนานุกรม แปลว่า ดนตรีสากล หรือ เพลงสากล ซึ่งคำว่า ดนตรีตะวันตก นี้ มีความหมายว่า การดนตรีที่ถือกำเนิดในซีกโลกตะวันตกและมีวิวัฒนาการต่อเนื่องมายาวนานกว่า ๒๐๐๐ ปี ดังนั้น History of Western Music จึงมีความหมายถึงประวัติศาสตร์ดนตรีตะวันตกในยุคสมัยต่าง ๆ

การแบ่งยุคสมัยของดนตรีตะวันตก

การแบ่งยุคสมัยของดนตรีตะวันตกนั้น เพื่อสร้างความเข้าใจในเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลจากเอกสารตำราวิชาการแต่ละเล่ม พบว่ามีการจัดลำดับยุคสมัยของดนตรีที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ ตามแต่ทัศนะของปราชญ์ทางดนตรี และเลขของปีคริสต์ศักราชที่ไม่ตรงกัน ในเอกสารตำราบางเล่ม

ดังบทความงานวิจัย : การศึกษาประวัติของดนตรีตะวันตก (Introduction to Western Music History) กล่าวว่า “ตัวเลขปี ค.ศ. ซึ่งอาจจะไม่เหมือนกันในเอกสารตำราแต่ละเล่ม เพราะเป็นตัวเลขที่ใช้การประมาณตามแนวโน้มของเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ยุโรป จึงขอให้เข้าใจว่า แม้ว่าปี ค.ศ. ที่ระบุไว้ในเอกสารตำราแต่ละเล่มจะแตกต่างกัน แต่ก็ถือว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน” ซึ่งอาจแบ่งเป็น ๕ ยุคสมัย หรือ ๖ ยุคสมัย (Pen. ๑๙๙๒ : ๑๓๓-๑๓๔) หรือนักวิชาการบางท่านอาจจะแบ่งเป็น ๗ ยุคสมัย (Miller. ๑๙๗๒ : ๓) นักวิชาการดนตรีของไทย ได้กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของการดนตรีตะวันตกไว้ด้วยเช่นกัน ดังนี้

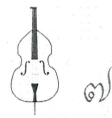
การศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์หรือการมอยย้อนกลับไปในอดีตนั้น นอกจากเป็นไปเพื่อความ
สุขใจในการได้ศึกษาเรียนรู้และรับทราบเรื่องราวของอดีตโดยตรงแล้ว ยังเป็นการศึกษาเป็นแนวทางเพื่อทำความเข้าใจ
เข้าใจดนตรีที่เกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงในแง่ของดนตรีในปัจจุบัน และเพื่อนำมาใช้ในการทำนายหรือคาดเดา
ถึงแนวโน้มของดนตรีในอนาคตด้วย กล่าวถึงประวัติดนตรีตะวันตกซึ่งแบ่งออกเป็นสมัยต่าง ๆ ได้ ๙ สมัย ดังนี้
(ณรุทธ์ สุทธจิตต์, ๒๕๓๔ : ๑๓๓)

๑. สมัยกรีก (Ancient Greek Music)
๒. สมัยโรมัน (Roman)
๓. สมัยกลาง (The Middle Ages)
๔. สมัยเรเนซองส์ (The Renaissance Period)
๕. สมัยบาโรก (The Baroque Period)
๖. สมัยคลาสสิก (The Classical Period)
๗. สมัยโรแมนติก (The Romantic Period)
๘. สมัยอิมเพรสชันนิสติก (The Impressionistic)
๙. สมัยศตวรรษที่ ๒๐ และปัจจุบัน (The Twentieth Century)

ดังที่ได้ทราบแล้วว่า ดนตรีเกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์เรา ในยุคแรกที่มนุษย์ยังอาศัยอยู่ในป่า โพร่งไม้
หรือในถ้ำ ก็รู้จักการร้องรำทำเพลงตามธรรมชาติ เช่น พรบมือ เคาะหิน เคาะไม้ เป่าปาก เป่าเขาสัตว์ หรือเปล่ง
เสียงร้อง ซึ่งการร้องรำทำเพลงนี้ ก็เพื่ออ้อนวอนพระเจ้า แสดงความเคารพบูชา หรือขอบคุณพระเจ้าที่ดลบันดาล
ความสุขแก่พวกเขา เมื่อโลกมีวิวัฒนาการผ่านยุคสมัยต่าง ๆ มา ดนตรีก็นำวิวัฒนาการไปตามความเจริญและความคิด
สร้างสรรค์ของมนุษย์ด้วยเช่นกัน เครื่องดนตรีที่เคยใช้ในสมัยเริ่มแรกก็มีการวิวัฒนาการจนมาเป็นเครื่องดนตรีที่
เราเห็นอยู่ในปัจจุบัน ส่วนเพลงร้องอ้อนวอนพระเจื่อก็กลายมาเป็นเพลงสวดทางศาสนาและเพลงร้องทั่ว ๆ ไป
ในยุคแรกดนตรีมีเพียงเสียงเดียวและแนวเดียวเท่านั้นเรียกว่า Melody ไม่มีการประสานเสียง จนถึงศตวรรษที่ ๑๒
เริ่มรู้จักการใช้เสียงต่าง ๆ มาประสานกันอย่างง่าย ๆ จึงเกิดเป็นดนตรีหลายเสียงขึ้น

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละชาติ แต่ละศาสนา ล้วนแตกต่างกัน โดยเฉพาะดนตรี
ทางตะวันตก นับว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศาสนามาก บทเพลงที่เกี่ยวกับศาสนาหรือเรียกว่าเพลงวัดนั้น ได้แต่ง
ขึ้นอย่างถูกหลักเกณฑ์ ตามหลักวิชาการดนตรี ผู้แต่งเพลงวัดต้องมีความรู้ ความสามารถสูง เพราะต้องแต่งขึ้นให้
สามารถโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังให้นิยมเลื่อมใสในศาสนามากขึ้น ดังนั้น บทเพลงสวดในศาสนาคริสต์ จึงมีเสียงดนตรี
ประกอบประกอบการสวดมนต์ เมื่อมีบทเพลงเกี่ยวกับศาสนามากขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันการลืม จึงได้มีผู้ประดิษฐ์
สัญลักษณ์ต่าง ๆ แทนทำนอง เมื่อประมาณ ค.ศ. ๑๐๐๐ สัญลักษณ์ดังกล่าวคือ ตัวโน้ต (Note) นั่นเอง โน้ตเพลงที่ใช้
ในหลักวิชาดนตรีเบื้องต้นเป็นเสียงโด เร มี นั้น เป็นคำสวดในภาษาละติน จึงกล่าวได้ว่าวิชาดนตรีมีจุดกำเนิดมาจาก
วัดหรือศาสนา ในยุโรปถือว่าเพลงเกี่ยวกับศาสนานั้นเป็นเพลงชั้นสูงสุด

สำหรับวงดนตรีที่เกิดขึ้นในศตวรรษต้น ๆ จนถึงปัจจุบัน ก็จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไป เครื่องดนตรี
ที่ใช้บรรเลงก็มีจำนวนและชนิดแตกต่างกันตามสมัยนิยม ลักษณะการผสมวงแตกต่างกันไป การผสมวงด้วยเครื่อง
ดนตรีที่ต่างชนิดกันหรือจำนวนของผู้บรรเลงที่ต่างกัน ก็จะมีชื่อเรียกของวงดนตรีต่างกันด้วย

ยุคต่าง ๆ ของดนตรีสากล

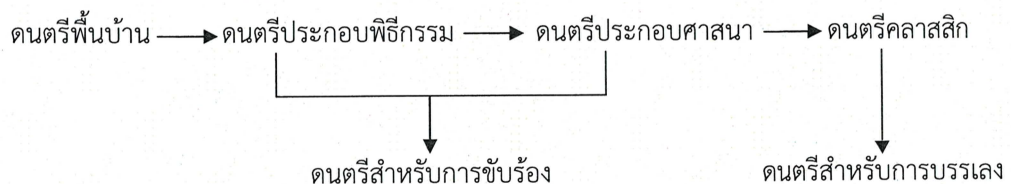
ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนจะใช้ข้อมูลการแบ่งยุคสมัยของดนตรีตะวันตกที่ประมวลจากการแบ่งยุคสมัยของ Miller (Miller. ๑๙๗๒ : ๓) ประกอบกับประวัติศาสตร์ของดนตรีสมัยต่าง ๆ ที่มีการแบ่งยุคสมัยของดนตรีตะวันตกเป็น ๗ ยุค ดังนี้

๑. ยุคกลาง (The Middle Ages) (ค.ศ. ๕๐๐ – ๑๕๐๐)
๒. ยุคเรเนซองส์หรือยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา (The Renaissance Period) (ค.ศ. ๑๕๐๐ – ๑๖๐๐)
๓. ยุคบาโรก (The Baroque Period) (ค.ศ. ๑๖๐๐ – ๑๗๕๐)
๔. ยุคคลาสสิก (The Classical Period) (ค.ศ. ๑๗๕๐ – ๑๘๒๐)
๕. ยุคโรแมนติก (The Romantic Period) (ค.ศ. ๑๘๒๐ – ๑๘๙๐)
๖. ยุคอิมเพรสชันนิสติก (The Impressionistic) (ค.ศ. ๑๘๙๐ – ๑๙๑๐)
๗. ยุคศตวรรษที่ ๒๐ (The Twentieth Century) (ค.ศ. ๑๙๑๐ - ถึงปัจจุบัน)

การแบ่งยุคสมัยของดนตรีตะวันตกดังที่กล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นช่วงเวลาของแต่ละยุคสมัยที่กำหนดช่วงปีคริสต์ศักราชไว้ ก็เป็นข้อมูลหนึ่งที่จะสามารถนำมาเทียบเคียงกับช่วงเวลายุคสมัยต่าง ๆ ของไทยเราได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

จากดนตรีประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ได้กระทำอย่างต่อเนื่องและเป็นที่ยอมรับในชุมชนของมนุษย์นั้น ครั้นเมื่อมนุษย์เริ่มมีการนับถือศาสนา การขับร้องและการบรรเลงดนตรีค่อย ๆ มีวิวัฒนาการขึ้น จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางศาสนาไปด้วย โดยพิธีกรรมต่าง ๆ กลายเป็นเรื่องของศาสนา การอ้อนวอนขอร้องเป็นบทสวดพิธีต่าง ๆ ซึ่งบทสวดเหล่านั้นได้มีการตกแต่งขัดเกลามาตามความเจริญของมนุษย์ และดนตรีประกอบบทสวด ก็ถูกแต่งขึ้นมาอย่างพิถีพิถัน มีหลักวิชา มีนักประพันธ์เพลงคือผู้ที่บรรจงแต่งทำนองใส่บทสวดมากขึ้น ดนตรีเริ่มมีแบบแผน เกิดเป็นดนตรีประกอบศาสนาที่เรียกว่า เชิร์ชมิวสิก (Church Music) หรือเซครีดมิวสิก (Sacred Music) ขึ้นตามลำดับ (กำธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ๒๕๑๘ : ๒๒)

จากดนตรีประกอบศาสนาที่กล่าวมาแล้ว ดนตรีได้วิวัฒนาการมาจนกลายเป็น “ศาสตร์” คือเป็นวิชาที่ต้องศึกษาอย่างจริงจัง นักประพันธ์เพลงในยุคแรก ๆ จึงได้แก่ พระ บาทหลวง เนื้อร้องคือบทสวดต่าง ๆ ทำนองประกอบบทสวดเกิดขึ้นมากมาย ต่างคนต่างก็แต่งขึ้นมาแสดงเฉพาะในวัดหรือโบสถ์เท่านั้น ต่อมาจึงแพร่หลายออกจากวัดไปสู่ประชาชนทั่วไป โดยแพร่ขยายเข้าไปในราชสำนักก่อน เพราะราชสำนักประกอบด้วยเจ้านายและขุนนางที่มีทุนทรัพย์และความรู้ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ยังสนับสนุนให้มีการแต่งบทบรรเลงที่ไม่เกี่ยวกับศาสนาอีกด้วย โดยบทบรรเลงเหล่านี้ได้แต่งขึ้นมาอย่างพิถีพิถันถูกหลักวิชา มีการฝึกซ้อมอย่างดี มีโรงเรียนสอนดนตรีเกิดขึ้น ดนตรีที่ถูกบรรจงแต่งขึ้นในระยะหลังนี้ คำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของเสียงดนตรี เน้นความสำคัญที่เครื่องดนตรี จึงเกิดดนตรีที่เป็นแบบฉบับหรือที่เรียกว่าดนตรีคลาสสิก (Classical Music) ซึ่งถือว่าเป็นดนตรีชั้นสูง ที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาหาความรู้จึงจะฟังอย่างเข้าใจได้ วิวัฒนาการของดนตรี อาจจะสรุปเป็นแผนภาพคร่าว ๆ ได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๑.๑ วิวัฒนาการของดนตรี

ที่มา : Daneil T. Politoske, ๑๙๗๙ : ๒

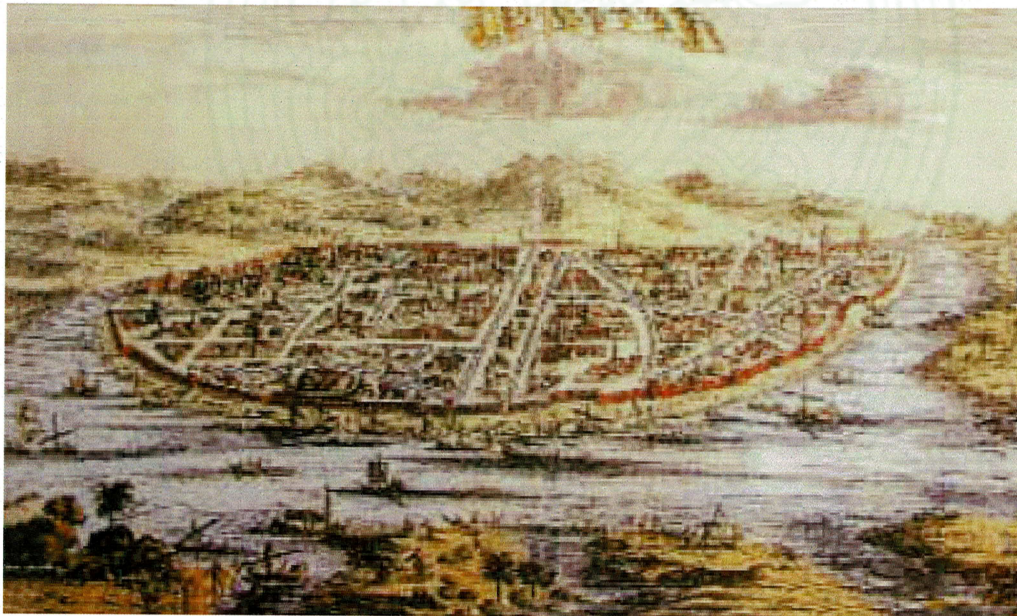
ในช่วงศตวรรษที่ ๑๖ มนุษย์ให้ความสำคัญกับดนตรีมาก โดยถือว่าดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต นอกจากดนตรีในศาสนาที่สืบเนื่องมาจากสมัยกลาง (Middle Ages) แล้ว ยังต้องการดนตรีของคฤหัสถ์ (Secular Music) เพื่อพักผ่อนในยามว่าง ดังนั้นดนตรีของคฤหัสถ์และดนตรีศาสนา (Sacred Music) จึงมีความสำคัญเท่ากัน

เหตุการณ์ในยุคสมัยต่าง ๆ ของไทย

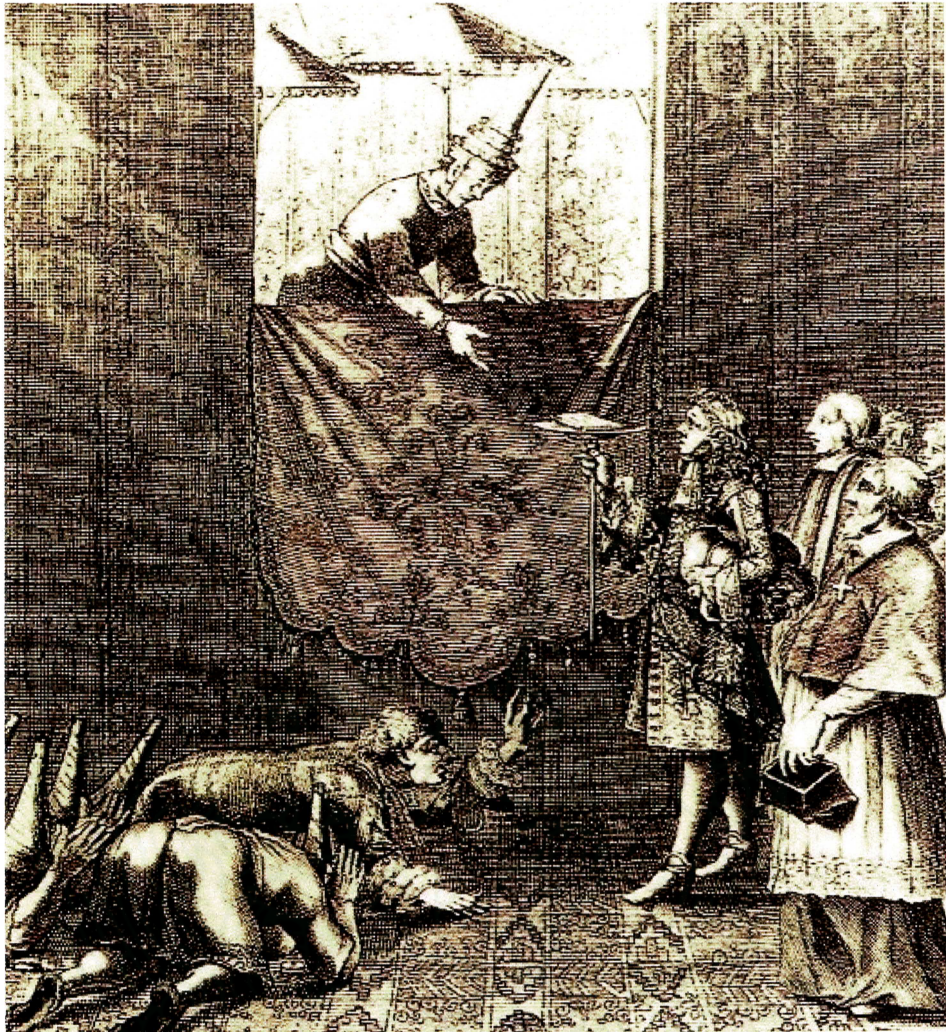
สำหรับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ชาติไทย ที่จะนำมาเล่าในวันนี้ จะเป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมตะวันตก ที่เข้ามามีบทบาทในประเทศไทยในยุคสมัยต่าง ๆ โดยลำดับดังนี้

สมัยอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาเริ่มติดต่อกับชาติตะวันตกเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๔ หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๑๑๒ กรุงศรีอยุธยาตกเป็นประเทศราชของราชวงศ์ตองอูแห่งพม่า หลังจากนั้นอีก ๑๕ ปี ต่อมา สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพ กรุงศรีอยุธยายังคงติดต่อกับชาติตะวันตกในเวลาต่อมา จนรุ่งเรืองถึงขีดสุดในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

กรุงศรีอยุธยาในอดีต การเดินทางเข้ามาของชาติโปรตุเกสในกรุงศรีอยุธยา
ที่มา (<http://haab.catholic.or.th/history/banprotu.html>).
สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๓. วิทยาลัยแสงธรรม)

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระราชบิดาในกรมหลวงโยธาเทพ
เสด็จออกท้องพระโรงพระราชวังที่ลพบุรี รับพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔
ซึ่งเชอวาเลีย เดอ โชมองต์กับคณะทูตฝรั่งเศสทูลเกล้าถวาย เมื่อ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๒๘
(Wikimedia Commons)

โปรตุเกสเป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาเมืองไทยตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๑๖ ทั้งในด้านการทูตและ
ในด้านการศาสนา จึงทำให้กรุงศรีอยุธยาในสมัยนั้นได้เห็น “ฝรั่ง” เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้า ตลอดจนมีการเผยแผ่
ศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ซึ่งสามารถจูงใจให้บรรดาคนจีนที่มาตั้งบ้านเรือนอยู่แล้ว และคนไทยบางส่วน
“เข้ารีต” เป็นคริสเตียน โปรตุเกสเน้นเรื่องการเผยแผ่ศาสนาเป็นสำคัญ ซึ่งทำได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการมีครอบครัว
กับคนพื้นเมือง เพื่อลูกหลานจะได้เกิดมาเป็นผู้ถือศาสนานั้น ชาวโปรตุเกสและลูกหลานได้ใช้ชีวิตเป็นคนไทย เข้ารับ
ราชการทหาร และเป็นชาติตะวันตกที่นำอาวุธปืนมาใช้ในการสู้รบในส่วนของโลก ญี่ปุ่นก็ทำนองเดียวกับจีนและ
โปรตุเกส กล่าวคือ มาตั้งรกรากอยู่ในเมืองไทยและใช้ชีวิตเป็นคนไทย

สมัยธนบุรี

ในช่วงสมัยกรุงธนบุรี ซึ่งเป็นสมัยแห่งการปกครองที่มีระยะเวลาเพียง ๑๕ ปี ต่อเนื่องถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นนั้น จะขอนำบทความซึ่งอาจารย์สนอง คลังพระศรี จากวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่กล่าวถึง เรื่องของวัฒนธรรมดนตรีตะวันตก อันเป็นเหตุที่สืบเนื่องมาจากครั้งกรุงศรีอยุธยาไว้ ดังนี้

การติดต่อระหว่างผู้คน, สังคม และรัฐ ทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ความเชื่อ ภาษา สังคม การเมือง เศรษฐกิจ รวมถึงวัฒนธรรมการดนตรีด้วย โดยเฉพาะดนตรีตะวันตกที่เข้ามาตั้งแต่ สมัยกรุงศรีอยุธยา

สนอง คลังพระศรี วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล เรียบเรียงไว้ในบทความชื่อ “พัฒนาการของวงเครื่องสายฝรั่งในสังคมไทย” (สุจิตร์ เพลงไทยประสานเสียง, กรมศิลปากร มิถุนายน ๒๕๔๘) ซึ่งขอสรุปมาพอสังเขป ดังนี้

เมื่อสังคมไทยมีการติดต่อกับชาวตะวันตก จึงรับเอาดนตรีฝรั่งเข้ามาเพลงขึ้นมาก่อรูปแบบหนึ่งที่คนรุ่นใหม่ในสมัยนั้นเรียกว่าเพลงไทยสากล ดนตรีตะวันตกมาพร้อมกับเครื่องดนตรีที่เรียกว่า “แตร” สันนิษฐานว่าแตรเข้ามา ๒ แนวทาง

๑. แตรวงอน อิทธิพลของแตรอินเดีย ที่เชื่อว่าเข้ามาพร้อมกับวัฒนธรรมพราหมณ์ ประมาณปี ๑๘๐๐

๒. แตรฝรั่ง อิทธิพลของฝรั่งตะวันตก น่าจะเข้ามาในสมัยอยุธยาตอนต้น ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ หรือในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง และมีการใช้แตรทรมเปิดในพระราชพิธีตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ถึงสมัยกรุงธนบุรี มีหลักฐานว่า มีดนตรีตะวันตกเล่นอยู่ในสยามแล้ว ดังข้อความในจดหมายเหตุ ความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี กล่าวไว้ในตอนรับพระแก้วพระบางจากเวียงจันทน์ลงมาฉลองสมโภชในกรุงเทพฯ ความว่า “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิณพาทย์ไทย พิณพาทย์รามัญ และมโหรีไทย มโหรีแขก ฝรั่ง มโหรีจีน ญวน เขมร ผลัดเปลี่ยนกันสมโภช ๒ เดือนกับ ๑๒ วัน พระราชทานเบี้ยเลี้ยงผู้ที่มาเล่นนั้น หมื่นราชาราช มโหรีไทยชาย ๒ หญิง ๔ พระยาธิเบศรบดี มโหรีแขก ๒ มโหรีฝรั่ง ๓...”

แสดงว่า ดนตรีตะวันตกหรือที่เรียกว่า “มโหรีฝรั่ง” เป็นที่รู้จักของชาวไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เรื่อยมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรีเป็นอย่างน้อยแต่ไม่สามารถระบุว่ามีรูปแบบเป็นเช่นไร (อ้างถึงใน สนอง คลังพระศรี, “พัฒนาการของวงเครื่องสายฝรั่งในสังคมไทย” จาก “แตรวง” ถึง “ออร์เคสตรา”, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๓)

กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศทางซีกโลกตะวันตก ที่เกิดขึ้นระหว่างรัชกาลที่ ๑ - ๓ นั้น สรุปพอสังเขป ได้ดังนี้ (ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตก : สารานุกรมเสรี วิกิพีเดีย)

๑. ลักษณะความสัมพันธ์ยังไม่ขยายตัวมากนัก ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศตะวันตกยังไม่แน่นแฟ้น เนื่องจากฝ่ายไทยมีความหวาดระแวงเกรงภัยคุกคามจากชาติตะวันตก และยังไม่เห็นถึงความสำคัญของการค้าขายกับชาติตะวันตกมากนัก

๒. ประเทศที่เข้ามาติดต่อกับค้าขายกับไทย ๓ ประเทศสำคัญ ได้แก่ โปรตุเกส อังกฤษและสหรัฐอเมริกา สินค้าที่ไทยต้องการจากประเทศตะวันตกมากที่สุดในช่วงเวลานั้นคืออาวูป

ความสัมพันธ์กับโปรตุเกส

โปรตุเกสเป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาติดต่อกับค้าขายกับไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่การค้าของโปรตุเกสในไทยไม่เจริญก้าวหน้ามากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

สมัยรัชกาลที่ ๑ โปรตุเกสแต่งทูตอัญเชิญพระราชสาส์นมาเจริญไมตรีต่อไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๙ และขอตั้งโรงสินค้าที่กรุงเทพฯ ทางฝ่ายไทยให้การต้อนรับอย่างดี

สมัยรัชกาลที่ ๒ ฝ่ายไทยซื้ออาวูปจากโปรตุเกสไว้คอยป้องกันพระนครจำนวนหนึ่งและอนุญาตให้พ่อค้าชาวโปรตุเกสเข้ามาค้าขายในเมืองไทยและตั้งสถานกงสุลในกรุงเทพฯ ได้ คาโลส เดอ ซิลเวรา เป็นกงสุลประจำเมืองไทยเป็นคนแรก ต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็น “หลวงอภัยพานิช”

ความสัมพันธ์กับอังกฤษ

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีทั้งด้านการค้าและการเมือง

๑. สมัยรัชกาลที่ ๑ พระยาไทรบุรีให้อังกฤษเช่าเกาะหมาก (ปีนัง) เพื่อหวังพึ่งอังกฤษให้พ้นจากอำนาจของไทย ฝ่ายอังกฤษเมื่อรู้ว่าเป็นดินแดนที่อยู่ในความปกครองของไทย จึงส่ง ฟรานซิส โลห์ เป็นทูตมาเจริญไมตรีด้วย และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “พระยาราชภักดี” ซึ่งเป็นชาวยุโรปคนแรกในสมัยรัตนโกสินทร์ที่ได้รับเกียรติดังกล่าว

๒. สมัยรัชกาลที่ ๒ อังกฤษส่งทูตชื่อ จอห์น ครอเฟิร์ต มาเจรจาตกลงเรื่องการค้าใน พ.ศ. ๒๓๖๔ โดยขอให้ไทยเก็บสินค้าขาเข้าในอัตราที่แน่นอน และยกเลิกการผูกขาดของพระคลังสินค้า และขอให้ไทยยอมรับอธิปไตยของไทรบุรี

๓. สมัยรัชกาลที่ ๓ ไทยกับอังกฤษบรรลุข้อตกลงในการทำสัญญาทางการค้าระหว่างกัน ที่เรียกว่า “สัญญาเบอร์นี” เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๙ ถือว่าเป็นสนธิสัญญาฉบับแรกที่ไทยทำกับประเทศตะวันตกในสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่เน้นผลประโยชน์ทางการค้าเป็นสำคัญ และเป็นสัญญาที่ฝ่ายไทยไม่เสียเปรียบ

ความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา

๑. การติดต่อการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาเริ่มอย่างเป็นทางการในสมัยรัชกาลที่ ๓ โดยพ่อค้าอเมริกัน ชื่อ กัปตันเฮล เดินทางเข้ามาค้าขายในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ ได้นำปืนคาบศิลาถวาย ๕๐๐ กระบอก จึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “หลวงภักดีราชภักดี”

๒. मिชชันนารีชาวอเมริกันรุ่นแรกเดินทางเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาในเมืองไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ได้นำวิทยาการสมัยใหม่ของโลกตะวันตกเข้ามาเผยแพร่

๓. สนธิสัญญาทางการค้าฉบับแรกที่ทำกับสหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ เอ็ดมันด์ รอเบิร์ตส์ เป็นทูตเข้ามาเจรจาทางการค้ากับไทย โดยยึดเอาสนธิสัญญาเบอร์นีที่ไทยทำกับอังกฤษเป็นหลักในการเจรจา

งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง

สมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๓ – ๕)

ประวัติความเป็นมาของการกำเนิดดนตรีตะวันตกในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๘๔ – ๒๔๘๔

ในรัชกาลที่ ๓ – ๔ (ช่วงปี พ.ศ. ๒๓๘๕ – ๒๔๑๑)

ในช่วงของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ศิลปวัฒนธรรม ศาสนาและดนตรีตะวันตกได้เริ่มต้นเข้ามาสู่ประเทศไทยอย่างช้า ๆ ส่วนใหญ่จะเข้ามาทางราชสำนักและขุนนางชั้นสูง ที่ให้ความสนใจและรับเอาวัฒนธรรมอย่างเงียบ ๆ เนื่องจากพระองค์ท่านได้ทรงให้ความระมัดระวังกลุ่มคนตะวันตกและยังไม่ตอบรับหรือยกย่องวัฒนธรรมและวิทยาการตะวันตกในทันที ทรงให้ใคร่ครวญและใช้ดุลยพินิจอย่างรอบคอบในทุก ๆ ด้านประกอบกับมิได้มีพระราชอัธยาศัยชื่นชมในตะวันตกสักเท่าใดนัก (ณัฐยา นัจจนาวากุล, ๒๕๕๕ : ๙๙)

ณัฐยา นัจจนาวากุล (๒๕๕๕, น. ๕๐-๕๑) กล่าวว่า มีบันทึกหลักฐานการเข้ามาของกองดุริยางค์ทหารต่างชาติที่มากับคณะทูตครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๓๗๙ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ คือ กองดุริยางค์ทหารแห่งเรือพีค็อก (Peacock) แห่งประเทศสหรัฐอเมริกา โดยอ้างถึงบันทึกในเหตุการณ์อัญเชิญพระราชสาส์นว่า ทางคณะทูตสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการแห่พระราชสาส์นตามขนบของตะวันตก โดยเฉพาะมีกองดุริยางค์เกียรติยศ ประกอบกองกระบวนทหารสหรัฐอเมริกาเดินแถวสวนสนามไปพร้อมกับเพลงมาร์ช (March) ซึ่งสร้างความประทับใจให้กับชาวสยามเป็นอย่างยิ่ง (อ้างถึงใน : “มาร์ชหมายเลข ๑” เพลงแตงกวาปริศนาจากบทกวีเยอรมันจนถึงแตงกวาบ้าน, จิตร กาวี)

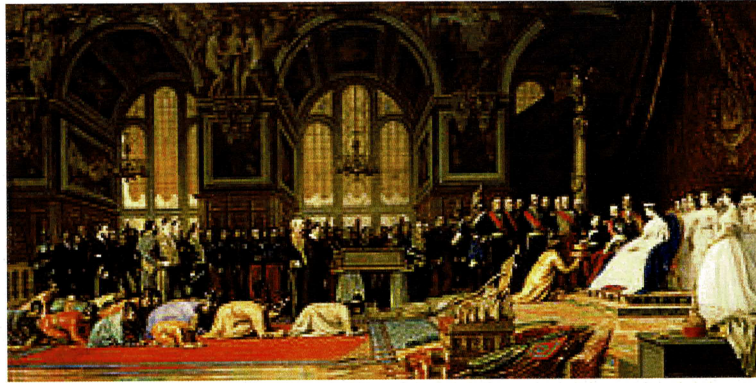
ส่วนในช่วงของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว วังหน้าในรัชกาลที่ ๔ ทรงมีนโยบายหลักในการเปิดประเทศเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับชาวตะวันตกมีการเจรจาทางการทูต ส่งผลให้วัฒนธรรมตะวันตกหลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ โดยการนำเข้ามาของมิชชันนารีชาวอเมริกัน ที่มีความตั้งใจอย่างแรงกล้าในการเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในภูมิภาคตะวันออก ซึ่งก็มิค่อยได้รับความสนใจในการเปลี่ยนแปลงศาสนาจากกลุ่มคนส่วนใหญ่เท่าใดนัก

แต่ในทางกลับกันงานด้านการเผยแพร่ศาสนานั้น ก็เป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งต่อวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกผ่านเพลงสวด เพลงนมัสการ ฯลฯ ซึ่งในช่วงแรกนั้นเป็นไปอย่างช้า ๆ และจำกัดอยู่แต่ในสังคมเมือง เพราะเป็นช่วงเวลาในการเลือกรับเอาวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกเข้ามาใช้แต่ในพระราชพิธีของราชสำนักที่มีกองทหารเกียรติยศสำหรับพระมหากษัตริย์เท่านั้น เช่น ในกระบวนแห่ต่าง ๆ ตามแบบอย่างของฝรั่งที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีทางการทูตและการบรรเลงในงานเดินรำ ตามธรรมเนียมการเลี้ยงรับรองของชาวตะวันตก ซึ่งดนตรีตะวันตกในยุคนี้เปรียบเสมือนเครื่องหมายการแสดงเกียรติยศของประเทศ

ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการศึกษาวิทยาการและเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตก ก่อให้เกิดกองดุริยางค์ประจำราชสำนักและขุนนางชั้นสูงขึ้นมาจำนวนหลายวงด้วยกัน ซึ่งมีหน้าที่หลักในการเป็นเหล่าทหารดุริยางค์กองเกียรติยศถวายแด่พระมหากษัตริย์ (ณัฐยา นัจจนาวากุล, ๒๕๕๕ : ๑๐๐)

ซึ่งในช่วงดังกล่าวนี้เกิดวงดุริยางค์ราชสำนักจำนวน ๓ วง ประกอบไปด้วย

๑. แตรวงวังหลวง
๒. แตรวงวังหน้า
๓. แตรวงทหารมะริน (สังกัดบ้านขุนนา)

ราชทูตสยามที่ราชสำนักฝรั่งเศส, ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๔

ในขณะเดียวกันการรับเอาวิทยาการด้านอื่น ๆ ของตะวันตก เช่น ภาษาอังกฤษ การแพทย์ การแต่งกาย การรับประทานอาหารและความบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเต้นรำ การดนตรี ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเห็นภาพความเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในช่วงของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นหลายเหตุการณ์ เป็นที่มาของวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาสู่ประเทศไทย กล่าวคือ มีการทำสัญญากับต่างประเทศถึง ๑๐ ประเทศทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกในสมัยรัตนโกสินทร์ที่ทรงนำนโยบาย "ผ่อนสั้น ผ่อนยาว" มาใช้กับประเทศมหาอำนาจทำให้ไทยดำรงความเป็นเอกราชจนทุกวันนี้ พระองค์ได้ส่งคณะทูตไทยโดยมีพระยามนตรีสุริยวงศ์เป็นราชทูตเจ้าหมื่นสรรเพชภักดีเป็นอุปทูต หมื่นมณเฑียรพิทักษ์เป็นตรีทูต นำพระราชสาส์นไปถวายสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียแห่งอังกฤษ และโปรตุเกสให้ชาวต่างประเทศเข้ามารับราชการเป็นกงสุลไทย เช่น เซอร์ จอห์น เบาริง อัครราชทูตของสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียแห่งสหราชอาณาจักร ในปี พ.ศ. ๒๓๙๘ ได้เข้ามาทำสนธิสัญญากับประเทศไทยเป็นชาติแรก ต่อมาได้พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็น "พระยาสยามานุกุลกิจ สยามมิตรมหายศ" กงสุลไทยประจำกรุงลอนดอน

ในปี พ.ศ. ๒๓๙๕ มีเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาสู่ราชสำนักไทยก็คือ มีคณะมิชชันนารีเข้าไปสอนภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวัง และมีครูฝรั่งเข้ามาฝึกทหารวังหน้า คือ ร้อยเอกโทมัส ยอร์ช น็อกซ์

(อ้างอิงใน : บทคัดย่อ "มาร์ชหมายเลข ๑" เพลงแตรวงปริศนาจากบทกวีเยอรมันจนถึงแตรวงชาวบ้าน, จิตร กาวี, วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒) น. ๓๗)

"ผลการศึกษาพบว่า เพลงมาร์ชหมายเลข ๑ ประพันธ์โดย เฟรดดริก วิลเฮล์ม คึกเคิน นักประพันธ์ชาวเยอรมัน ซึ่งทำนองของบทเพลงเป็นทำนองที่ประพันธ์ขึ้นสำหรับเป็นบทร้องสำหรับเด็ก อ้างอิงจากบทกวีเยอรมันที่มีอยู่เดิม ภายหลังจากมีการเรียบเรียงให้อยู่ในรูปแบบเพลงแตรวง ในปี ค.ศ. ๑๘๕๕-๑๘๖๐ และได้เริ่มแพร่กระจายไปทั่วโลก โดยในประเทศไทยพบหลักฐานการบันทึกเสียงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ บรรเลงเพลงมาร์ชหมายเลขหนึ่ง หรือ "เพลงเยอรมัน" (ชื่อภาษาไทยแรก) โดยกองแตรวงทหารบก ราบที่ ๓ ควบคุมวงโดย จาคอป ไลฟ์ ต่อมาจึงมีการใช้ชื่อมาร์ชหมายเลข ๑ แทน"

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ มีการเชิญคณะนักดนตรีที่มาร่วมคณะทูตแห่งประเทศปรัสเซียที่เดินทางเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีพร้อมกับเรือชื่อว่า อาร์โคนา (Arkona) และคณะทูตชื่อ ดี ฟรีดริช เอ็กเพดิทอน (Die Preußische Expedition) นำโดย ท่านเคาท์ ฟรีดริช อัลเบิร์ต ซู ยูเลนเบิร์ก (Friedrich Albert Graf Fritz zu Eulenburg) ในปี พ.ศ. ๒๔๐๔ (สุพจน์ มานะลักษณ์เจริญ, ๒๕๔๕, น. ๑๕๒)

เข้ามาฝึกสอนทหารแตรยุคแรกของไทย ได้ให้การบรรเลงเครื่องแตรฝรั่ง ซึ่งพบว่ามีความพยายามที่จะดัดแปลงเครื่องแตรอยู่แล้ว

มหามงกุฎนั้นมีพระราชประสงค์ที่จะมีวงโยธวาทิตอย่างยุโรป (ในวังหลวง) มานานแล้ว
ถึงกับได้สั่งซื้อเครื่องแตรอย่างดีสำหรับวงโยธวาทิตทั้งวง จากเมืองเบอร์ลินมา
แต่ยังไม่มีใครเป่าเครื่องแตรเหล่านี้ได้เลยสักคน พระองค์จึงทรงถือโอกาสนี้ (สามวันให้หลัง)
ส่งข้าทาสเหล่านี้มาให้วงโยธวาทิตแห่งเรืออาร์โกนาช่วยฝึกให้

(สุพจน์ มานะถิ่นเจริญ, ๒๕๔๕, น. ๑๔๘) อ้างถึงใน : “มาร์ชหมายเลข ๑” เพลงแตรวงปริศนาจาก
บทกวีเยอรมันจนถึงแตรวงชาวบ้าน, จิตร กาวี, น. ๔๓)

จากความพยายามในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อเข้าสู่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕ ใน พ.ศ. ๒๔๑๖ ได้มีพระราชกรณียกิจเสด็จต่างประเทศครั้งที่ ๑ ประพาสแหลมมลายู ทรงทอดพระเนตร
เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าของกิจการแตรวงกองทหารอังกฤษซึ่งปกครองอยู่ขณะนั้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้มีการตั้งกองแตรวงหลวงขึ้นในกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ แตรวงที่ได้รับการก่อตั้งขึ้นนับได้ว่าเป็น
เป็นกองแตรวงราชการคณะแรก มีการขยายกิจการและรุ่งเรืองเป็นลำดับ กิจการแตรวงทหารที่ได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการนี้เรียกกันในชื่อ “กองแตรวงทหารมหาดเล็ก” ที่จะเป็นกองดุริยางค์กองทัพบกในปัจจุบัน (พูนพิศ อมาตยกุล
และคณะ, ๒๕๕๐, น. ๑๐) อ้างถึงใน จิตร กาวี, มาร์ชหมายเลข ๑, ๒๕๖๒, น. ๔๓)

จากการปรับปรุงโครงสร้างดังกล่าวส่งผลให้กองแตรวงทหารมีความเป็นปึกแผ่นมากยิ่งขึ้น ในการนี้
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดศาลาอุทธรณาธิการ ซึ่ง
ปัจจุบันคืออาคารกระทรวงกลาโหม ในคราวนั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ จึงได้เตรียมการฉลองครั้งยิ่งใหญ่
โดยทรงจัดงานแสดงดนตรีหรือคอนเสิร์ต (Concert) ถวายพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งในงานมีการบรรเลงดนตรีตะวันตก มีวงปี่พาทย์
แตรวงและการขับร้องโดยเฉพาะ การขับร้องรวมกลุ่มประสานเสียงของนักร้องชาย-หญิงถวายหน้าพระที่นั่งด้วย
(ณัฐชา นัจจนาวกุล, ๒๕๕๕ : ๑๔๑)

ในงานสำคัญครั้งนี้ สื่อให้เห็นพัฒนาการอีกประการหนึ่งของดนตรีตะวันตกในสังคมสยาม พบว่าได้มีการ
การนำรูปแบบการประสานเสียงในดนตรีตะวันตก มาใช้กับการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีเป็นครั้งแรก เนื่องด้วย
สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ทรงพบปัญหาในการขับร้อง เมื่อต้องใช้ทั้งนักร้องหญิงและชายไปพร้อม ๆ กัน
ในการนี้เป็นการเรียบเรียงทำนองร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีขึ้นใหม่ โดยให้นักร้องและชายร้องต่างเสียงกันตามหลักการ
ขับร้องประสานเสียงของตะวันตก เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๑ ณ ศาลาอุทธรณาธิการ (ณัฐชา นัจจนาวกุล,
๒๕๕๕ : ๑๔๒)

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ค่านิยมการรับดนตรีฝรั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แตรวง เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและ
ทั่วถึง เป็นสิ่งที่ผู้คนในทุกชนชั้น สามารถจับต้องและครอบครองได้ ถือเป็นผลสะท้อนประการหนึ่งในการเปลี่ยนแปลง
รูปแบบการปกครอง และแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีของราชสำนักและเหตุผลอีกนัยหนึ่งประการ ในการรับและ
บริโภคดนตรีฝรั่งในทุกชนชั้น

ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแผ่นดินรัชกาลที่ ๕ จึงส่งผลให้เกิดพัฒนาการดนตรีตะวันตกในสยามขึ้นอย่าง
รวดเร็ว ด้วยปัจจัยภายในด้านต่าง ๆ เช่นการปฏิรูปประเทศ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม รวมทั้งกระแสปัจจัย
ภายนอก ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนโดยเฉพาะคนในสังคมเมืองเป็นหลัก ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผล
ให้เกิดการสร้างกำลังคนที่มีความสามารถและศักยภาพด้านดนตรีตะวันตกอย่างมากมาย เนื่องจากดนตรีตะวันตก
มีบทบาทและเข้าถึงทุกชนชั้นในสังคมสยาม มิใช่เพียงแต่ใช้งานในราชสำนักเท่านั้น ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนมาก
ยิ่งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลที่ ๕ (ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓)

ในปี พ.ศ. ๒๔๑๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ ช่วงเวลาดังกล่าว มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายในประเทศอย่างมากมาย ซึ่งมีผลมาจากปัจจัยอยู่หลายประการ และปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การขยายตัวของระบบทุนนิยมจากซีกโลกตะวันตก เข้าสู่ประเทศสยามในช่วงปี พ.ศ. ๒๓๙๘ เป็นต้นมา ส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ชุมชนและขนาดของเมือง อันส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนทางพฤติกรรมและวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนในทุกชนชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเป็นอยู่ของคนในราชสำนักและคนในชุมชนเมือง มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบความคิด วิถีชีวิต ความรู้ ประเพณีและวัฒนธรรม ตามแนววิถีชีวิตชาวตะวันตก (วิกัลย์ พงศ์พนิตตานนท์ อ้างถึงใน ญัฐยา นัจจนาวกุล, ๒๕๕๕ : ๑๐๒)

เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากว่า เกราชของประเทศสยามในช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ในภาวะที่สั่นคลอนอย่างยิ่ง เป็นผลมาจากการรุกรานของฝรั่งเศส ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่มั่นคงในเสถียรภาพและแสนยานุภาพของกองทัพ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบันทึกไว้ว่า หลังกรณีพิพาทกับฝรั่งเศส ร.ศ. ๑๑๒ ผ่านไปแล้ว (พ.ศ. ๒๔๓๖) ซึ่งส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกที่จะปฏิรูปการปกครองและสังคมของประเทศสยามครั้งใหญ่

การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ นี้ แต่ยังคงถือปฏิบัติ ในหลักการเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติโดยการเลือกรับวัฒนธรรมตะวันตกอย่างเลือกสรร และนำมาผสมผสานกับสถาบันดั้งเดิม ด้วยเหตุนี้เองการรับวัฒนธรรมตะวันตก จึงมีทั้งแบบการรับนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้และแบบปรับปรุงจารีตดั้งเดิมในอดีต มิใช่แตกต่างจากสมัยก่อน ๆ คือ ได้มีการนำเนื้อหาของวัฒนธรรมไทยไปใส่ไว้ในโครงสร้างการปกครองแบบตะวันตก แทนการนำเนื้อหาตะวันตกมาแทรกไว้ในโครงสร้างของวัฒนธรรมไทยดังแต่ก่อน (วิไลเลขา ถาวรธนาสาร อ้างถึงใน ญัฐยา นัจจนาวกุล, ๒๕๕๕ : ๑๐๔)

รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชประสงค์ในด้านการให้ความเสมอภาคแก่ประชาชน ด้วยการเลิกทาสไปพร้อม ๆ กับการให้การศึกษา เสริมสร้างด้วยการแพทย์แผนใหม่ สร้างสาธารณูปโภคด้านต่าง ๆ ปรับปรุงการคมนาคมขนส่ง และด้วยทรงตระหนักดีว่าการปฏิรูปเช่นนี้จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงสถาบันหลักของประเทศทั้งหมด เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามและความมุ่งมั่นที่จะแสดงให้เห็นว่าประเทศสยามกำลังพัฒนาตนเอง ให้ห่างไกลจากสิ่งที่ชาวตะวันตกเรียกว่า “Un civilization” ซึ่งเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะรักษาเอกราชของประเทศเอาไว้ได้ จึงทำให้ประเทศสยามหลีกเลี่ยงไม่ได้เลยที่จะต้องรับเอาวัฒนธรรมของชาวตะวันตกมาในหลากหลายรูปแบบ หนึ่งในนั้นที่เห็นว่ามีเปลี่ยนแปลงก็คือศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีอย่างเห็นได้ชัดเจน (วิไลเลขา ถาวรธนาสาร อ้างถึงใน ญัฐยา นัจจนาวกุล, ๒๕๕๕ : ๑๐๓)

จากปัจจัยดังกล่าว ส่งผลให้ชาวสยามได้รับการศึกษาและมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น ในขณะเดียวกันก็ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยีและวัฒนธรรมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ในสังคมทุกระดับชั้นตามมาอีกด้วย เช่น การแต่งกาย ค่านิยมเรื่องอาหารการกิน การใช้สอยสินค้าต่างประเทศ ตลอดจนชื่นชอบและมีค่านิยมในการเสพงานศิลปะด้านการแสดงและการดนตรีของชาวตะวันตกเป็นอันมาก

หากจะกล่าวถึงดนตรีฝรั่งในสมัยรัชกาลที่ ๕ พบข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีทหาร โดยเฉพาะเรื่องของแถววงชัดเจนมากที่สุด ดนตรีฝรั่งประเภทเครื่องสายหรือวงดนตรีสำหรับเต้นรำมีเพียงขนาดเล็ก (Dancing) เริ่มมีขึ้นบ้างเพื่อใช้ในรับรองชาวตะวันตกของทางราชการฝ่ายกรมท่า ซึ่งดำเนินต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งมีขุนนางในสายสกุล “บุณาค” เป็นผู้ดูแล และเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชนิยมในตะวันตก จึงส่งผลให้ดนตรีตะวันตกในราชสำนักของพระองค์ท่านเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

การนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับดนตรีทหารประเภทแตรวงในสมัยรัชกาลที่ ๕ นั้น นับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญยิ่ง เนื่องจากการพัฒนาดนตรีตะวันตกในประเทศไทยนั้นมิจุดเริ่มต้นจริง ๆ มาจากแตรวงที่ใช้บรรเลง เพื่อถวายพระเกียรติยศแด่พระมหากษัตริย์ ตามรูปแบบและธรรมเนียมของชาวตะวันตก ซึ่งปรากฏอยู่ด้วยกัน ๓ วง ได้แก่

๑. กองแตรวงทหารมหาดเล็ก
๒. กองแตรวงทหารมะริน
๓. กองแตรวงวังหน้า

เริ่มแรกทีเดียว แตรวงที่กล่าวถึงข้างต้น เป็นวงที่มีการดำเนินงานต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ และได้ทรงสร้างนักดนตรีตะวันตกที่มีฝีมือไว้บ้างจำนวนหนึ่ง ต่อมาในช่วงต้นรัชกาลที่ ๕ ถือได้ว่าเป็นช่วงเสริมกำลังพลทางด้านทหารให้มีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น เนื่องมาจากมีหลักฐานพบว่า ได้นำแตรวงไปใช้บรรเลงในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาราช เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๑ แต่ยังมีฝีมือในการบรรเลงในระดับที่ยังไม่สู้ดีหรือไม่ชำนาญมากนัก ทำให้เสียงที่ออกมามีแต่ความดัง ไม่มีความไพเราะ เหตุเนื่องมาจากในช่วงปลายรัชกาลที่ ๔ ยังไม่มีครูแตรประจำการในราชสำนักได้ยาวนาน ประกอบกับเป็นช่วงผลัดแผ่นดิน จึงส่งผลให้ราชสำนักขาดแคลนครูสอนแตรที่มีความชำนาญ

จากเหตุการณ์ดังกล่าว นับเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดในการสร้างกองทหารแตรเกียรติยศขึ้นมาอย่างจริงจังในรัชสมัยของพระองค์ สิ่งแรกที่ปรากฏในการเปลี่ยนแปลงด้านการดนตรีตะวันตกในกองทหารคือ ความพยายามในการมีเพลงค่านับเป็นของตนเอง จนสามารถสร้างเพลงสรรเสริญพระบารมี (Siamese National Anthem) ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อใช้เป็นเพลงค่านับเช่นเดียวกับเพลง God Save The Queen ที่ใช้ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๒๑ เป็นต้นมา

หลังจากสิ้นสุดสมัยของวังหน้า กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ ในปี พ.ศ. ๒๔๒๘ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชดำริจัดการให้เกิดระเบียบแบบแผนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงมีประกาศให้รวมกองทหารบก กองทหารเรือทั้งหมดมาขึ้นกับกรมยุทธนาธิการมาจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๔๓๐ และในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงยุทธนาธิการ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้มีการจัดระเบียบการปกครองเสียใหม่ กระทรวงยุทธนาธิการได้ลดฐานะเป็นกรมยุทธนาธิการอีกครั้ง

(อ้างถึงใน สอนอง คลังพระศรี, “พัฒนาการของวงเครื่องสายฝรั่งในสังคมไทย” จาก “แตรวง” ถึง “ออร์เคสตรา”, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๓)

สมัยรัชกาลที่ ๕ เรือรบอเมริกันชื่อ “เตนเนสซี” ได้แวะเข้ามาสยาม พร้อมกับได้นำแตรวงมาบรรเลงด้วยพระยาประภากรวงศ์ (ชาย บุณนาค) จึงได้ชวน เอ็ม. ฟุสโก (M. Fusco) ซึ่งเดินทางมาพร้อมกับเรือลำดังกล่าว มาเป็นครูแตรประจำกองทัพอเรือ ทำให้การบรรเลงเพลงตะวันตกและเพลงไทยบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีตะวันตก ช่วยสร้างภาพลักษณ์ของประเทศแบบใหม่ รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระบรมราชโองการให้คัดลอกโน้ตเพลงเหล่านี้ ถวายอยู่เสมอ

ขณะที่วังหน้าซึ่งส่งเสริมการดนตรีมาอย่างต่อเนื่อง กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญก็ทรงสนพระทัยในการดนตรีแบบใหม่ด้วยเช่นกัน ทรงจ้างมิสเตอร์จาคอบ ไฟท์ (Jacob Feit) ชาวเยอรมัน สัญชาติอเมริกัน มาเป็นครูฝึกประจำวังจนกระทั่งสิ้นสุดวังหน้า

ตลอดรัชกาลที่ ๕ นับว่าดนตรีแบบตะวันตกได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมดนตรีไทยอย่างแยกไม่ออก โดยอยู่ในรูปของแตรวง ซึ่งต่อมาก็คือ “วงโยธวาทิต” เป็นส่วนใหญ่

เกี่ยวกับเครื่องในสมัยรัชกาลที่ ๕

จดหมายเหตุเรื่องรับเสด็จและสมโภช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อเสด็จกลับจากยุโรปคราวแรก ใน พ.ศ. ๒๔๔๐

กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในวันภาษาไทยแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๗

“ในใจความที่สุดนี้เราจะขอรวมความไว้ในสองสามคำ ที่เป็นสิ่งซึ่งเราจะมุ่งหมายจากท่านทั้งหลาย ผู้เป็นประชาชนชาวสยาม แลเป็นสิ่งซึ่งท่านทั้งหลายจะมุ่งหมายจากตัวเรานั้นว่า จงเป็นผู้มีความตรงความจริงต่อพระเจ้าแผ่นดินของตน พระเจ้าแผ่นดินก็จะมีตรงความจริงต่อท่านทั้งหลายทั้งปวง ฯ เมื่อจบแล้วได้ให้คำถวายไชยมงคลอีกครั้ง ๑ กองทหารทำเพลงสรรเสริญพระบารมี ชาวประโคมเครื่องดนตรีกลองชนะขึ้นพร้อมกัน” (หน้า ๑๑๐)

“กรรมการได้ให้ไปเตรียบอกสัญญาขึ้น ท่านผู้ที่นั่งโต๊ะลุกขึ้นพร้อมกัน ท่านเจ้าของโต๊ะได้กล่าวแนะนำให้ถวายไชยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ แล้วผู้ที่นั่งโต๊ะให้ถวายไชยมงคล ๓ ลา ในเวลานี้แต่แรพลัทธิพาทย์ทำเพลงสรรเสริญพระบารมีพร้อมกัน” (หน้า ๑๑๕)

งานสมโภชของทหารบก

“ณวันที่ ๕ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ เป็นวันกำหนดที่กรมทหารบก ทำการสมโภชพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ นายทหารผู้ใหญ่ผู้น้อยพร้อมทั้งกองทัพบกได้จัดการตกแต่งในบริเวณศาลายุทธนาธิการ คือที่สนามหน้าริมถนนสนามไชย ได้ตั้งซุ้มทำเป็นรูปกำแพงเมือง มีใบเสมาเชิงเทินช่องปืนพร้อม มีประตู ๓ ประตู มีป้อมอยู่บนประตู ๒ ข้าง บนประตูกลางมีหอรบ ทำเป็นพลับพลาอย่างโบราณ แลที่กลางสนามหญ้าในศาลายุทธนาธิการได้ตั้งบายศรีใหญ่ ๙ ชั้น ฐานทำเป็นวงกลม ๕ ชั้น เป็นหลั่นกัน สำหรับแตรวงจะได้นั่งทำเพลงต่างๆ แลตามขอบสนามหญ้าได้จุดโคมไฟอย่าง ๕๐๐ ดวงเทียนเป็นระยะโดยรอบ” (หน้า ๑๑๖)

การสมโภชของที่ปรึกษาผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน

“ถึงวันที่ ๑๕ มกราคม ที่ปรึกษาของผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ ๑ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช ๑ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทเวศร์วัชรปราชญ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ๑ เจ้าพระยาอภัยราชา (โรลัง ยัคมิเนส) ๑ ได้พร้อมกันจัดการสมโภชถวายเป็นพระเกียรติยศ และได้กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ และเชิญพระบรมวงศานุวงศ์ แลราชทูตผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน แลท่านผู้ดีชาวสยาม แลชาวต่างประเทศทั้งหญิงและชายมาประชุมเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แสดงความรื่นเริงพร้อมกันที่วังบูรพาภิรมย์ ตามกำหนดการเวลายามหนึ่ง (หน้า ๑๓๖-๑๓๗)

.....

“ครั้นถึงกำหนดเวลายามหนึ่ง ผู้ที่รับเชิญตกแต่งกายต่างๆ กัน โดยแปลกประหลาดมาประชุมพร้อมที่วังบูรพาภิรมย์ แลได้มีการเต้นรำ แตรวงแลมโหรีพินพาทย์ได้ทำเพลงต่าง ๆ ไปพลาง เป็นที่ครึกครื้นรื่นเริงเป็นอย่างยิ่ง”

พระราชทานเลี้ยงลูกขุน

“เวลาทุ่มครึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาททงศ์ตะวันออก พระบรมวงศานุวงศ์เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แลเสด็จพระราชดำเนินมาทอ้งพระโรงกลาง พระบรมวงศานุวงศ์ตามเสด็จพระราชดำเนินมาประทับโต๊ะเสวย ผู้ที่รับหมายเชิญนั้นก็เข้านั่งโต๊ะรับพระราชทานอาหารพร้อมกันในเวลานี้ แตรวงได้เป่าเพลงต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้..” (หน้า ๑๕๒-๑๕๓)

สมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๑ – ๘)

ในรัชกาลที่ ๑ (ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๕๓ – ๒๔๖๙)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑ ทรงเสด็จขึ้นครองราชย์ต่อจากพระราชบิดา ในรัชสมัยของพระองค์นั้น ถือเป็นการสร้างและการสานต่อจากพระราชบิดา พระองค์ทรงปฏิรูปประเทศให้มีความมั่นคง จึงปรากฏการปรับปรุงประเทศเป็นอเนกประการ ที่สำคัญยิ่งและจะขอล่าวถึงคือ งานด้านดนตรี ที่พระองค์ท่านทรงให้การสนับสนุนเป็นอย่างมากตั้งแต่อ่อนเยาวราชย์ และในขณะทรงครองราชย์เป็นระยะเวลา ๑๕ ปี นับได้ว่าเป็นยุคทองของดนตรีโดยแท้ ทรงให้มีการจัดตั้งกรมศิลปากร ทรงสนับสนุนการเรียนการสอนดนตรีและส่งเสริมศิลปินดนตรีทุกประเภท ดนตรีประเภทคลาสสิกในประเทศไทยก็เกิดขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยของพระองค์ท่าน และเป็นครั้งแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกิดโรงเรียนสอนดนตรีฝรั่งเป็นวิชาชีพอย่างแท้จริงคือ โรงเรียนพรานหลวงในพระอุโบสถมณีนครวัดดุสิตารามราชวรวิหาร ดนตรีสำหรับเต้นรำ วงดุริยางค์แบบซิมโฟนีออร์เคสตรา ทั้งยังมีชาวลงในหนังสือพิมพ์ต่างประเทศในยุคนั้นว่า มีผลงานการบรรเลงเพลงฝรั่งยอดเยี่ยมที่สุดในทวีปเอเชียด้วย สมัยนี้นักดนตรีมีความสามารถสูง จนถึงแขกเมืองชมเชย มีการสร้างละครสังคีต ละครอุปรากรอย่างฝรั่ง และมีการบันทึกเสียงเพลงโดยมีเอ็นเจเนียร์ฝรั่งเข้ามาบันทึกกันที่โรงละครหลวงสวนมัสกวัน (มนตรี ตราโมท อ้างถึงใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการดนตรี, ๒๕๕๔ : ๓) ส่งผลให้การดนตรีของชาติเจริญขึ้นอย่างมากมาเป็นรากฐานสืบทอดมั่นคงมาจนถึงทุกวันนี้

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ เพลงไทยเดิมยังแข็งแกร่งเป็นที่นิยมมาก แต่ในเวลาต่อมาเมื่อมีเพลงฝรั่งเข้ามา ทำให้ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นเพราะคนเห็นว่าเป็นของทันสมัย ดังจะเห็นได้จากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตหรือทูลกระหม่อมบริพัตร ได้ทรงพัฒนาตรวจทหารเรือให้มีการแยกเสียงประสานตามแบบเยอรมันขึ้นใหม่ อีกทั้งทรงเป็นต้นแบบในการนำเพลงไทยอัตราสามขึ้นไปแยกเสียงประสานเป็นเพลงขนาดใหญ่ขึ้นบรรเลงประกอบการขับร้องเช่นเดียวกับการบรรเลงด้วยวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ แต่ละเพลงจะกินเวลาบรรเลงยาวนานกว่าสิบห้านาทีเสมอด้วยเพลงของฝรั่ง แต่เปลี่ยนจากเครื่องดนตรีปี่พาทย์ไปใช้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าของฝรั่งเข้ามาบรรเลงจนเต็มวง แต่ยังคงใช้กลองแขกสองใบและฉิ่งคุมจังหวะ วงดนตรีประเภทนี้ต่อมาได้รับการตั้งชื่อให้เป็นภาษาไทยอย่างไพเราะโดยอาจารย์มนตรี ตราโมทว่า “วงโยธวาทิต”

อีกผลงานหนึ่งที่สำคัญและแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการด้านดนตรีตะวันตกได้อย่างชัดเจนคือ ทูลกระหม่อมบริพัตรปรับทางการบรรเลงเพลงพระราชนิพนธ์บลูกลอยเลื่อนในรัชกาลที่ ๒ ที่เป็นเพลงไทยเดิมอัตรา ๒ ชั้นให้เป็นทางสำเนียงฝรั่ง สำหรับเดี่ยวซอสามสาย ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นกาลเริ่มแรก ต่อจากนั้นไม่นานนักทรงปรับทางบรรเลงสำหรับเครื่องดนตรีตรวจถวายเป็นเพลงค่านับสำหรับกองเสือป่า จึงได้ชื่อใหม่ว่า “สรรเสริญเสือป่า” จนปี พ.ศ. ๒๔๕๖ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ จึงนิพนธ์บทร้องทูลเกล้าฯ ถวาย รัชกาลที่ ๑ เพลงสรรเสริญเสือป่าจึงเป็นเพลงฝรั่งสมบูรณ์ทั้งบทร้องและทำนอง และเครื่องหมายแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาดนตรีตะวันตกในประเทศไทยได้อย่างชัดเจน

ช่วงเวลาที่สำคัญอีกช่วงหนึ่งคือ ภายหลังจากที่นายร้อยตรี จาคอป ไฟท์ (Jacob Fiet) เป็นครูตรวจประจำกองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ มณฑลกรุงเทพฯ ได้เสียชีวิตลง ในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ ซึ่งไม่มีผู้ใดขึ้นมาแทน สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ จึงทรงให้ว่าจ้างนักดนตรีฝีมือดีชาวอิตาลีเลียนชื่อ อัลเบอโต้ นัซซารี Alberto Nazzari (พ.ศ. ๒๔๒๖ – ๒๔๖๒) เกิดที่หมู่บ้านซานต้า ฟิออรา อำเภอรอสเซ็ตโต เมืองฟลอเรนซ์ แคว้นตอสคานา ประเทศอิตาลี ท่านเป็นนักดนตรีได้รับปริญญา วิชาเอกการเล่นแตรทอมโบนจากสถาบันดนตรีประจำเมืองฟลอเรนซ์ตอนเหนือ และได้ไปเรียนดนตรีชั้นสูงที่เมืองตริน ในยามว่างท่านยังช่วยอาจารย์สอนดนตรีให้แก่เด็ก ๆ ที่วัดในตรินอีกด้วย ซึ่งทำให้ท่านได้คำตอบแทนในการเลี้ยงชีพบ้าง สิ่งที่ท่านประทับใจในเมืองตรินมากที่สุดก็คือ เป็นเมืองแห่งเสียงดนตรี มีวงดุริยางค์มากมายอยู่ที่นี่ และทุกคนมักเล่นดนตรีของนักประพันธ์ชาวยุโรปที่มีชื่อเสียงระดับโลก เช่น บาร์ค โมสาร์ท บีโทเฟน ฯลฯ

การเรียนดนตรีเป็นไปอย่างราบรื่นใช้เวลาประมาณ ๓ ปี อัลเบอโต้ นักซาริ ก็สามารถเข้าทำงานเป็นนักดนตรีประจำวงดุริยางค์ของเมืองตุนิน หน้าที่เป็นวาทยากร (Conductor) ช่วงเป็นเรื่องบังเอิญหรือโชคชะตาฟ้าได้ลิขิตไว้แล้วก็มีทราบได้ เนื่องจากเมืองตุนินจะต้องเป็นเจ้าภาพจัดงานแสดงนิทรรศการสินค้าอุตสาหกรรม (World Exposition) ในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ ซึ่งพระราชวงศ์บางพระองค์ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่สถานทูตสยาม ที่มาร่วมงานครั้งนี้ ได้พบและรู้จักกับอัลเบอโต้ นักซาริ อำนวยเพลงให้วงดุริยางค์อยู่ ณ เวทีใกล้ ๆ กันกับหอแสดงสินค้าของประเทศสยามทุกวัน จนเกิดความผูกพัน ชักชวนให้สมัครไปทำงานในกองทัพสยาม ซึ่งท่านก็ตัดสินใจที่จะมาร่วมงานกับประเทศสยามในปีพ.ศ. ๒๔๕๔

ครั้นเมื่อ อัลเบอโต้ นักซาริ ถึงประเทศสยาม ก็ได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นโดยท่านเอกอัครราชทูตของอิตาลีในขณะนั้นคือ Mr. Federico Cicco di Cola ซึ่งท่านก็ได้แนะนำให้ อัลเบอโต้ นักซาริ รู้จักกับชาวอิตาลีคนสำคัญอื่น ๆ ที่ทำงานอยู่ในประเทศสยามด้วย ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ Peter Fiet เป็นบุตรคนที่ ๓ ของ Jacob Fiet เป็นอาจารย์สอนตรววงให้แก่ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ หากแต่บิดาได้เสียชีวิตไปแล้ว เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๒ ตรววงของทหารบกจึงขาดครู และกำลังประสบปัญหาการสืบทอดงาน ซึ่งอัลเบอโต้ นักซาริ ก็ตอบไปว่า ทางกองทัพพบได้ส่งเขาไปดูแลแล้ว เขาจึงถามว่าคุณ Peter Fiet ก็เป็นนักดนตรีเหมือนกัน ทำไมจึงไม่ไปสานต่องานของพ่อให้แก่กองทัพบกเล่า Peter Fiet ตอบว่าที่ไม่ช่วยทำต่อ ก็เพราะบิดาเป็นผู้ห้ามไว้ไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับงานดนตรีในกรุงสยาม และห้ามมิให้ประกอบวิชาชีพนดนตรี เหตุเพราะชาวสยามไม่ใช่คนที่สนใจดนตรีอย่างจริงจัง เห็นเพียงแต่ว่าเป็นเรื่องสนุกเมื่อเบื่อก็ทิ้งไป ไม่มีความเข้าใจลึกซึ้งในดนตรีว่าดนตรีเป็นศิลปะที่ยิ่งใหญ่ หากแต่ทำเป็นงานอดิเรกตามไฮเทิลบ้าง แต่ในท้ายที่สุด Peter Fiet บอกว่าเขายินดีที่จะร่วมเล่นดนตรีในวงดุริยางค์ของทหารบกที่นักซาริดูแล เพราะเขาชื่นชอบได้ และนี่เองคือจุดเริ่มต้นของมิตรภาพอันแน่นแฟ้นของคน ๒ คน ที่ต่อมาร่วมกันทำงานถวายพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ซึ่งไม่มีใครคาดคิดมาก่อนว่า Peter Fiet จะต้องกลายเป็นศาสตราจารย์ดุริยางค์คลาสสิกคนสำคัญของสยามต่อมา (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการดนตรี, ๒๕๕๔ : ๙๙-๑๐๐)

วงดุริยางค์ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ทหารม้า ทหารราบ ในระยะเวลา ๒ ปี หลังจากงานบรมราชาภิเษกสมโภชพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่อัลเบอโต้ นักซาริเป็นผู้ควบคุมดูแล ได้พัฒนาและก้าวหน้าขึ้นมาก ทางทหารจึงได้จัดให้มีการแสดงคอนเสิร์ตหลายครั้ง เช่นในโอกาสที่มีพระราชอาคันตุกะสำคัญ ๆ เสด็จมาเยี่ยมเยียนยังราชสำนักของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จนเป็นที่พอพระทัย ทรงไว้วางพระทัยในการปฏิบัติหน้าที่ของเธอ

ในเวลาต่อมา กองทัพบกภายใต้การกำกับดูแลของ สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ มีพระราชประสงค์ให้อัลเบอโต้ นักซาริ รับผิดชอบดูแลวงดุริยางค์เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งวง ชื่อว่า “วงเครื่องสายฝรั่งมารวม” ในราวปี พ.ศ. ๒๔๕๕ - ๒๔๕๖ ซึ่งประกอบด้วยนักดนตรีที่มาจากกองพันทหารม้ามหาดเล็กราบ ๑๑ รักษาพระองค์ ได้ส่งทหารม้าที่สามารถเล่นดนตรีฝรั่ง กับทหารบกที่เรียกว่า “ทหารหน้า” ซึ่งประจำการอยู่ ณ ดึกที่ว่าการกระทรวงกลาโหม ตรงหน้าพระบรมมหาราชวัง (สมัยนั้น พ.ศ. ๒๔๓๑ เรียกว่า กระทรวงยุทธนาธิการ) ให้มาฝึกซ้อมร่วมกัน เมื่อรวมสองกลุ่มทหารเข้าด้วยกัน จึงเรียกว่า “วงดุริยางค์มารวม” และอาจกล่าวได้ว่า วงดุริยางค์ที่มีเครื่องครบทั้ง ๔ กลุ่ม เต็มวงอย่าง Symphony Orchestra ได้อุบัติขึ้นครั้งแรกในกองทัพสยาม ใช้เวลาราว ๑-๒ ปี สามารถจัดวงเครื่องสายฝรั่งประเภท “มัยยม” หรือวงขนาดกลางที่กองทัพบกได้สำเร็จ เป็นที่ยอมรับในหมู่ราชการว่าเขาเป็นครูดนตรีที่เก่งและขยันมาก (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการดนตรี, ๒๕๕๔ : ๑๐๒)

อัลเบอโต้ นัซซารี มีห้องทำงานอยู่ที่อาคารชั้น ๓ ตรงหัวมุมด้านหลังกระทรวงกลาโหม สีแยกสะพานข้ามโรงสี เบื้องบนหลังคาคือ หอนาฬิกาใหญ่ โดยมีเปียโนประจำตัวหลังหนึ่ง เขาต้องนั่งเขียนหนังสือวันละหลายชั่วโมงจนค่ำ เตรียมการสอนโน้ตเพลง ทำเพลงยากให้ง่าย (แต่ยังคงความไพเราะ) และเพื่อความสะดวก โน้ตที่สร้างขึ้นนั้นบางครั้งใช้สำหรับทุก ๆ วงที่ท่านรับผิดชอบอยู่ เพื่อเป็นการประหยัดเวลา ท่านจะจัดให้ซ้อมพร้อม ๆ กันทุกวง และเนื่องจากสถานที่ที่จะใช้สำหรับนั่งบรรเลงพร้อมกันได้ ในอาคารกระทรวงกลาโหมคับแคบ จึงขอไปใช้สถานที่ของกรมอัครราช (ปัจจุบันคือสนามม้าบางเล้ง) บ้างที่สโมสรเสือป่า เขตพระราชวังดุสิต และบางครั้งขอไปซ้อมรวมกันที่โรงโขนหลวง สวนมิสกวัน

ต่อมามีงานสำคัญมากอีกอย่างหนึ่งที่ อัลเบอโต้ นัซซารี ได้รับมอบหมาย เป็นงานสร้างวงดนตรีฝรั่งขึ้นใหม่อีกวงหนึ่ง ซึ่งสังกัดอยู่ในกระทรวงวัง หมายถึงการขอยืมตัวให้ อัลเบอโต้ นัซซารี ไปสร้าง “วงเครื่องสายฝรั่งหลวง” อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้เกิดผลดีเช่นเดียวกับ วงดนตรีมารวม ในสังกัดกองทัพบก หรือเสมอวงของสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ซึ่งวงเครื่องสายฝรั่งหลวงนี้ตั้งใจไว้ว่า จะบรรเลงเฉพาะเพลงฝรั่งของยุโรปเท่านั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งให้เริ่มงานใหม่นี้ ในปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๕ เพื่อไว้บรรเลงในโอกาสที่มีพระราชอาคันตุกะต่างชาติมาเข้าเฝ้าฯ หรือมีแขกเมืองมาเยี่ยมเยียนกรุงสยาม

วงเครื่องสายฝรั่งหลวงสังกัดกรมมหรสพในกรมมหาดเล็กหลวง ขึ้นต่อกระทรวงวัง เป็นวงดนตรีที่ตั้งใจจะสถาปนาให้ใหญ่เต็มรูปแบบ Symphony Orchestra ตะวันตก เหตุที่จะเกิดวงเครื่องสายฝรั่งหลวงนี้ มีหลักฐานปรากฏชัดในหนังสืองานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยารามราฆพ ว่า ในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ขณะท่านยังดำรงตำแหน่งพระยาประสิทธิศุภการ ทำหน้าที่จางวางตรี มหาดเล็ก ครั้งนั้นท่านได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ว่าสมควรก่อตั้งวงเครื่องสายฝรั่งหลวงขึ้นในกรมมหรสพ กระทรวงวัง เพราะเห็นว่าทรงมีวงปี่พาทย์ละครและโขนอยู่แล้ว แต่ยังขาดดนตรีฝรั่ง ทรงเห็นด้วยกับความคิดนี้เนื่องจากทรงมีพระราชประสงค์จะให้มีกิจการดนตรีสากลขึ้นในประเทศไทย ทั้งนี้ทรงมุ่งหวังให้ประชาชนได้รับรู้และสัมผัสกับดนตรีตะวันตก อีกทั้งเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นอารยะของชาติผ่านงานศิลปะแขนงนี้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาวง “เครื่องสายฝรั่งหลวง” ขึ้นในราชสำนักของพระองค์ ในช่วงเริ่มต้นนั้นได้คัดเลือกนักดนตรีไทยที่สังกัดอยู่ในกรมมหรสพให้เข้ามาฝึกหัดเครื่องสายฝรั่ง ทั้งได้หาครูต่างชาติมา ๒ คน ชื่อ นายยอร์น อินโน เค คนหนึ่ง ส่วนอีกคนหนึ่งไม่ทราบชื่อ เข้ามาเป็นครูสอน และได้อาศัยนายจำเริญ (นายจำเริญ สวัสดิชูโต ต่อมาคือพระยานรเทพปริดา) เป็นล่าม ซึ่งสามารถร่วมในชั้นเรียน เพราะสืโวลีนได้ดี ครูฝรั่งสองคนประมาณไว้ว่า จะสามารถบรรเลงรวมวงได้ในเวลา ๖ เดือน ปรากฏว่าไม่สำเร็จ (พูนพิศ อมาตยกุล อ้างถึงใน ญัฐชยา นัจจนาวากุล, ๒๕๕๕ : ๒๗๖)

เมื่อทราบถึงพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงมีรับสั่งกับสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ขอแรงอัลเบอโต้ นัซซารี ให้มาช่วยปรับปรุงและแก้ไขงานฝึกสอนนักดนตรีในวงเครื่องสายฝรั่งหลวง ซึ่งเป็นงานหนักที่ทำให้อัลเบอโต้ นัซซารี เหน็ดเหนื่อยเป็นอันมาก งานที่ได้รับมอบหมายใหม่ครั้งนี้เป็นช่วงเวลาประมาณปี พ.ศ. ๒๔๕๗ เนื่องจากประสบปัญหาเรื่องกำลังคนในกองเครื่องสายฝรั่งหลวง นักดนตรีที่ถูกส่งเข้ามาฝึกส่วนใหญ่มีพื้นฐานการบรรเลงแต่ดนตรีไทยดั้งเดิม ไม่เคยอ่านโน้ตฝรั่งมาก่อน ชอบบรรเลงเพลงตามความทรงจำ เมื่อมาบรรเลงเครื่องดนตรีฝรั่ง ก็อยากจะใช้วิธีจำมาบรรเลงอย่างเคย จึงไม่อาจบรรเลงเพลงอย่างฝรั่งได้อย่างเต็มที่เพราะขาดความถนัด

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว วงเครื่องสายฝรั่งหลวงจึงเริ่มสรรหาเด็กใหม่เพื่อเข้ารับการฝึกหัดเป็นการเฉพาะ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ จึงทรงถือโอกาสนี้โปรดให้จัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือวิชาสามัญไปพร้อมกับการฝึกปฏิบัติดนตรีฝรั่ง และพระราชทานนามว่า “โรงเรียนพรานหลวงในพระอุปถัมภ์” โดยให้บรรดาเด็กที่สมัครเข้ามาในกรมมหรสพต้องเข้าโรงเรียนทุกคน (มนตรี ตราโมท อ้างถึงใน ญัฐชยา นัจจนาวากุล, ๒๕๕๕ : ๒๗๙)

และในช่วงเวลาต่อมาเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ จึงทำให้ อัลเบอโต้ นัซซารี ถูกเรียกตัวกลับไปเป็นทหารที่บ้านเกิดประเทศอิตาลี ดังนั้นวงดุริยางค์ที่ท่านดูแลอยู่ทั้งสองวง คือ วงดุริยางค์มารวม สังกัดทหารบก และวงเครื่องสายฝรั่งหลวง สังกัดกรมมหรสพ จึงไม่มีผู้ควบคุมดูแล ซึ่งอยู่ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๕๘

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑ ยุติลง อัลเบอโต้ นัซซารี ได้เดินทางกลับสู่สยามอีกครั้ง การกลับมาครั้งนี้ ท่านได้เข้าเซ็นสัญญาการทำงานใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๑ ในตำแหน่งร้อยเอกประจำกองทัพบก และด้วยการที่ท่านจากไปนาน ทำให้วงดุริยางค์ทั้งสองวงที่ท่านเคยสอนและทำเพลงไว้ไม่พัฒนาและก้าวหน้าไปกว่าเดิม จึงต้องเริ่มฟื้นฟูวงดนตรีตะวันตกที่ได้สร้างไว้อีกครั้งหนึ่งโดยใช้เวลานานเกือบปีจึงทำให้วงดุริยางค์ทั้งสองหน่วยงานกลับมาสามารถใช้งานได้อีกครั้ง

ในช่วงแรก ๆ ที่อัลเบอโต้ นัซซารีกลับมาอยู่เมืองไทยเป็นครั้งที่ ๒ ท่านมีงานหนักมากและต้องพบปะหารือเรื่องงานกับผู้คนหลายฝ่ายอยู่บ่อย ๆ ต้องวางโครงการสำหรับงานที่ท่านต้องกลับมาทำ คราวนี้ท่านได้พบกับ Peter Feit ซึ่งเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงที่อัลเบอโต้ นัซซารีกลับไปอยู่อิตาลี ในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ให้ฟังว่า ขณะนั้น Peter Feit ยังคงรับราชการอยู่ในกรมรถไฟหลวง (ทำงานที่กรมรถไฟหลวงตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๖ และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนเจนรณรัฐเมื่อทำงานได้ ๑๐ ปีคือในปี พ.ศ. ๒๔๕๖) อยู่กรมรถไฟนานถึง ๑๔ ปีเศษ เมื่ออัลเบอโต้ นัซซารีไม่อยู่ ทำให้วงเครื่องสายฝรั่งหลวงขาดครูสอนดนตรีฝรั่ง ท่านผู้ใหญ่ที่ทำงานอยู่ได้หารือกันแล้วนำความกราบบังคมทูลถึงความจำเป็นที่ต้องหาครูใหม่มาแทน ที่สุดได้เรียกตัว Peter Feit หรือขุนเจนรณรัฐเข้ามาทำหน้าที่เป็นครูใหญ่ให้กับวงเครื่องสายฝรั่งหลวงแทนอัลเบอโต้ นัซซารี ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ซึ่งเป็นเวลา ๕ เดือนก่อนที่อัลเบอโต้ นัซซารีจะเดินทางกลับมาเมืองไทย โดยมีข้อกำหนดว่าจะต้องจัดวงดุริยางค์ให้ดีขึ้นจนเป็นที่เรียบร้อย และให้รับผิดชอบงานรื่นเริงสำหรับผู้หลักผู้ใหญ่ภายในพระราชวัง ในโอกาสนี้พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ได้แต่งตั้ง Peter Feit ทั้งเปลี่ยนชื่อใหม่ให้เป็นหลวงเจนดุริยางค์ และพระราชทานชื่อ นามสกุลภาษาไทยใหม่ว่า ปิติ วาทยะกร ท่านจึงชวนอัลเบอโต้ นัซซารีให้ร่วมกันสร้างนักดนตรีรุ่นใหม่ โดยคัดเลือกเยาวชนในวัย ๑๒ - ๑๔ ปีเข้ามาเรียนดนตรีตะวันตกโดยจะไม่สอนดนตรีไทยเลย ทั้งสองท่านจึงตกลงว่าจะไปเสนอโครงการนี้กับผู้ใหญ่เพื่อกราบทูลพระเจ้าอยู่หัวต่อไป

ผลงานชิ้นสำคัญที่ทำให้ อัลเบอโต้ นัซซารี ได้รับการชมเชยเป็นอย่างมาก คือ การเปิดการแสดง Opera เรื่อง “Cavalleria Rusticana” ของ Mascagni เป็นการแสดงโดยความร่วมมือของโรงละครฝ่ายพระราชวังและสภาอากาศ เพื่อถวายรัชกาลที่ ๖ เป็นผลสำเร็จ ที่ท่านตัดสินใจเลือกบทละครโอเปร่านี้ เพราะบทเพลงง่ายและเป็นบทละครสั้น อุปสรรคที่สำคัญคือ การหานักร้อง ซึ่งต้องร้องภาษาอิตาเลียนได้ จำนวน ๓๐ คน จึงคัดเลือกจากเพื่อน ๆ ที่เป็นชาวอิตาเลียนในประเทศสยามทั้งหมด ใช้เวลาในการเตรียมการแสดงและฝึกซ้อมทั้งหมด ๙ เดือน ท่านมีความพอใจกับการแสดงครั้งนี้มาก นับเป็นการแสดงมหาวุฒาครั้งแรกในสยามและในเอเชียอาคเนย์ ซึ่งนักดนตรีชาวสยามที่จัดมาบรรเลงนั้นเป็นการรวมกันระหว่างวงเครื่องสายฝรั่งหลวงและวงทหารมารวมโดยอัลเบอโต้ นัซซารี และหลวงเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) จัดรวมวงเป็นวงดุริยางค์ขนาดใหญ่ ทำให้นักดนตรีมีโอกาฝึกฝนและพัฒนาฝีมือในการบรรเลงประกอบมหาวุฒาเป็นครั้งแรกด้วย

บันทึกของพระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) ในเอกสารเรื่อง ๓๕ ปีของชีวิตการดนตรี (พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๙๕) ที่กล่าวถึง ครูอัลเบอโต้ นัซซารี ว่า พ.ศ. ๒๔๕๔ กองตำรวจกองทัพบก ได้ว่าจ้างชาวอิตาเลียนผู้หนึ่ง เข้ามารับราชการเป็นครูทหารตำรวจแทนบิดาของข้าพเจ้า Jacob Feit ซึ่งถึงแก่กรรม ในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ อาจารย์ผู้นี้ข้าพเจ้ารู้จักดีและคุ้นเคยกันมาก แม้ในเวลานั้น ข้าพเจ้ายังรับราชการอยู่ในกรมรถไฟก็ตาม ท่านเป็นผู้มีอุปนิสัยอ่อนโยน อาริอารอบดี มีวิชาความรู้สูง มีความชำนาญและความสามารถยิ่งในการปรับปรุงเพลงให้วงดนตรี เพราะเมื่อได้เข้าทำหน้าที่ในไม่กี่ปี ก็สามารถนำตำรวจของกองทัพบกออกแสดง Concert ด้วยบทเพลงในชั้นวิจิตรศิลป์ภายในบริเวณ

กระทรวงกลาโหมหลายครั้ง เป็นที่พอใจแก่ผู้ฟัง ซึ่งส่วนมากเป็นชาวต่างประเทศ ส่วนวงเครื่องสายฝรั่งหลวงของกรมมหรสพนั้น แม้จะมีประวัติว่ากำหนดให้สร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ก็ยังไม่สามารถทำอะไรได้เลย ทางกรมมหรสพจึงขอร้องให้ท่านอาจารย์ผู้นี้มาช่วยดำเนินการสอน และสั่งซื้อเครื่องดนตรีมาครบชุด เป็นวงแบบ Medium Orchestra เมื่อเครื่องดนตรีเหล่านี้มาถึง ท่านก็ได้เริ่มทำการสอน แต่ทางกรมมหรสพก็ยังคงต้องอาศัยนักดนตรีวงปี่พาทย์เข้ามาบรรเลงอย่างเดิม เป็นที่น่าเสียดายว่า ทางกรมมหรสพมิได้ดำรงเจตนาให้แก่นักดนตรีขึ้นมาใหม่ อยากรู้ก็ตาม ท่านอาจารย์ผู้นี้ได้ปรับปรุงกิจการต่าง ๆ ด้วยความมานะพากเพียรอย่างยิ่งยวดตลอดมา ทั้งได้เรียบเรียงเพลงขึ้นให้เป็นพิเศษ เพื่อให้แก่นักดนตรีสามารถบรรเลงเพลงเบ็ดเตล็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ดีพอสมควร (วงเครื่องสายฝรั่งหลวงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อ้างถึงใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการดนตรี, ๒๕๕๔: ๑๑๔)

แต่เป็นที่น่าเศร้าใจอย่างยิ่งเมื่ออัลเบอโต้ นัซซารี เสียชีวิตลงอย่างกะทันหันเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ท่านมีอาการไข้สูงและหนาวสั่น จากโรคปอดบวมอย่างเฉียบพลัน เหตุเนื่องมาจากก่อนหน้านี้ ๒ วัน ท่านไปเล่นเรือในแม่น้ำกับเพื่อน ๆ แล้วเกิดอุบัติเหตุเรือล่ม ท่านสำลักน้ำอย่างรุนแรงและเกือบจมน้ำตาย เพื่อน ๆ รีบนำตัวท่านส่งโรงพยาบาลแต่ก็รักษาไม่ทัน (พูนพิศ อมาตยกุล อ้างถึงใน ฉันทยา นัจจนาวากุล, ๒๕๕๕ : ๒๖๑)

ภาพจาก สูจิบัตร เพลงไทยประสานเสียง, กรมศิลปากร มิถุนายน ๒๕๔๘

ราวปี พ.ศ. ๒๔๕๔ ตรงกับรัชกาลที่ ๖ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งวงดุริยางค์ประเภทที่เรียกว่า “ออร์เคสตรา” (Orchestra) หรือ “วงเครื่องสายฝรั่งหลวง” ขึ้นเป็นครั้งแรก

ครูชลหมู่ ชลานุเคราะห์ ได้เรียบเรียงไว้ใน “ดนตรีฝรั่งในยุครัตนโกสินทร์” ว่า

วงเครื่องสายฝรั่งหลวง สังกัดกรมมหรสพ ระยะแรกให้คัดเลือกนักดนตรีไทยจากกรมพิณพาทย์หลวงไปฝึกหัดเครื่องสายฝรั่ง ตามความสมัครใจของนักดนตรีเองเพราะเห็นว่ามิพื้นฐานทางดนตรีอยู่แล้ว น่าจะฝึกหัดดนตรีฝรั่งได้ง่ายขึ้น มีข้าราชการกรมพิณพาทย์หลวงประมาณ ๔๐ คน ผ่านไป ๓ เดือน ก็ยังไม่มีทีท่าว่าจะพอบรรเลงได้จนครบเวลา ๖ เดือนแล้วยังบรรเลงเป็นเพลงไม่ได้

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิชณุโลกประชานาถ ทรงดำรงตำแหน่ง เสนาธิการทหารบก ได้ทรงส่งครูดนตรีฝรั่งมาคนหนึ่งชื่อว่า โปรเฟสเซอร์ อัลเบอโต้ นัซซารี ชาวอิตาลีให้เข้ามาเป็นครูสอนตรวจวงทหารบก และได้มีการจัดตั้งวงเครื่องสายฝรั่ง “มารวม” ขึ้นโดยมีทหารม้าและทหารราบ ๑๑ ร่วมกัน

รัชกาลที่ ๖ จึงโปรดเกล้าฯ ให้บรรดาผู้ฝึกหัดดนตรีฝรั่ง (ชุดพลเรือน) ย้ายไปเรียนกับครูन्छาธิ โดยฝึกสอนกันที่ตึกกระทรวงกลาโหมชั้น ๓ ด้านหลัง ตรงมุมใกล้สะพานช้างโรงสี โดยให้ สิบตรีขุน เสนะวิณิน คนเป่าปี่ คลาริเน็ตของทหารพาหนะเป็นล่าม ต่อมาวงเครื่องสายฝรั่งหลวงได้ย้ายไปฝึกหัดกันที่สวนมิสกวัน โดยมีครูन्छาธิ ติดตามมาสอนให้ และมีสิบเอกขุนย้ายมาประจำเป็นผู้ควบคุมวงดนตรีและเป็นล่ามไปด้วย

แต่ระยะนั้นได้มีงานราชการ ในกรมพิณพาทย์หลวงชุกมาก ผู้ที่ไม่เข้าใจในทางดนตรีฝรั่งย้ายกลับยังสังกัดเดิมหลายท่าน นับว่าคงเหลือที่หัดดนตรีฝรั่งอยู่เพียงประมาณครึ่งเดียว การฝึกหัดเครื่องสายฝรั่งกับครูन्छาธิในระยะนั้นนับว่าได้ผลดี เมื่อมีพระราชอาคันตุกะเข้ามาเยี่ยมเยือนประเทศไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้วงเครื่องสายฝรั่งหลวง วงนี้เข้าไปบรรเลงถวาย ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทอยู่เนืองๆ

ต่อมาเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ขึ้น ครูन्छาธิซึ่งมียศเป็นนายร้อยประจำกองทัพบกของประเทศอิตาลี ถูกเรียกตัวกลับไปยังบ้านเกิด จึงเป็นเหตุให้วงเครื่องสายฝรั่งหลวงขาดครูผู้ฝึกสอน คงเหลืออยู่แต่ผู้เป็นล่ามคือ ร้อยตรีขุน เสนะวิณิน (ภายหลังได้รับพระราชทานเลื่อนยศ ขึ้นเป็นร้อยเอกหลวงดนตรีบรรเลง) เท่านั้นที่ช่วยประคับประคองวงดนตรีนี้ไว้

ภายหลังได้ขุนเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) จากกรมรถไฟหลวงมาเป็นครูสอนเครื่องสายฝรั่งหลวงสังกัด กรมมหรสพแทนครูन्छาธิ และโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายร้อยเอกหลวงดนตรีบรรเลง (ขุน เสนะวิณิน) ขาดจากกระทรวงกลาโหมมาเป็นผู้ช่วยขุนเจนดุริยางค์ ส่วนสถานที่ฝึกหัดก็ย้ายไปอยู่ที่สโมสรเสือป่า ภายในบริเวณพระราชวังสวนจิตรลดา หลังจากนั้นไม่นานก็ทรงพระราชทานเลื่อนและเปลี่ยนราชทินนามขุนเจนดุริยางค์เป็น “หลวงเจนดุริยางค์”

ในยุคหลวงเจนดุริยางค์นั้น บรรดานักดนตรีที่มีฝีมือทางดนตรีไทย ขอโอนกลับไปปฏิบัติราชการทางดนตรีไทยตามเดิม หลวงเจนดุริยางค์จึงปรับปรุงวงเครื่องสายฝรั่งหลวงให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง ด้วยการรับสมัครเด็กใหม่ให้เข้ามาฝึกหัด เช่น ร.อ. เมล์ เอื้อเฟื้อ, นายฉะอ้อน (โฉลก) เนตตะสุต, นายเดิม เสนะสกุล, นายประเสริฐ วิเศษศิริ, หมื่นประไพเพลงประสม, หมื่นวิณินปราณีต ฯลฯ

จำนวนนักดนตรีที่เพิ่มขึ้น วงเครื่องสายฝรั่งหลวงจึงแบ่งออกเป็น ๒ วง โดยวงสำรองจะมีครูผู้ช่วยฝึกสอนที่มาจากกรมพิณพาทย์หลวง เช่น ขุนสมานเสียงประจักษ์ ผู้เป่าปี่สซูน อยู่ในวงบรรเลงก็ช่วยสอนเครื่องเป่าเกือบทุกชนิด ขุนสำเนียงชั้นเชิง ผู้บรรเลงกลองทิมปานี อยู่ในวงบรรเลงก็ช่วยสอนเครื่องที่ประกอบจังหวะทุกชนิด ฯลฯ

แล้ววงเครื่องสายฝรั่งก็ออกแสดงแก่สาธารณะชน ที่ร้าน“กาแฟรสิงห์” ในทุกเย็นวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา ๑๗.๐๐-๑๙.๐๐ น. รายการบรรเลงนั้นจะมีดนตรีไทย และวงดนตรีฝรั่งของกองเครื่องสายฝรั่งหลวงผลัดกัน บรรเลงอาทิตย์ละวง จะมีโต๊ะและเก้าอี้ตั้งไว้สำหรับให้ประชาชนมานั่งรับประทานและฟังดนตรี ซึ่งก็มีประชาชนทั้งชาวไทยและต่างประเทศฟังดนตรี ประมาณ ๓๐๐-๔๐๐ คน จนได้รับคำชมเชยจาก หนังสือพิมพ์เป็นอันมาก

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑ ยุติ ครูन्छาธิ เดินทางกลับมาประเทศไทยอีกครั้งโดยไปฝึกสอนวงเครื่องสายฝรั่งของทหารม้า นอกจากนี้ครูन्छาธิได้เรียบเรียงเสียงประสานเพลง “บาทสกุณี” (เพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง เพลงหนึ่งของไทย) สำหรับการบรรเลงด้วยวงดุริยางค์ ถวายเนื่องในงานพระราชพิธีอภิเษกสมรส สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชา (รัชกาลที่ ๗) กับหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี สวัสดิวัตน์ (สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี) ณ พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๑)

นับว่าเพลงหน้าพาทย์ “บาทสกุณี” เป็นเพลงไทยต้นแบบเพลงแรกๆ ที่เริ่มทำขึ้นในรูปลักษณะที่เรียกกันว่า “เพลงไทยประสานเสียง” สำหรับบรรเลงด้วยวงดุริยางค์ (orchestra)

ครูชัชวารี ได้กวัดขั่นฝึกสอนอย่างหนักจนสามารถบรรเลงเพลงประกอบการแสดงละครแบบ “โอเปร่า” (Opera) โดยใช้นักดนตรีของทหารม้ากับนักดนตรีของกองเครื่องสายฝรั่งหลวง ฝึกซ้อมประมาณ ๑ ปี จึงเปิดการแสดงขึ้น ณ โรงโขนหลวง ในบริเวณสวนมิสกวัน (คาดว่าแสดงตอนต้นปี พ.ศ. ๒๔๖๓) ซึ่งนับว่าเป็นการแสดง “โอเปร่า” หรือ “อุปรากร” ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย แต่น่าเสียดายว่าครูชัชวารีเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางน้ำ งานของท่านจึงยุติลง

ส่วนวงเครื่องสายฝรั่งหลวงที่หลวงเจนดุริยางค์เป็นผู้ควบคุมและฝึกสอน ก็รู้ดีอย่างรวดเร็ว ได้บรรเลงในงานสำคัญต่าง ๆ เช่น งานเฉลิมพระชนมพรรษา, งานสภาภาษา, งานฤดูหนาว และงานตามสถานเอกอัครราชทูตต่าง ๆ หลวงเจนดุริยางค์ จึงได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็น “**พระเจนดุริยางค์**” (๑๕ ตุลาคม ๒๔๖๕) นับว่าท่านเป็น “**ผู้อำนวยเพลง**” (conductor) ที่เป็นคนไทยคนแรกที่ได้อุบัติขึ้นมาในประเทศไทย

สมัยรัชกาลที่ ๗ ในตอนเริ่มต้นของรัชกาลนี้ได้มีการตัดทอนงบประมาณ กรมกองต่าง ๆ ต้องยุบ เลิก หรือลดจำนวนข้าราชการลงไปบ้าง สำหรับกรมมหรสพใหญ่เล็กทั้งหมด ผู้ใหญ่ในวงข้าราชการต่าง ๆ เห็นควรให้ยุบวงเครื่องสายฝรั่งหลวงไปเสียด้วย

พระเจนดุริยางค์เข้ากราบบังคมทูล ให้ทรงทราบถึงความจำเป็น เพื่อแสดงความรักชาติของเมืองไทย ให้เป็นที่ประจักษ์แก่อารยชนว่า และเพื่อเป็นทางป้องกันมิให้ประเทศมหาอำนาจ หาเหตุเข้ายึดครองโดยอ้างว่า ประเทศไทยยังล้าหลังในเรื่องวัฒนธรรมสากลอย่างประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงทั้งหลายถูกอ้างอิงแล้วยึดเอาเป็นอาณานิคมมาแล้วซึ่งพระองค์ทรงเห็นชอบด้วย

วงเครื่องสายฝรั่งหลวงจึงขยายขยาย ท่านบำรุงทั้งกำลังเครื่องและกำลังคนให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จนได้มาตรฐานทัดเทียมกับวงดุริยางค์ของโลกตะวันตกอย่างน่าภาคภูมิใจยิ่ง ในรัชกาลที่ ๗ นี้ วงเครื่องสายฝรั่งหลวง จึงมีนักดนตรีที่มีความสามารถอย่างแท้จริง จำนวนถึง ๗๑ คน (วงขนาดมาตรฐานควรมี ๖๐ ถึง ๑๐๐ คน)

พ.ศ. ๒๔๗๐ วงเครื่องสายฝรั่งหลวงสามารถบรรเลงเพลงชั้น “**วิจิตรศิลป์**” เช่น เพลงจำพวกซิมโฟนี (Symphony), ซิมโฟนิคสวิต (Symphonic Suite) ซิมโฟนิคโพลีเอ็ม (Symphonic Poem) และอื่นๆ ได้เชี่ยวชาญ รัชกาลที่ ๗ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปิดการบรรเลงแบบ “**ซิมโฟนีคอนเสิร์ต**” (Symphony Concert) สำหรับประชาชนทั่วไปขึ้น ณ โรงโขนหลวง ในสวนมิสกวัน และที่ศาลาสหทัยสมาคมในพระบรมมหาราชวัง (เขตชั้นนอก) มีพระเจนดุริยางค์ เป็นผู้อำนวยการเพลงประจำ

ในเวลานั้นบรรดาชาวต่างประเทศที่เป็นนักวิจารณ์ดนตรี ซึ่งได้เคยท่องเที่ยวฟังดนตรีประเภทนี้จากประเทศต่างๆ ยังได้พากันยกย่องว่า “วงเครื่องสายฝรั่งหลวงแห่งเมืองไทยวงนี้ เป็นวงดนตรีที่ดีที่สุดในภาคตะวันออกไกล” (สนอง คลังพระศรี “พัฒนาการของวงเครื่องสายฝรั่ง ในสังคมไทย” ใน *สุจิตร์ เพลงไทยประสานเสียง*, กรมศิลปากร มิถุนายน ๒๕๔๘ เผยแพร่ครั้งแรกในระบบออนไลน์เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๓)

สมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๙ – ปัจจุบัน)

ในหลวงกับดนตรีสากล

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นแบบอย่างของการศึกษาและเรียนรู้อย่างมีหลักเกณฑ์ มีวิธีการ และดำรงพระองค์อย่างพอเพียงตามรอยสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ด้วยความสนพระราชหฤทัยที่จะศึกษาและค้นคว้าอย่างลึกซึ้งทางด้านดนตรี อีกทั้งทรงศึกษาจนเข้าถึงการปฏิบัติได้อย่างลึกซึ้ง ถ่องแท้และเชี่ยวชาญ นับเป็นความภาคภูมิใจของชาวไทยอย่างใหญ่หลวง ที่ชาวโลกต่างยอมรับในพระปรีชาสามารถ และสรรเสริญพระเกียรติคุณว่า “**ทรงเป็นทั้งนักประพันธ์เพลง และนักดนตรีที่มีชื่อเสียงติดอันดับโลก ทรงพระปรีชาเป็นเลิศในการทรงคลาริเน็ต**”

ทรงศึกษาดนตรี

เมื่อครั้งที่ทรงประทับอยู่ ณ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ได้ทรงศึกษาทั้งดนตรีคลาสสิก (Classic) และดนตรีแจ๊ส (Jazz) โดยการฝึกฝนตามโน้ต และการบรรเลงดนตรีแบบคลาสสิกที่เป็นพื้นฐานนานกว่า ๒ ปี เครื่องดนตรีที่ทรงเลือกเป็นประเภทเครื่องเป่า ได้แก่ แซกโซโฟน (Saxophone) คลาริเน็ต (Clarinet)

จากพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่อง “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดนตรี” ในหนังสือ “ธ สถิตในดวงใจนิรันดร์” ซึ่งเป็นหนังสือประมวลภาพเพลงพระราชนิพนธ์ จัดพิมพ์โดยโรงเรียนจิตรลดา เนื่องในมหามงคลสมัยทรงครองสิริราชสมบัติ ครบ ๕๐ ปี วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๓๙ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเล่าว่า

ครูดนตรีคนแรกของพระองค์คือ นายเวย์ เบรชท์ (Wey Brecht) ซึ่งเป็นชาวอัลซาส ทรงเริ่มเรียน แอคคอร์ดเปียโนเป็นเครื่องแรกเมื่อพระชนมายุ ๑๓ พรรษา ต่อมาได้ทรงฝึกหัดแซกโซโฟน โดยที่ทรงฝึกหัดจากเครื่องดนตรีเก่าที่ใช้แล้ว (Second Hand) และทรงซื้อจากการเก็บออมเงินด้วยพระองค์เอง ซึ่งเงินออมนั้นคือเงินที่พระเจ้าอยู่หัว ๒ พระองค์ทรงเข้าหุ้กัน เรียกว่าเงิน “สโมสร” ส่วนแตรทรมเป็ตที่ทรงซื้อเป็นเครื่องแรกคือแตรทรมเป็ตยี่ห้อเซลเมอร์ (Selmer) ซึ่งได้พระราชทานให้วงดนตรีสุนทราภรณ์ไปแล้ว คลาริเน็ตที่ทรงใช้แต่แรกเป็นยี่ห้อเลอบลองค์ และแซกโซโฟนยี่ห้อเอส เอ็ม แอล (Strasser Marigaux Lemaire) นอกจากนี้ยังเคยทรงฝึกหัดกีตาร์ และขลุ่ยอีกด้วย

ทรงเป็นนักดนตรี

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเครื่องดนตรีได้ดีหลายชนิด ทั้งประเภทเครื่องลม เช่น แซกโซโฟน คลาริเน็ต และประเภทเครื่องทองเหลือง เช่น ทรมเป็ต รวมทั้งเปียโนและกีตาร์ที่ทรงฝึกเพิ่มเติมในภายหลังเพื่อประกอบการพระราชนิพนธ์เพลง และเพื่อทรงดนตรีร่วมกับวงดนตรีส่วนพระองค์

ทรงสนพระราชหฤทัยในดนตรีแจ๊สเป็นอย่างยิ่ง และโปรดการฟังแผ่นเสียงของนักดนตรีแจ๊สชั้นนำหลายท่าน สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงเล่าไว้ในหนังสือ “เจ้านายเล็กๆ ยุวกษัตริย์” ว่า

“ทรงฝึกฝนการทรงดนตรีแจ๊สด้วยพระองค์เอง โดยทรงเครื่องเป่าอย่างเสรีสอดแทรกกับเสียงเพลงจากแผ่นเสียงของนักดนตรีแจ๊สชื่อ ที่ต้องพระราชหฤทัย เช่น Sidney Berchet (ซิดนีย์ เบเชต์) ผู้เชี่ยวชาญการบรรเลงโซปราโนแซกโซโฟน (Soprano Saxophone) Duke Ellington (ดุก เอลลิ่งตัน) หัวหน้าวงดนตรีแจ๊ส และนักเปียโนเอก Johnny Hodges ผู้ชำนาญอัลโตแซกโซโฟน (Alto Saxophone)”

ทรงมีพระปรีชาสามารถในการเป่าโซปราโนแซกโซโฟนได้อย่างดีเยี่ยม เคยทรงแซกโซโฟนและคลาริเน็ตโต้ตอบทางดนตรีกับนักดนตรีแจ๊สที่มีชื่อเสียงของโลก เช่น Benny Goodman และ Stan Getz อย่างคล่องแคล่วเท่าเทียมกัน

ครั้งที่เสด็จนิวัติประเทศไทย ในพุทธศักราช ๒๕๑๓ ได้ทรงรวบรวมพระประยูรญาติที่เป็นนักดนตรีมาจัดตั้ง “วงลายคราม” ขึ้น เป็นวงดนตรีส่วนพระองค์ มาร่วมเล่นดนตรี ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ทุกเย็นวันศุกร์ และต่อมามีพระราชดำริจะปรับปรุงวงดนตรีลายคราม จึงได้พระราชทานชื่อว่า “วงดนตรี อ.ส. วันศุกร์” โดยที่มินิกดนตรีวงลายครามและนักดนตรีจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เคยมาบรรเลงดนตรีที่สถานีวิฑู อ.ส. พระองค์ทรงดนตรีกับวง อ.ส. วันศุกร์ เป็นประจำทุกวันศุกร์ ทรงจัดรายการเพลงและทรงเลือกแผ่นเสียงเอง บางครั้งโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ฟังโทรศัพท์ขอเพลงจากวงดนตรีที่กำลังบรรเลงได้ด้วย

“วงสหายพัฒนา” สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าว่า วงนี้เกิดขึ้นใน พุทธศักราช ๒๕๒๙

พระราชนิพนธ์ไว้ในเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาดนตรี” ถึงการสมัครว่า

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาฯ รับพระองค์เป็นนักเรียนหมายเลข ๑ เป็นหัวหน้าชั้น วงสหายพัฒนา เรียนโน้ตสากลและเครื่องดนตรีในเครื่อง “สหายพัฒนา” โดยจะมีการซ้อมทุกวัน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา จนสามารถบรรเลงดนตรีได้”

“วันทรงดนตรี” เป็นอีกพระราชดำรินึงที่ทำให้เห็นว่าทรงใช้ดนตรีผูกพันความรู้สึกอย่างแนบแน่น ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับนิสิต นักศึกษา จึงมักเสด็จพระราชดำเนินไปทรงดนตรี ณ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่กราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนิน เริ่มด้วยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, และมหาวิทยาลัยมหิดล ทั้งยังทรงทักทายกับนิสิตนักศึกษา ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่อย่างใกล้ชิดและเป็นกันเอง นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณยิ่ง

ทรงเป็นครูดนตรี

นอกจากทรงเล่นเครื่องดนตรีแล้วยังทรงสอนให้ผู้อื่นเล่นด้วย ทรงเล่าพระราชทานเรื่องได้สอนคนตาบอด เล่นดนตรี สอนลำบากมาก เพราะเขาไม่เห็นท่าทาง เมื่อพยายามอธิบายจนเข้าใจ สามารถเป่าออกมาเป็นเพลงไพเราะได้ หรือแม้แต่โน้ตเดียวในตอนแรก ดุสีหน้าเขาแสดงความพอใจและภูมิใจมาก

ทรงพระราชทานฝึกหัดดนตรีแก่พระราชโอรสและพระราชธิดา อีกทั้งยังพระราชทานแนะนำวิธีการ เล่นดนตรีแก่ผู้อื่นที่มาเล่นดนตรีถวายหรือเล่นร่วมวงด้วย มีรับสั่งว่า “การเล่นดนตรีทำให้เกิดความสามัคคีว่าเป็น นักดนตรีเหมือนกัน”

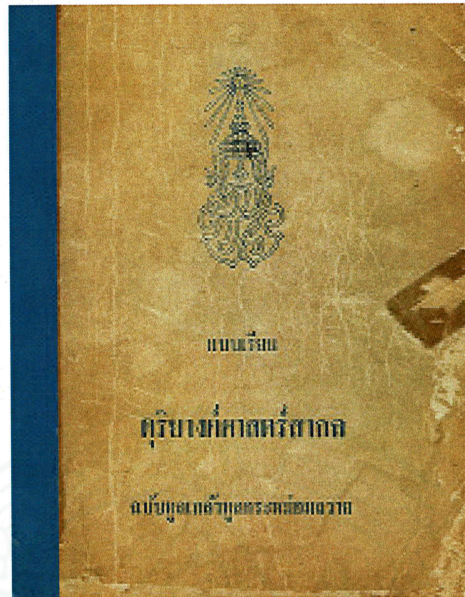
ทรงเป็นช่างซ่อมเครื่องดนตรี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าไว้ในพระราชนิพนธ์ฯ ว่า

“ทรงเป็นแบบอย่างของนักดนตรีที่เอาพระทัยใส่ในเรื่องการบำรุงรักษาเครื่องดนตรี เครื่องดนตรี ส่วนพระองค์นั้นทรงทำความสะอาดเอง ทรงเก็บเอง และทรงถือปฏิบัติมาตลอด นอกจากนี้ยังเป็น “ครู” สอนช่างซ่อม เครื่องดนตรีอีกด้วย ทรงทราบวิธีการซ่อมแซมเป็นอย่างดี จากพระเจนดุริยางค์ จากร้านซ่อม-ขายเครื่องดนตรีที่ทรงรู้จัก และจากการสังเกต ทรงรู้จักลักษณะพิเศษของเครื่องดนตรีทุกชิ้น ทรงสอนให้ช่างซึ่งไม่เคยทราบเรื่องแต่เลย ซ่อมแซมได้”

ทรงส่งเสริม สนับสนุนด้านการศึกษา และพัฒนาความรู้ในศิลปะดนตรีสากล โดยพระราชทานให้จัด พิมพ์แบบเรียนดุริยางคศาสตร์สากล ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานไว้เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๔๗ ให้ จัดพิมพ์ เผยแพร่ ตำราและแบบเรียนวิชาการเกี่ยวกับการดนตรีสากลที่พระเจนดุริยางค์เรียบเรียงไว้ทุกเล่ม และได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นอีกหลายครั้งในเวลาต่อมา

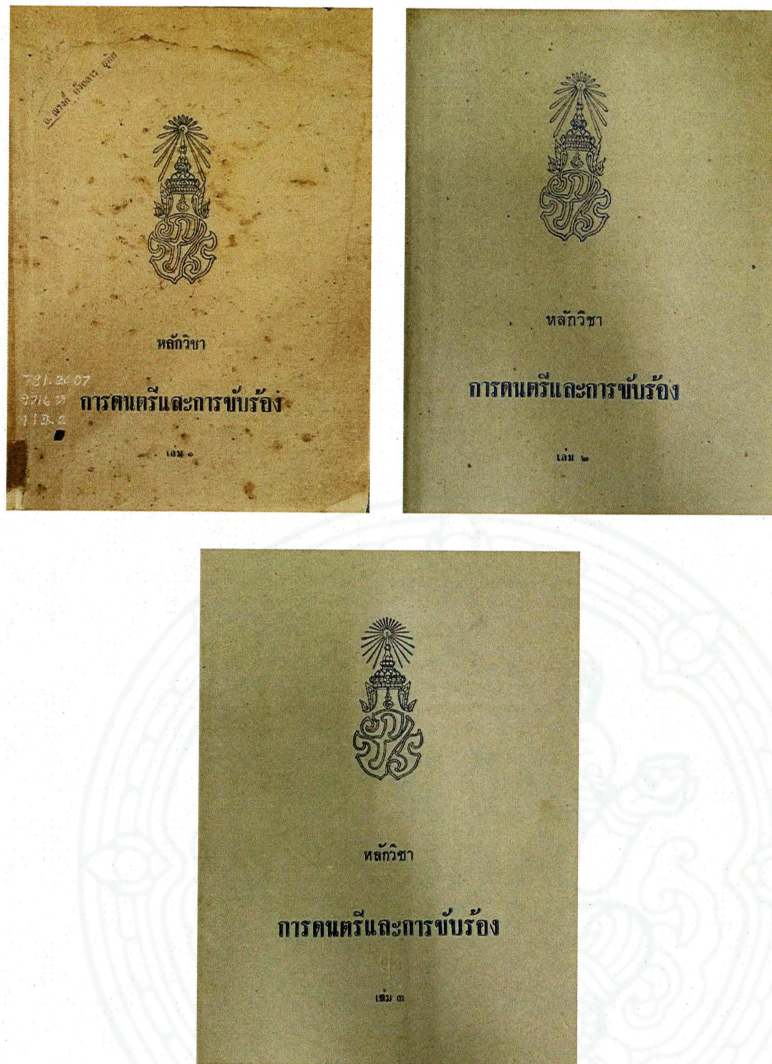
พระราชดำริการจัดพิมพ์แบบเรียนดุริยางคศาสตร์สากล

แบบเรียนดุริยางคศาสตร์สากล ฉบับทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย (มี ๔ ตอน จำนวน ๑๖๗ หน้า)

แบบเรียนวิชาการประสานเสียง หลักวิชาและภาคปฏิบัติ มี ๒ เล่ม ภาคแรกและภาคสอง (ตอนจบ)

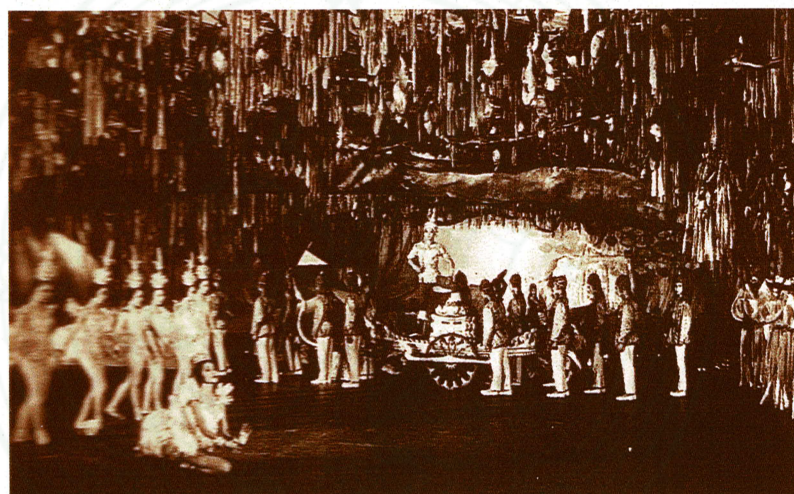
หลักวิชาการดนตรีและการขับร้อง เล่ม ๑, ๒ และ ๓

ทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระอัจฉริยภาพกับศาสตร์และศิลป์แห่งการดนตรี ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของพระองค์ ด้วยมิได้มีเพื่อให้ทรงสำราญพระราชฤทัยแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังแฝงความหมายอันสื่อถึงความดีงามและความหวัง ปลุกเร้าจิตสำนึกในการเสียสละเพื่อส่วนรวม เพลงพระราชนิพนธ์ที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นตั้งแต่ครั้งดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราชฯ รวมทั้งสิ้น ๔๘ เพลง บทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระองค์ท่านจึงยังคงตราตรึงอยู่ในดวงใจที่เปี่ยมด้วยความจงรักภักดีของประชาชนชาวไทย ตลอดมาตราบนานทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับดนตรีแก่นักข่าวชาวอเมริกันในรายการเสียงแห่งวิทยุอเมริกา เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๓ ความตอนหนึ่งว่า

“ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของข้าพเจ้า จะเป็นแจ๊สหรือไม่ใช่แจ๊สก็ตาม ดนตรีล้วนอยู่ในตัวทุกคนเป็นส่วนที่ยิ่งใหญ่ในชีวิตคนเรา สำหรับข้าพเจ้าดนตรีคือสิ่งประณีตงดงามและทุกคนควรนิยมในคุณค่าของดนตรีทุกประเภท เพราะว่าดนตรีแต่ละประเภทต่างก็มีความเหมาะสมตามแต่โอกาสและอารมณ์ที่ต่าง ๆ กันออกไป”

การแสดงบัลเลต์มโนห์รา (Kinari Suite) เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๕

พุทธศักราช ๒๕๐๕ โปรตเกล้าฯ ให้คุณหญิงเจนเวียฟ เลสปีนยอล เดมอน ประดิษฐ์ทำเต้นบัลเลต์ ประกอบเพลงพระราชนิพนธ์ถวาย ในการแสดงบัลเลต์เรื่องมโนห์รา ซึ่งเปิดทำการแสดงในงานกาชาดประจำปี ๒๕๐๕ ณ เวทีสวนอัมพร โดยพระราชทานเค้าโครงเรื่อง พระราชนิพนธ์บทเพลงชุด Kinari Suite

กล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระมหากรุณาธิคุณ แก่บรรดาศิลปินในงานศิลปะทุกแขนงอย่างแท้จริง

บทที่ ๓

วิวัฒนาการดนตรีตะวันตก

สู่วงดุริยางค์สากล

กรมศิลปากร

วัฒนธรรมดนตรีตะวันตกในอาณาจักรสยาม

ดังที่ทราบแล้วว่าวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละชาติ แต่ละศาสนา มีความเจริญงอกงามแตกต่างกันไปตามยุคสมัยและกาลเวลา ดนตรีก็มีวิวัฒนาการขึ้นตามความเจริญและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ด้วยเช่นกัน ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาที่มีชาติต่าง ๆ เข้ามาติดต่อกับค้าขาย มาตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน และโดยเฉพาะชาติตะวันตกที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ก็ทำให้เกิดการเลือนไหลของวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาสู่อาณาจักรสยาม

ในการแบ่งยุคสมัยของดนตรีสากล ตั้งแต่ยุคกลาง (Middle Ages) จนถึงยุคคลาโรก (The Baroque Period) ที่นับว่าเป็นยุคแรกของดนตรีตะวันตก เริ่มจากการเป็นดนตรีเพื่อพิธีทางศาสนาคริสต์และวิวัฒนาการเรื่อยมา จนกลายเป็นดนตรีเพื่อความบันเทิง ครั้นถึงตอนปลายของยุคกลาง มีการเล่นดนตรีที่ไม่เกี่ยวกับการศาสนาเกิดขึ้น จากนักดนตรีเร่ร่อนที่เล่นดนตรีตามที่ต่าง ๆ เพื่อประกอบการเล่านิทานบ้าง เล่าเรื่องการต่อสู้ของนักรบ ร้องเพลง หรือเล่นดนตรีเพื่อประกอบการแสดงมายากล กายกรรม และการเต้นระบำต่าง ๆ เป็นต้น ต่อมา ก็เกิดเป็นดนตรีที่มีแบบแผน มีหลักวิชาการมากขึ้น มีวงดนตรีอาชีพเกิดขึ้นตามโบสถ์ บ้านเจ้านายผู้มีบรรดาศักดิ์ เกิดมีโรงเรียนสอนดนตรี และสอนอุปรากร (Opera) ขึ้น วงดนตรีที่เกิดขึ้นในศตวรรษต้น ๆ จนถึงปัจจุบันนั้น ได้มีการพัฒนารูปแบบ และลักษณะแตกต่างกันไป ทั้งเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง จำนวนผู้บรรเลง และชนิดของเครื่องดนตรีก็แตกต่างกันตามสมัยนิยม มีการผสมวงด้วยเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ รวมถึงการกำหนดจำนวนผู้บรรเลงที่มีการเรียกชื่อตามลักษณะของวงดนตรีนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน

ความเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการต่าง ๆ เกี่ยวกับการดนตรีสากลที่เกิดขึ้นในซีกโลกตะวันตก ได้มีการเคลื่อนไหวและเลือนไหลมาสู่ซีกโลกทางตะวันออกด้วยเช่นกัน จากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของดนตรีตะวันตก ที่เข้ามาสู่อาณาจักรสยาม และเกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นที่มาของพัฒนาการที่เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมดนตรีในประเทศไทยในยุคต่อมา

จากข้อมูลการแบ่งยุคสมัยของดนตรีตะวันตกในบทที่ ๒ และเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอาณาจักรสยาม เมื่อนำมาเทียบเคียงช่วงเวลากันแล้ว ปรากฏตามตารางดังนี้

การเทียบยุคสมัยดนตรีตะวันตกกับยุคสมัยของอาณาจักรสยาม

ลำดับ	ยุคสมัยดนตรีตะวันตก	ปี ค.ศ.	ปี พ.ศ.	ยุคสมัยของไทย
๑.	ยุคกลาง	๔๐๐-๑๔๐๐	๙๕๓-๑๙๕๓	กรุงสุโขทัย - กรุงศรีอยุธยา
๒.	ยุคเรเนซองส์	๑๔๐๐-๑๖๐๐	๑๙๕๓-๒๑๕๓	กรุงศรีอยุธยาตอนต้น
๓.	ยุคบาโรก	๑๖๐๐-๑๗๕๐	๒๑๕๓-๒๒๕๓	กรุงศรีอยุธยาตอนกลาง
๔.	ยุคคลาสสิก	๑๗๕๐-๑๘๒๐	๒๒๕๓-๒๓๖๓	กรุงศรีอยุธยาตอนปลาย - กรุงธนบุรี - กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น
๕.	ยุคโรแมนติก	๑๘๒๐-๑๘๙๐	๒๓๖๓-๒๔๓๓	กรุงรัตนโกสินทร์ (ร.๓ - ร.๕)
๖.	ยุคอิมเพรสชันนิสต์	๑๘๙๐-๑๙๑๐	๒๔๓๓-๒๔๕๓	กรุงรัตนโกสินทร์ (ปลาย ร.๕ - ต้น ร.๖)
๗.	ยุคศตวรรษที่ ๒๐	๑๙๐๐-ปัจจุบัน	๒๔๕๓-ปัจจุบัน	กรุงรัตนโกสินทร์ (ร.๖ - ร.๑๐)

สมัยกรุงศรีอยุธยา – กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

จากตารางข้างต้น เห็นได้ว่าในยุคกลาง (Middle Ages) ยุคเรเนซองส์ หรือ ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา (The Renaissance Period) และยุคบาโรก (The Baroque Period) ระหว่างปี ค.ศ. ๔๐๐ - ๑๗๕๐ เมื่อเทียบเคียงกับอาณาจักรสยามตรงกับสมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งเป็นยุคที่บ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์ พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง มีความเป็นอยู่ที่สงบสุข จนถึงในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีการขยายอาณาเขตกว้างขวาง และเริ่มมีการติดต่อกับต่างชาติมากขึ้น นอกจากประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ยังมีชาติตะวันตกที่เข้ามาเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับไทย ซึ่งมีข้อมูลทั้งภาพและบันทึกเหตุการณ์ที่ปรากฏในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ข้อมูลจากงานวิจัยของนักวิชาการ รวมถึงการบันทึกจดหมายเหตุต่าง ๆ ทั้งของในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนบทความที่เขียนถึงเรื่องราวเกี่ยวกับดนตรีตะวันตกที่เข้ามาสู่ประเทศไทยนั้น หากมีการสืบค้นข้อมูลในเชิงลึก จะพบว่าดนตรีของชาติพันธุ์ตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทในไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตามหลักฐานที่ปรากฏ พบว่าจดหมายเหตุลาลูแบร์ ทูตฝรั่งเศสที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น มีการจดบันทึกทำนองเพลงของไทยเป็นโน้ตสากล และนอกจากนี้ ยังมีเรื่องราวของวัฒนธรรมตะวันตกที่ปรากฏในรูปแบบของบทเพลง ผ่านการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของบรรดาเหล่านิกายมิชชันนารีอีกด้วย

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในกรุงศรีอยุธยาเวลานั้น โปรตุเกสที่เข้ามาสู่สยามก็เน้นการเผยแพร่ศาสนาเป็นสำคัญ ซึ่งก็ประสบความสำเร็จในการจูงใจให้บรรดาคนจีนและคนไทยบางส่วน “เข้ารีต” เป็นคริสเตียนได้ นับได้ว่าดนตรีตะวันตกที่ผสมผสานผ่านการเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารี ก็เป็นต้นกำเนิดอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาในครั้งนั้น

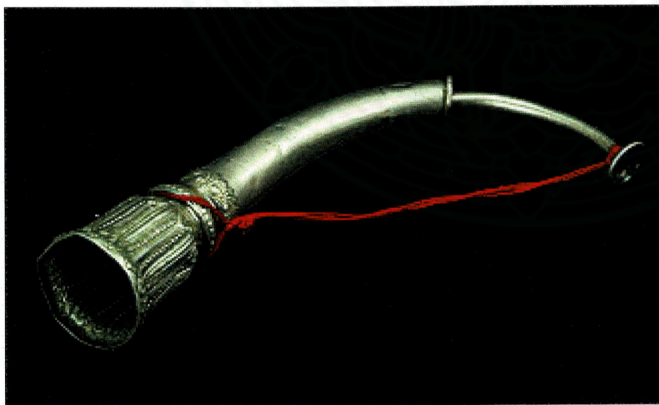
สิ่งหนึ่งที่มีหลักฐานเป็นที่ปรากฏจนถึงปัจจุบันจากจดหมายเหตุของลาลูแบร์คือการบันทึกเพลงจากทำนองไทยเป็นโน้ตสากล

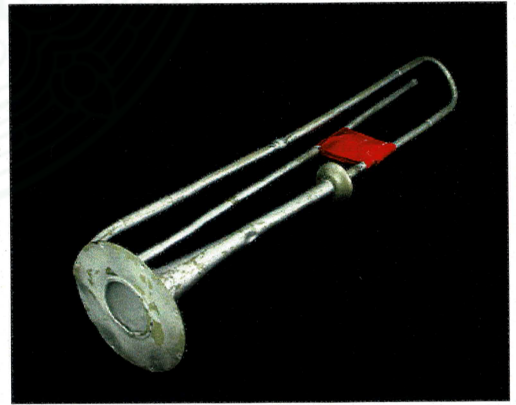
โน้ตเพลงสุดใจ และ A Siamese Song ในจดหมายเหตุลาลูแบร์

มีเอกสารอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับโน้ตเพลงสุดใจและสายสมรที่ตีพิมพ์อยู่ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม” ของนิโกลาส์ แพรแวส (ตีพิมพ์ครั้งแรกที่กรุงปารีส เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๓๑) และ “จดหมายเหตุลาลูแบร์” (ตีพิมพ์ครั้งแรกที่กรุงปารีส เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๓๖) เป็นโน้ตเพลงไทยเก่าแก่ที่สุดเท่าที่มีการค้นพบในขณะนี้

การรับเอาวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกเข้ามาสู่อาณาจักรสยาม ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑) ได้มีการพบบันทึกการเรียกชื่อเครื่องฝรั่งที่ใช้ในพระราชพิธีของราชสำนักไทยในตอนนั้นว่า “แตรวิลันดา” (สุกรี เจริญสุข, ๒๕๓๐) และข้อสันนิษฐานเรื่องเครื่องดนตรีที่เรียกว่า “แตร” จากบทความ “พัฒนาการของวงเครื่องสายฝรั่งในสังคมไทย” กล่าวว่า แตรอาจเข้ามาได้ ๒ ทาง คือ แตรรอง โดยได้รับอิทธิพลจากอินเดียที่เข้ามาพร้อมกับวัฒนธรรมพราหมณ์ เมื่อประมาณปี ค.ศ. ๑๘๐๐ ส่วน แตรฝรั่ง ได้รับอิทธิพลจากชาวตะวันตก ซึ่งอาจเข้ามาในสมัยอยุธยาตอนต้น และมีการนำแตรมาใช้ในพระราชพิธีตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์ (สนอง คลังพระศรี, ๒๕๔๘)

แตรรอง

แตรฝรั่ง

นอกจากเรื่องของแตรแล้ว ยังมีข้อความที่กล่าวถึง “มโหรีฝรั่ง” ปรากฏในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี ที่แสดงให้เห็นว่าดนตรีตะวันตกเป็นที่รู้จักของชาวไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วย

ตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อเทียบกับยุคสมัยดนตรีของตะวันตกจะตรงกับยุคคลาสสิก (Classical Period) ระหว่างปี ค.ศ. ๑๗๕๐ – ๑๘๒๐ (พ.ศ. ๒๒๙๓-๒๓๖๓) ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวเป็นยุคทองของดนตรีตะวันตกที่มีความรุ่งเรืองอย่างมาก คีตกวีเอกของโลกในยุคนั้นคือ Haydn Gluck และ Mozart การดนตรีเริ่มแพร่หลายสู่ประชาชนมากยิ่งขึ้น สถาบันศาสนาไม่ได้เป็นศูนย์กลางของดนตรีอีกต่อไป เพลงต่าง ๆ ที่คีตกวีแต่งขึ้นก็เพื่อการฟัง และส่วนใหญ่จะเป็นเพลงบรรเลง นอกจากนี้ยังมีวงดนตรีเกิดขึ้นเพื่อความบันเทิงในราชสำนักและบ้านเจ้านายชั้นสูง

กรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๓ – ๕)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ สยามประเทศมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น อาณาจักรสยามในเวลานั้น ก็มีการกล่าวถึงวัฒนธรรมของดนตรีตะวันตกที่เข้ามาสู่ราชสำนักไทย เช่นเดียวกับยุโรปด้วย จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ การศาสนา ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงดนตรีตะวันตกก็เริ่มปรากฏชัดยิ่งขึ้น และเป็นที่ยอมรับแล้วว่า ในรัชกาลนี้ สยามมีพระมหากษัตริย์ ๒ พระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งสองพระองค์ทรงมีนโยบายที่จะเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับชาวตะวันตก เพื่อทรงรักษาไว้ซึ่งเอกราชของบ้านเมือง วัฒนธรรมตะวันตกที่หลงไหลเข้าสู่อาณาจักรสยาม โดยมีกลุ่มมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนา สอนภาษา รวมถึงครูดนตรีที่รับใช้สนองงานในพระราชสำนัก นอกจากดนตรีที่มาในรูปแบบของเพลงศาสนาแล้ว ยังครอบคลุมถึงดนตรีที่เข้ามาสู่พระราชพิธีในพระราชสำนักอีกด้วย เช่น การมีกองทหารแตร กองเกียรติยศในพิธีการรับ-ส่งเสด็จฯ วงแตรที่บรรเลงในโอกาสต่าง ๆ

การมีกองทหารเกียรติยศสำหรับพระมหากษัตริย์ตามแบบฝรั่ง โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีตามแบบตะวันตก จึงเกิดกองดุริยางค์ประจำราชสำนักขึ้น มีวงดุริยางค์ ๓ วงด้วยกัน คือ แตรวงวังหลวง แตรวงวังหน้า และแตรวงทหารมหาราช (ซึ่งต่อมาได้วิวัฒนาการมาสู่วงดุริยางค์ทหารเรือในปัจจุบัน)

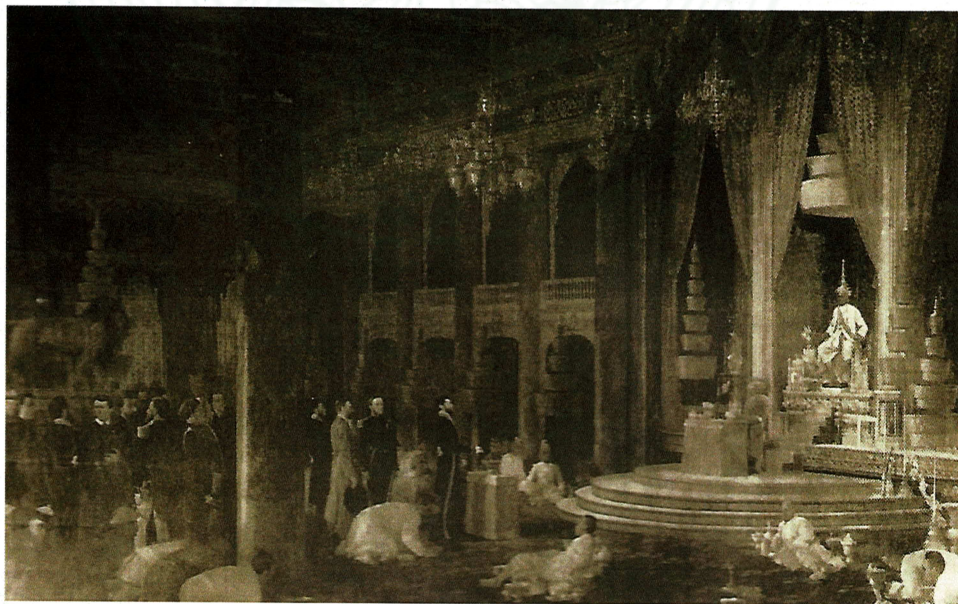
ในปลายรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๕ นายทหารอังกฤษ ร้อยเอกอิมเปย์ และร้อยเอกโทมัส น็อกซ์ ผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นครูฝึกทหารในวังหลวงและวังหน้า ได้ใช้เพลง God Save the Queen ซึ่งเป็นเพลงชาติและเพลงสรรเสริญพระบารมีของอังกฤษ เป็นเพลงฝึกสำหรับทหารแตร

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงต้นรัชกาลที่ ๕ นี้ ตรงกับ ยุคโรแมนติก (Romantic Period) ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๒๐ – ๑๙๐๐ (พ.ศ. ๒๓๖๓-๒๔๓๓) เป็นยุคที่การดนตรียุโรปเจริญถึงขีดสุด เรียกว่า ยุคทองของดนตรี เมื่อศึกษารายละเอียดของบทเพลงพบว่า ดนตรีในยุคนี้เป็นดนตรีที่เน้นการแสดงออกของอารมณ์อย่างเด่นชัด ผู้ประพันธ์ไม่ได้แต่งเพลงให้กับเจ้านายเหมือนสมัยก่อน หากแต่แต่งขึ้นตามความพึงพอใจของตน ลักษณะดนตรีจึงเป็นลักษณะเฉพาะของผู้ประพันธ์เอง เช่น บทเพลงของ Beethoven เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีลักษณะของเพลงประเภทที่บรรยายธรรมชาติ นิยาย หรือความคิดฝัน ที่เรียกว่า ดนตรีพรรณนา (Descriptive Music) หรือ โปรแกรมมิวสิก (Program Music) รวมถึงบทเพลงที่ถ่ายทอดเนื้อหาจากคำประพันธ์หรือบทร้อยกรอง (Poem) ต่าง ๆ ที่เรียกว่า ซิมโฟนิคโพเอ็ม (Symphonic Poem) ต่อมาภายหลังเรียกว่า โทเนโพเอ็ม (Tone Poem)

ยุคนั้นนับว่าเป็นสมัยชาตินิยมทางดนตรี (Nationalism) ที่คีตกวีจะแสดงออกโดยการใช้ทำนองเพลงพื้นเมืองหรือให้สำเนียงของชาติตนเองอยู่ในเพลงที่แต่งขึ้น เพื่อให้คนในชาติเกิดความรักความสามัคคี รักชาติบ้านเมือง และหวงแหนแผ่นดินของตน ดังเช่น ฟินแลนด์ (Finlandia) บทประพันธ์ของซีเบลิอุส (Jean Sibelius) หรือ มาซุกา (Mazurka) และโพลเนียส (Polonaise) บทประพันธ์ของโชแปง (Frederic Chopin) และผลงานของคีตกวีชาติอื่น ๆ ด้วย

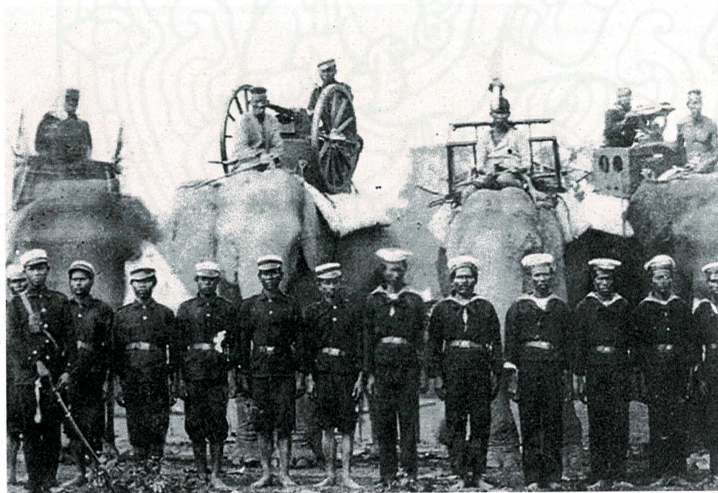
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔

ภาพวาด ราชทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔

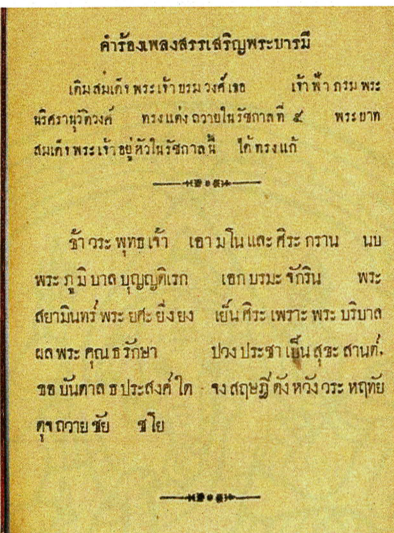
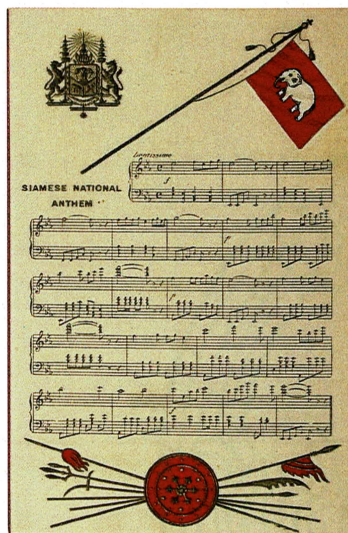

พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทหารหน่วยมะรีน (marine) ต้นกำเนิดของทหารเรือนาวิกโยธินในปัจจุบัน
ที่มาภาพ : ชมรมประวัติศาสตร์สยาม

การเปลี่ยนแปลงของดนตรีตะวันตกในเรื่องแนวคิดการประพันธ์บทเพลงขึ้นเพื่อแสดงถึง **เอกลักษณ์ความเป็นชาติ** นั้น จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำมาพิจารณาในเรื่องบทเพลงของไทยที่มีการประพันธ์ขึ้นในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ กล่าวคือ การพัฒนาดนตรีตะวันตกที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นมาจาก “แตงรอง” ที่ใช้บรรเลงเพื่อถวายพระเกียรติยศแด่พระมหากษัตริย์ ตามรูปแบบและธรรมเนียมของตะวันตก ตามเอกสารหลักฐานการสืบค้นของนักวิชาการหลายท่านที่ปรากฏในบทที่ ๒ กล่าวถึงการฝึกหัดเดินแถวของทหารด้วยแตงฝรั่งในวังหน้าของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว (วังหน้ารัชกาลที่ ๔) มีทหารอังกฤษ ๒ นาย คือ ร้อยเอกน็อกซ์ (Thomas G. Knox) ร้อยเอกอิมเพย์ (Impey) เป็นครูฝึกโดยใช้เพลง God Save the Queen

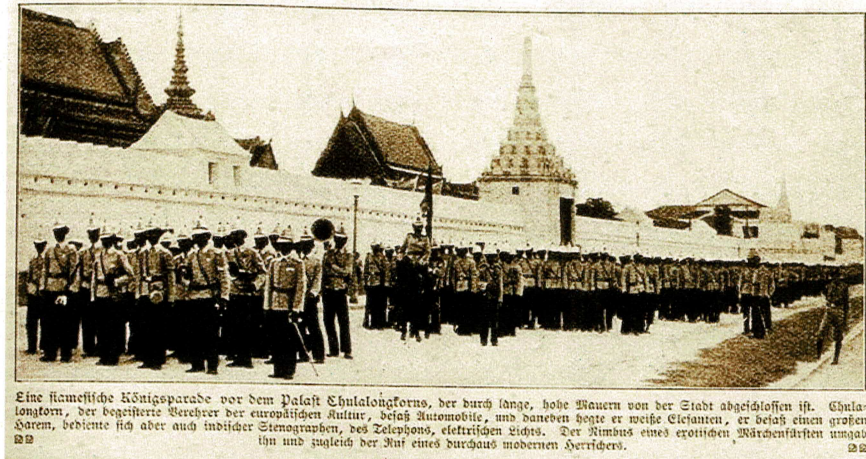

เพลงสรรเสริญพระบารมี
คำร้อง พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
ประพันธ์ทำนองโดย ปโยตร์ สชูโรฟสกี
(Pyotr Schurovsky)

กองดุริยางค์ทหารสยาม
สมัยรัชกาลที่ ๕ บนหน้าปกโน้ตเพลง
“Siamesische Wachtparade”
ประพันธ์โดย ปอล ลิงส์เก
(Paul Lincke, ๑๘๖๖-๑๙๔๖)
ทูลเกล้าฯ ถวายรัชกาลที่ ๕ เมื่อครั้ง
เสด็จประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๕๐

(ภาพจาก http://www.t-h-a-i-l-a-n-d.org/talkingmachine/siamese_patrol.html)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งที่เสด็จประพาสเมืองสิงคโปร์ ปี พ.ศ. ๒๔๑๔ กองทหารดุริยางค์ของสิงคโปร์ (ขณะนั้นสิงคโปร์เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ) ก็ได้ใช้เพลง God Save the Queen เพื่อถวายความเคารพ พระองค์จึงทรงตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีเพลงชาติเป็นของตนเอง เพื่อแสดงถึงความเป็นเอกราชของชาติ จึงโปรดเกล้าฯ ให้คณะครุฑดนตรีไทยหาเพลงชาติที่มีความเป็นไทยมาใช้แทนเพลงนี้ ครั้งแรกได้นำเพลงบุหลันลอยเลื่อน พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ มาเรียบเรียงใหม่ให้มีความเป็นสากลโดยเฮวตุเซน (Hevutzen) ซึ่งเป็นเพลงชาติไทยที่ใช้บรรเลงระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๑๔ - ๒๔๓๑ สำหรับเพลง สรรเสริญพระบารมี ที่ใช้บรรเลงถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ตราบนานถึงปัจจุบัน คือ เพลงสรรเสริญพระบารมี ฉบับที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงแต่งถวายรัชกาลที่ ๕ และพระองค์ได้ทรงพระราชทานแก้ไข ส่วนทำนองประพันธ์โดย ปโยตร์ สชูโรฟสกี (Pyotr Schurovsky) นักประพันธ์ชาวรัสเซีย

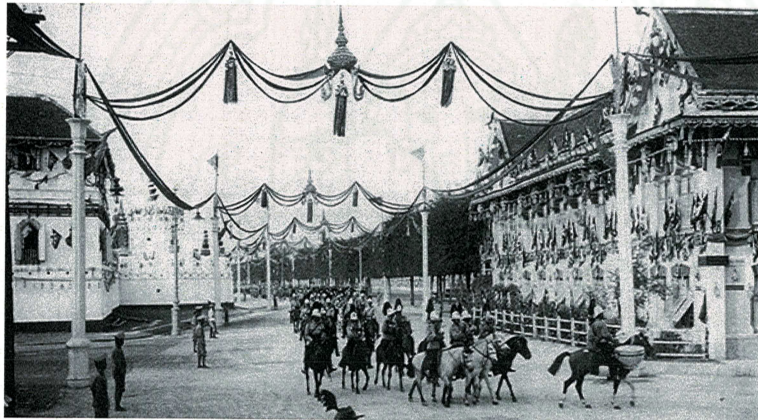

Eine kamelellische Königsparade vor dem Palast Chulalongkorn, der durch lange, hohe Mauern von der Stadt abgetrennt ist. Chulalongkorn, der begeisterte Verehrer der europäischen Kultur, besaß Automobile, und daneben bogte er weiße Elefanten, er besaß einen großen Harem, bediente sich aber auch indischer Stenographen, des Telephons, elektrischen Lichts. Der Nimbus eines exotischen Räschenführers umgab ihn und zugleich der Ruf eines durchaus modernen Herrschers. ๒๒

ภาพกองแถวทหารมหาดเล็กในสมัยรัชกาลที่ ๕

ที่มา: http://www.t-h-a-i-l-a-n-d.org/talkingmachine/siamese_patrol.html

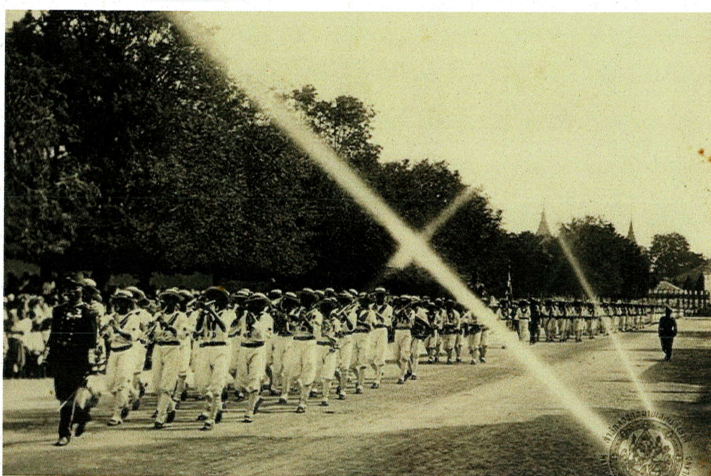
(ภาพจาก ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล)

กองแถวกรมทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์

บรรเลงนำขบวนในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช พ.ศ. ๒๔๕๔

ที่มาภาพ : ชมรมประวัติศาสตร์สยาม

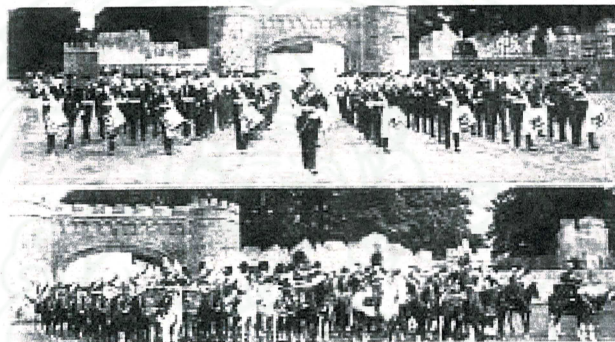

แถว กองเกียรติยศ

ที่มาภาพ : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ทหารไทยเดินสวนสนามผ่านประตูชัย ณ กรุงปารีส
เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๒

แถววงกองเกียรติยศ ณ ประเทศฝรั่งเศส

ในช่วงปลายรัชกาลที่ ๕ ถึงรัชสมัยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ขึ้นเสวยราชสมบัติ เมื่อเทียบเคียงกับดนตรีตะวันตกตรงกับยุคอิมเพรสชันนิสติก (The Impressionistic) ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๙๐ - ๑๙๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๓ - ๒๔๕๓) ยุคของดนตรีตะวันตกในช่วงนี้มีเวลาสั้นเพียง ๒๐ ปี การดนตรีในยุคนี้มีพัฒนาการของรูปแบบการประพันธ์ที่ต่างไปจากดนตรีในยุคโรแมนติก คือ บทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นจะมีลักษณะที่ลึกลับและไม่กระจ่างชัดนัก คีตกวีที่ประพันธ์เพลงในยุคนี้ได้แก่ เดอบุสซี ราเวล ดุคาส เดลีอุส สตราวินสกี โชนเบิร์ก ฯลฯ

รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธิ์ สุทธิจิตต์ ได้กล่าวถึงลักษณะของดนตรีในยุคนี้ไว้ว่า

“ส่วนใหญ่บทเพลงจะใช้ลีลาที่เรียบ ๆ และนุ่มนวล เนื่องจากลักษณะของบันไดเสียงแบบเสียงเต็มนี้เอง บางครั้งทำให้เพลงในสมัยนี้มีลักษณะลึกลับไม่กระจ่างชัด ลักษณะของความรู้สึกที่ได้จากเพลงประเภทนี้จะเป็นลักษณะของความรู้สึก “คล้าย ๆ ว่าจะเป็น...” หรือ “คล้าย ๆ ว่าจะเหมือน...” มากกว่าจะเป็นความรู้สึกที่แน่ชัดลงไปว่าเป็นอะไร (ณรุทธิ์ สุทธิจิตต์, ๒๕๓๕ : ๑๗๔)”

กรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๖ - ๗)

ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของดนตรีตะวันตกในช่วงรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๗ (ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๗๗) เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมากมายหลายประการ นับได้ว่ามีความเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างทัดเทียมอารยประเทศ ดังเช่น การพัฒนารูปแบบของวงดนตรีที่มีการผสมวงในแบบต่าง ๆ เป็นวงออร์เคสตรา แตรวงเดินแถวของทหารก็พัฒนาสู่แถวของหน่วยงานและสถานศึกษาต่าง ๆ มีวงปี่สก็อต วงหัดดนตรี ที่เรียกว่า บิ๊กแบนด์ วงโยธวาทิต นอกจากนี้ ยังมีการผสมวงของดนตรีไทยกับเครื่องดนตรีฝรั่ง เช่น ออร์แกนลม หีบเพลงชัก ไวโอลิน ฯลฯ

จากโรงละครในราชสำนัก ก็เกิดมีโรงละคร โรงมหรสพ และโรงภาพยนตร์ มีการแสดงละครประเภท โอเปร่า มีการประพันธ์บทละครและบทเพลงในรูปแบบของดนตรีสากล การบันทึกแผ่นเสียงที่เรียกว่าแผ่นครัง ตลอดจนมีสถานีวิทยุกระจายเสียงหลายแห่งที่เผยแพร่สู่ประชาชนอย่างกว้างขวางมากขึ้น

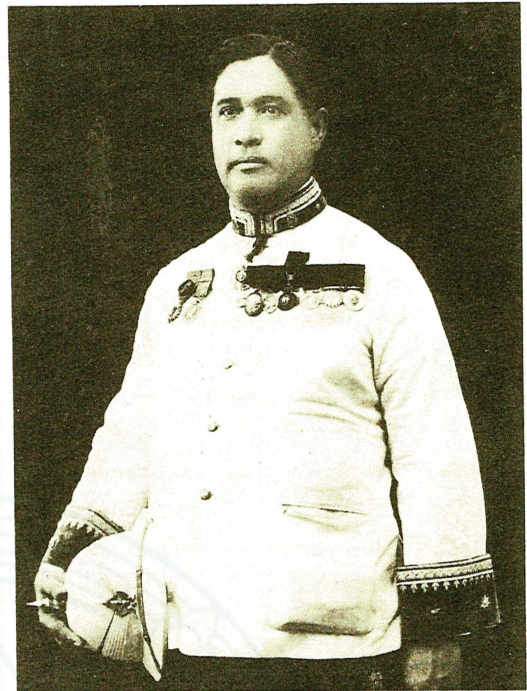
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ การดนตรีตะวันตกเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ด้วยพระองค์ทรงสนพระทัยในงานศิลปะทุกแขนง เหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับการดนตรีตะวันตกที่เกิดขึ้นคือ ทรงสนับสนุนการดนตรีทุกประเภท รวมถึงดนตรีคลาสสิกในประเทศไทย อันเป็นประวัติศาสตร์ของ “วงเครื่องสายฝรั่งหลวง” วงดนตรีชั้นนำแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

หลังจากจาคอป ไฟท์ (Jacob Feit) บิดาของพระเจนดุริยางค์ ซึ่งเป็นครูแตรฝรั่งของวังหน้า ผู้มีบทบาทกับการพัฒนาดนตรีตะวันตกมาตลอดรัชกาลที่ ๕ ได้เสียชีวิตลง อัลเบอर्टโต้ นัซซารี (Alberto Nazzari) นักดนตรีชาวอิตาลี ได้เข้ามารับหน้าที่แทนในฐานะครูสอนดนตรี และแบนด์มาสเตอร์ของแตรวงสังกัดกองทัพบก โดยได้สร้างผลงานสำคัญที่จัดการแสดงครั้งแรกในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒ ของรัชกาลที่ ๖ เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ จากนั้น ครูนัซซารีย้ายไปทำงานในกองแตรวงของทหารม้ามหาดเล็กรักษาพระองค์ และเริ่มสอนนักดนตรีประเภทเครื่องสาย เพื่อจะสร้างวงซิมโฟนีออร์เคสตราขนาดกลางขึ้น ระยะแรกมีความลำบากเรื่องภาษาในการสื่อสาร ครั้งนั้นก็มิสตรีกุน เสนะวิณิน คนเป่าปี่คลาริเน็ตของทหารพาหนะเป็นล่าม ในที่สุดก็สามารถสร้างวงดนตรีได้สำเร็จ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ และได้นำนักดนตรีเครื่องเป่าของกรมทหารหน้าเข้ามารวมกับนักดนตรีกลุ่มเครื่องสาย จึงเกิดเป็นวงดุริยางค์ขนาดกลางชื่อ “วงดุริยางค์มารวม” นับเป็นวงซิมโฟนีออร์เคสตราวงแรกของสยามที่มีนักดนตรีเป็นคนไทยทั้งสิ้น ความสำเร็จครั้งนี้ รัชกาลที่ ๖ ทรงพระราชทานตรามงกุฎสยาม ชั้นที่ ๕ เป็นรางวัลแก่ครูนัซซารี นับว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งที่มีบทบาทกับการพัฒนาดนตรีตะวันตกในรัชสมัยนี้

ครั้นเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ขึ้น (ค.ศ. ๑๙๑๔ - ๑๙๑๘) (พ.ศ. ๒๔๕๗ - ๒๔๖๑) ครูนัซซารีได้ถูกเรียกตัวกลับไปยังบ้านเกิด จึงเป็นเหตุให้วงเครื่องสายฝรั่งหลวงขาดครูผู้ฝึกสอน คงเหลืออยู่แต่ผู้เป็นล่ามคือร้อยตรี กุน เสนะวิณิน (ภายหลังได้รับพระราชทานเลื่อนยศ ขึ้นเป็นร้อยเอกหลวงดนตรีบรรเลง) เท่านั้นที่ช่วยประคับประคองวงดนตรีนี้ไว้ ต่อมาในวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๐ โปรดเกล้าฯ ให้ ขุนเจนรณรัฐ (ปิติ วาทยะกร) ย้ายจากกรมรถไฟหลวงมาเป็นครูสอนเครื่องสายฝรั่งหลวง สังกัดกรมมหรสพ แทนครูนัซซารี โดยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ พระยาวาระศิริเป็นปลัดกองเครื่องสายฝรั่งหลวง และโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายร้อยเอกหลวงดนตรีบรรเลง (กุน เสนะวิณิน) ขาดจากกระทรวงกลาโหมมาเป็นผู้ช่วยขุนเจนรณรัฐ ส่วนสถานที่ฝึกหัดก็ย้ายไปอยู่ที่สโมสรเสือป่า ภายในบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ลดา หลังจากนั้นไม่นานขุนเจนรณรัฐก็ได้รับพระราชทานเลื่อนและเปลี่ยนราชทินนามเป็น “หลวงเจนดุริยางค์” หลวงเจนดุริยางค์ปรับปรุงวงเครื่องสายฝรั่งหลวงให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง ด้วยการรับสมัครเด็กใหม่ให้เข้ามาฝึกหัด เช่น ร.อ. เมล์ เอื้อเฟื้อ, นายฉะอ้อน (โฉลก) เนตตะสูต, นายเดิม เสนะสกุล, นายประเสริฐ วิเศษศิริ, หมื่นประไพเพลงประสม, หมื่นวิณินปราณีต ฯลฯ

บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๖๕)

พระเจนดุริยางค์

วงเครื่องสายฝรั่งหลวงทวีความสามารถขึ้นอย่างรวดเร็ว ได้บรรเลงในงานสำคัญต่าง ๆ เช่น งานเฉลิมพระชนมพรรษา งานสภากาชาด งานฤดูหนาว และงานตามสถานเอกอัครราชทูตต่าง ๆ ได้รับคำชมเชยจากชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ต่อมา หลวงเจนดุริยางค์ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “พระเจนดุริยางค์” ในวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ นับว่าท่านเป็น “ผู้อำนวยเพลง” (Conductor) ที่เป็นคนไทยคนแรกของประเทศไทย

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ เสด็จขึ้นครองราชย์ปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ ตอนต้นรัชกาล มีการตัดทอนงบประมาณแผ่นดินอย่างมากมาย กรมกองที่ไม่สำคัญก็ให้ยุบเลิกหมด ครั้งแรกวงเครื่องสายฝรั่งหลวงก็เริ่มระส่ำระสาย เนื่องจากมีนโยบายควรให้ยุบเลิกด้วย แต่ด้วยพระมหากษัตริย์คุณ ทรงเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องรักษาไว้ เพราะเป็นวัฒนธรรมสากลเพื่อให้ชาวต่างประเทศได้ตระหนักถึงความเจริญเทียบเท่าอารยประเทศทั้งหลาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการทำนุบำรุงวงเครื่องสายฝรั่งหลวง ทั้งกำลังเครื่องดนตรีและกำลังคนให้มีความสมบูรณ์ยิ่งกว่าเดิมอีกมากมาย

“ดังนั้น วงเครื่องสายฝรั่งหลวงในแผ่นดินนี้ จึงมีนักดนตรีที่มีความสามารถอย่างแท้จริงเป็นจำนวนถึง ๗๑ คน จนล่วงเข้าปี พ.ศ. ๒๔๗๐ วงเครื่องสายฝรั่งหลวงมีความสามารถบรรเลงเพลงวิจิตรศิลป์ขั้นสูงได้อย่างเชี่ยวชาญเป็นที่สุด” (พระเจนดุริยางค์-ผู้วางรากฐานทางดนตรีสากลของไทย : ชลหมู่ ชลานุเคราะห์)

พุทธศักราช ๒๔๗๐ วงเครื่องสายฝรั่งหลวงสามารถบรรเลงเพลงชั้น “วิจิตรศิลป์” เช่น ซิมโฟนี (Symphony), ซิมโฟนิคสวิต (Symphonic Suite) ซิมโฟนิคโพเอ็ม (Symphonic Poem) และเพลงประเภทอื่นๆ ได้อย่างเชี่ยวชาญ “พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้วงเครื่องสายฝรั่งหลวงเปิดการบรรเลงแบบ “ซิมโฟนีคอนเสิร์ต” (Symphony Concert) สำหรับประชาชนขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย ณ โรงโขนหลวง ในสวนมิสกวัน และสลับไปบรรเลงที่ศาลาสหทัยสมาคมในเขตพระบรมมหาราชวังชั้นนอก เป็นประจำเพื่อเก็บเงินไว้พระราชทานแก่องค์การสาธารณกุศลต่าง ๆ โดยมีคุณพระเจนดุริยางค์เป็น “ผู้อำนวยเพลง” (พระเจนดุริยางค์-ผู้วางรากฐานทางดนตรีสากลของไทย : ชลหมู่ ชลานุเคราะห์)

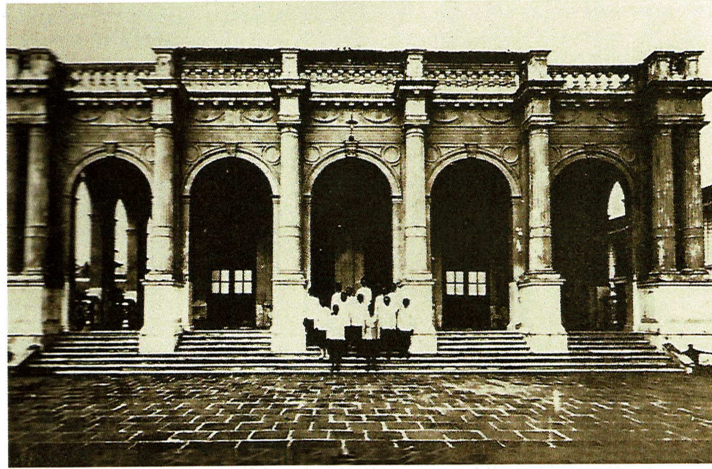
หอคงคอดี หรือศาลาสหทัยสมาคม เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานเรียกว่า “มิวเซียม” เปิดให้ประชาชนเข้าชมครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๗ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วันที่ ๒๐ กันยายน (พ.ศ. ๒๓๙๖) ต่อมาในรัชกาลที่ ๗ ทรงพระราชทานให้เป็นสถานที่จัดการแสดงคอนเสิร์ตของวงเครื่องสายฝรั่งหลวงสลับกับที่โรงโขนหลวงในสวนมิสกวัน

พระเจนดุริยางค์ ปรมาจารย์ทางดนตรีสากล ผู้ที่ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยและมอบหมายให้เป็นผู้ดูแลการดำเนินงานกิจการของวงเครื่องสายฝรั่งหลวง นับตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๗ ก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงท่านได้เขียนไว้ในหนังสือ “บันทึกความทรงจำ ๓๕ ปี -พระเจนดุริยางค์”

คณะผู้บรรเลงดนตรีฝรั่ง วงดุริยางค์ (จุล) สมัยรัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๓๒)*

๑. พระยาเจนดุริยางค์ (ปี. ไพท์ วาทยะกร)	ผู้ควบคุมวง
๒. นายเมล์ เอื้อเฟื้อ	ไวโอลิน ๑
๓. นายเต็ม เสนสกุล	ไวโอลิน ๑
๔. นายประเสริฐ วิเศษศิริ	ไวโอลิน ๑
๕. นายบุญให้ พ่วงพิพัฒน์	ไวโอลิน ๑
๖. นายไพล่ สุนทรมณฑล	ไวโอลิน ๒
๗. นายเสงี่ยม บุญสนธิ์	ไวโอลิน ๒
๘. นายเจริญ จุลติลล	ไวโอลิน ๒
๙. นายไสว สุดประเสริฐ	ไวโอลิน ๒
๑๐. นายเซ่ง กมลวาทีน	ไวโอลา
๑๑. นายสวัสดิ์ บัวพรรณงาม	ไวโอลา
๑๒. นายไพรินทร์ สิงหวิจารณ์	ไวโอลา
๑๓. นายกมล แพทยคุณ	ไวโอลา
๑๔. นายฉะอ้อน เนตตะสูตร	แซโล
๑๕. นายมิ่ง โกมลรัตนะ	แซโล
๑๖. นายทรัพย์ โมหารัตน์	แซโล
๑๗. ขุนไพโรรมยา (ภักดี รัตนภาณุ)	เบสส์
๑๘. นายทองอยู่ ไทยบรรเทิง	เบสส์
๑๙. นายแสวง จาตกะวร	ฟลูต
๒๐. หมื่นดุริยางค์เจนจังหวะ (แช่ม สุนทรมณฑล)	โอโบย
๒๑. นายสม บุญธรรมสง	คลาริเน็ต ๑
๒๒. นายเปลื้อง หิรัญวาทีต	คลาริเน็ต ๒
๒๓. นายหวน สิ้นธนาคร	บาซูน
๒๔. ขุนสังคีตศัพท์เสนาะ (ปลื้ม วิณิน)	ตรัมเป็ต ๑
๒๕. นายผาด เอี่ยมสอาด	ตรัมเป็ต ๒
๒๖. นายตาต โมหารัตน์	ตรอมบอน

* รายนามทั้งหมดนี้ คัดลอกมาจากภาพถ่ายรายชื่อนักดนตรีของวงดุริยางค์ (จุล) สมัยรัชกาลที่ ๗ ดังนั้น ตัวสะกดของชื่อ นามสกุล และเครื่องดนตรี อาจไม่ตรงกับในปัจจุบัน

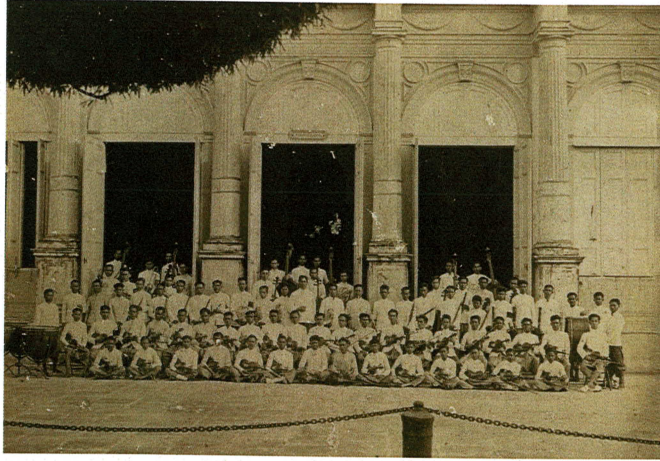
หอคอนเสิร์ตหรือศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง

วงดุริยางค์ (จุล) สมัยรัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๗๒)
ภาพถ่าย ณ โรงโขนสวนมิสกวัน

วงดนตรีแชมเบอร์ (Chamber Music) Piano Quartet ซ้อมเพลงของ Richard Strauss และ Robert Schumann ณ ห้องรับรองแขก สถานเอกอัครราชทูตฝรั่งเศส กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓

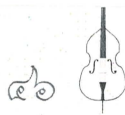

นักดนตรีวงเครื่องสายฝรั่งหลวง ๘๐ คน
ณ บริเวณด้านหน้าศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง (เขตชั้นนอก)

นักดนตรีในสมัยรัชกาลที่ ๖
ประกอบด้วยวงมโหรี ปี่พาทย์ไทย และเครื่องมโหรีฝรั่ง

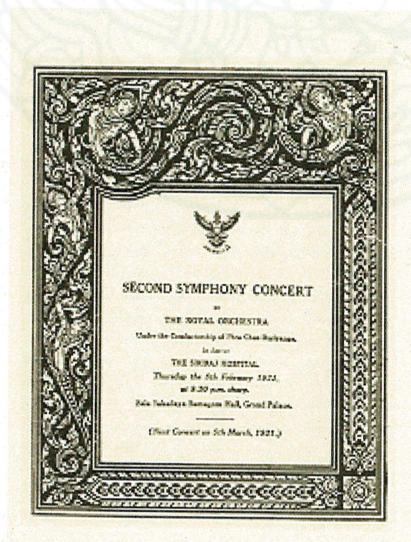
จะเห็นได้ว่าจากต้นรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๗ ดนตรีตะวันตกในประเทศไทยมีพัฒนาการที่เจริญก้าวหน้าอย่างมาก จากเครื่องมโหรีที่เกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๕ พัฒนาสู่วงดนตรีในรูปแบบซิมโฟนีออร์เคสตราที่มีการจัดแสดงซิมโฟนีคอนเสิร์ต (Symphony Concert) จนได้รับความนิยมจากชาวต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ช่วงเวลานี้เทียบเคียงกับยุคสมัยของดนตรีตะวันตกตรงกับดนตรีในยุคศตวรรษที่ ๒๐ หรือยุคสมัยใหม่ Modern Period (ค.ศ. ๑๙๐๐ : พ.ศ. ๒๔๔๓) ในศตวรรษที่ ๒๐ โลกมีวิวัฒนาการเจริญก้าวหน้ามากขึ้นในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ วิทยาศาสตร์ การสื่อสารและการคมนาคม ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบของดนตรีในศตวรรษนี้เป็นอย่างมาก เกิดการเปลี่ยนแปลงของดนตรีในยุคนี้ทั้งรูปแบบและแนวคิดการประพันธ์เพลงของคีตกวี มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ขึ้นตามความก้าวหน้าของนวัตกรรม จึงเกิดเครื่องดนตรีประเภทอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic) และบทเพลงที่บรรเลงก็มีสีสันของเสียงที่แตกต่างไปจากเครื่องดนตรีธรรมดา (Acoustic) และดนตรีแจ๊ส (Jazz) เป็นดนตรีประเภทหนึ่งที่มีอิทธิพลมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งในประเทศไทยก็ได้รับวัฒนธรรมดนตรีเหล่านี้มาอย่างต่อเนื่อง

การนำทำนองเพลงไทยมาบันทึกในแบบโน้ตสากลนั้น เคยมีปรากฏมาแล้วครั้งหนึ่ง เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑ ยุติลง ในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ ครูन्छาธิ ได้เดินทางกลับมาประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง และได้ทำหน้าที่ฝึกสอนให้กับวงเครื่องสายฝรั่งของทหารม้า ส่วนพระเจนดุริยางค์ทำหน้าที่กำกับดูแลวงเครื่องสายฝรั่งหลวง ครูन्छาธิได้เรียบเรียงเสียงประสานเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงของไทยเพลงหนึ่ง คือ “บาทสกุณี” สำหรับการบรรเลงด้วยวงดุริยางค์เพื่อถวายเนื่องในงานพระราชพิธีอภิเษกสมรส สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชา (รัชกาลที่ ๗) กับหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี สวัสดิวัตน์ (สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี) ณ พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๔๖๑ จึงนับว่าเพลงหน้าพาทย์บาทสกุณี เป็นเพลงไทยต้นแบบเพลงแรกที่ทำขึ้นในลักษณะที่เรียกว่า “เพลงไทยประสานเสียง” สำหรับบรรเลงด้วยวงดุริยางค์ (Orchestra) นับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญประการหนึ่ง ทำให้มีการนำเพลงไทยมาเรียบเรียงเสียงประสานใหม่ในรูปแบบของดนตรีสากล

การเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกในประเทศไทยในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง และตอนปลายมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนไปของดนตรีไทยและกลุ่มคนฟังดนตรีไทยมาก นโยบายของรัฐที่ต้องการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมนานาชาติโดยให้ดนตรีไทยมีความเป็นตะวันตกมากขึ้น จึงได้เกิดรูปแบบของเพลงชาติไทย เพลงสรรเสริญพระบารมีไทย เพลงปลุกใจ เพลงร่ำวง เพลงเต้นรำ และเพลงตะวันตกต่าง ๆ ที่เข้ามา ในรูปแบบทั้งวงแบนด์และวงออร์เคสตรา (พัฒนาการดนตรีไทยหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕, กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.)

ภายหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ การจัดแสดงซิมโฟนีคอนเสิร์ต (Symphony Concert) ก็หยุดชะงักไป และวงเครื่องสายฝรั่งหลวง ก็ได้โอนย้ายมาสังกัดกรมศิลปากร และเปลี่ยนชื่อเป็น “วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร” จนกระทั่งในปี พุทธศักราช ๒๔๘๙ การแสดงซิมโฟนีคอนเสิร์ต ก็ได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมามีอีกครั้งหนึ่ง ตามนโยบายของท่านอธิบดีกรมศิลปากร พระยาอนุมานราชธน และท่านได้เปลี่ยนนามเดิมของคุณพระเจนดุริยางค์ จาก “ปีเตอร์ วาทยะกร” เป็น “ปิติ วาทยะกร”

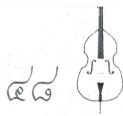
สุจิตกรรมการแสดงซิมโฟนีคอนเสิร์ต (Symphony Concert)
วงเครื่องสายฝรั่งหลวง (The Royal Orchestra) พระเจนดุริยางค์ อำนวยเพลง
ณ ศาลาสหทัยสมาคม เขตพระราชฐาน เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๔

ภาพจากสูจิบัตรการแสดงวงเครื่องสายฝรั่งหลวง
อำนวยเพลงโดยพระเจนดุริยางค์ (ไม่ปรากฏวันที่)

สืบค้นข้อมูลสูจิบัตรการแสดงระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๘๙ – ๒๕๐๐

จากการสืบค้นข้อมูลจากสูจิบัตรเก่าได้พบว่า การจัดแสดงของวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร ในลักษณะซิมโฟนิคคอนเสิร์ต เริ่มมีการรื้อฟื้นขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นต้นมา จึงได้นำภาพตัวอย่าง สูจิบัตรการแสดงมาแสดงไว้ เพื่อให้ได้ทราบถึงรูปแบบการจัดรายการแสดงของวงดุริยางค์สากล ที่มีมาแต่อดีต โดยการนำบทเพลงของคีตกวียุคต่าง ๆ ทั้งยุคบาโรก คลาสสิก และโรแมนติก ที่กล่าวถึงมาแล้วข้างต้น มาจัดแสดง ในรายการคอนเสิร์ตของวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร อาทิ การแสดงสังคีตซิมโฟนี ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ และรายการ Symphonic Concert ปี พ.ศ. ๒๔๙๒ – ๒๕๐๐ รวมทั้งรายการดนตรีสำหรับประชาชน ภายใต้การอำนวยเพลงของผู้อำนวยเพลงหลายท่าน อาทิ พระเจนดุริยางค์ นายฉลก เนตตะสุต นายเต็ม เสนะสกุล นายชลหมู่ ชลานุเคราะห์ นายปรง ประสานศัพท์ เป็นต้น รวบรวมข้อมูลจากสูจิบัตรเก่า มาแสดงไว้เป็นตัวอย่าง ดังนี้

การแสดงสังคีตซิมโฟนี
ในพระบรมราชูปถัมภ์

เพื่อเฉลิมฉลอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กำหนดการแสดง
ในวันเสาร์ที่ 1 มิถุนายน ๒๔๘๙
เวลา ๒๐.๓๐ น.

ณ
หอประชุม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
โดย
วงสังคีตซิมโฟนี ของ กรมศิลปากร
ร่วมกับ
หน่วยบรรเลงซิมโฟนี กองทัพบก
เนเธอร์แลนด์ประจำอินโดจีนตะวันออก
วาทยกรหรือผู้อำนวยการเพลงคือ
พระเจนดุริยางค์
ผู้ช่วยวาทยกร
นายโลก เนตตะสุคร
เบซโซ
นางบาร์บิล็อง-ไรเคอะ

ผู้จัดการ: ร. ส. โกปอิต

**ASSEMBLY HALL
CHULALONGKORN UNIVERSITY**
SYMPHONY CONCERT
In Aid of
CHULALONGKORN UNIVERSITY
By
**THE FINE ARTS DEPARTMENT'S
SYMPHONY ORCHESTRA**
And
**MEMBERS OF THE ENTERTAINMENT UNIT
Of The**
ROYAL NETHERLANDS EAST INDIES ARMY

Conductor:
PHRA CHEN DURIYANGA
Assistant-Conductor:
NAI CHALOKE NETASUT
Pianist:
MIA BARBILION-RIJKE

on Saturday, June 1st 1946
at 8.30 p. m.

Organisor: R. S. KOPUIT

**A Regular Supply of Fresh - Butter,
Margarine, Bacon, Ham & Sausages,
Can be obtained From 15th June 1946**

AT
CHOM SWEE HONG
opp. G. P. O., New Road,

10

Make Your Shopping At
LOCARNO
The Leading House for Fashion
Near G. P. O., New Road
TEXTILES—COSMETICS
Ladies' Tailoring by Experts

PROGRAMME

Part I.

1. OVERTURE, LE NOZZE DI FIGARO MOZART
2. SYMPHONY NO. 8 IN B MINOR SCHUBERT
(UNFINISHED)
I. Allegro moderato (B Minor)
II. Andante con moto (E Major)
3. CONCERTO NO. 6 IN E FLAT, "EMPEROR" OP. 75
for Pianoforte and Orchestra BEETHOVEN
I. Allegro
II. Adagio un poco mosso
III. Allegro ma non troppo
Soloist: MIA BARBILION RIJKE
Interval: 20 Minutes

KIAN GWAN CO. (SIAM) LTD.
51 - Mahagutharam Road
P. O. Box 21
Bangkok

Importers & Exporters

Associated Companies: Semarang, Batavia, Soerabaya,
Cheribon, Djokjakarta, Solo, Bandoeng, Makassar, Palembang,
Djambi, Singapore, Shanghai, Hongkong, London.

11

Be Sure to attend The Special
National Day Celebrations At
"THE CATHAY"
Rajadamnern Avenue
4 Dance Bands Playing Continuously
From 8 a.m. Till 2 a.m. 24th June 1946
MORNING MARKET SPECIAL TEA DANCE - GALA BALL

Part II.

4. OVERTURE "RUY BLAS" MENDELSSOHN
5. SYMPHONY NO. 6
IN C MINOR OP. 67 BEETHOVEN
I. Allegro con brio: 2/4 in C Minor
II. Andante con moto: 3/8 in A Flat Major
III. Allegro: 3/4 leading to
IV. Allegro: 4/4 and Presto in C Major

— SANRASOEN BARAMI —

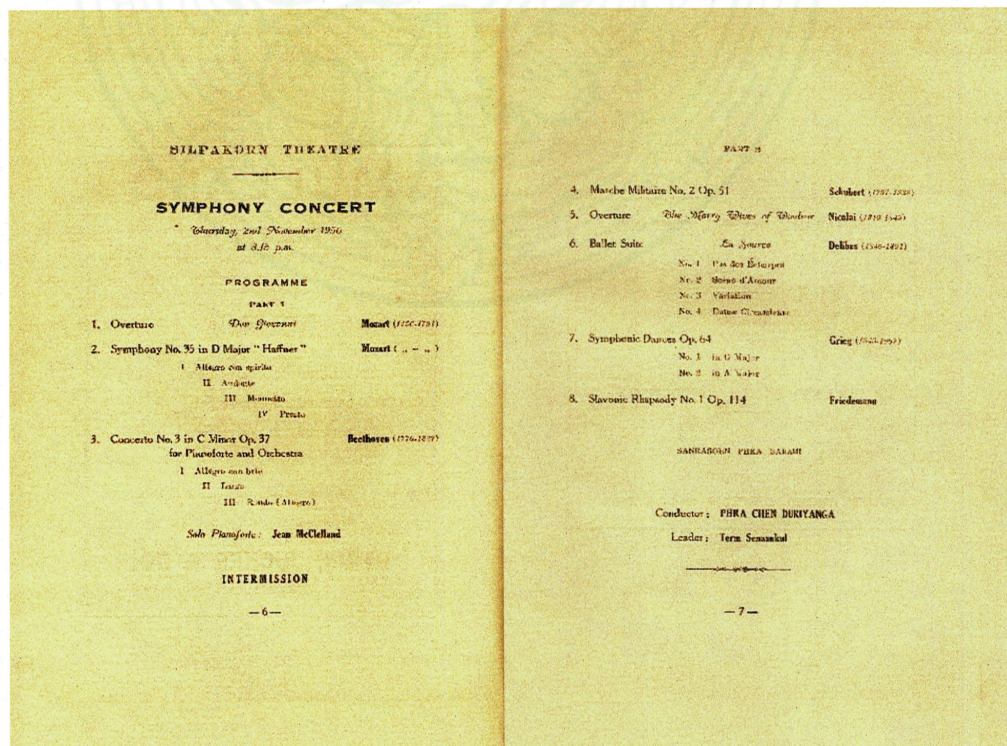
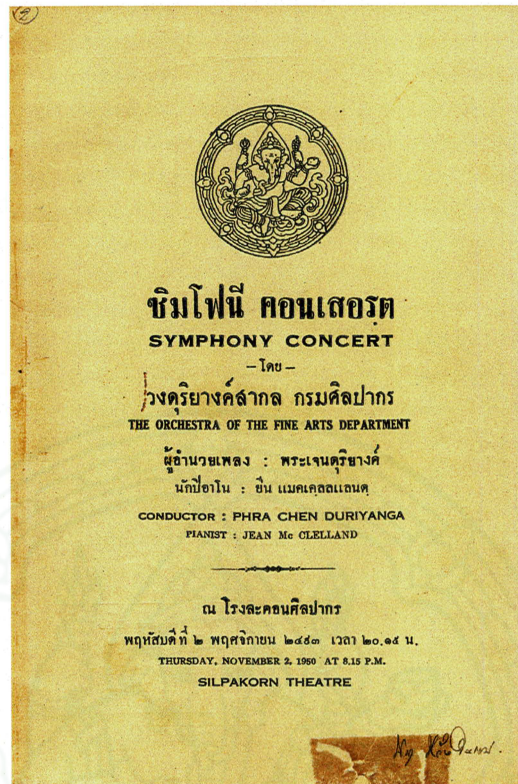
for SKIN

After Bath, After Shave
Always use "Health Powder"

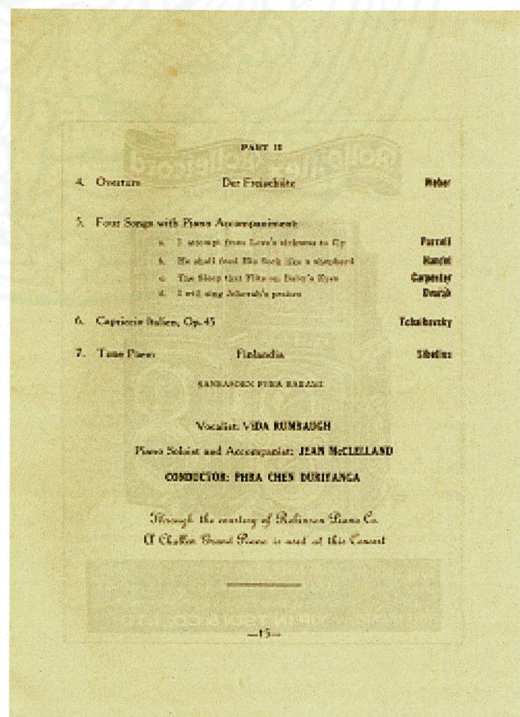
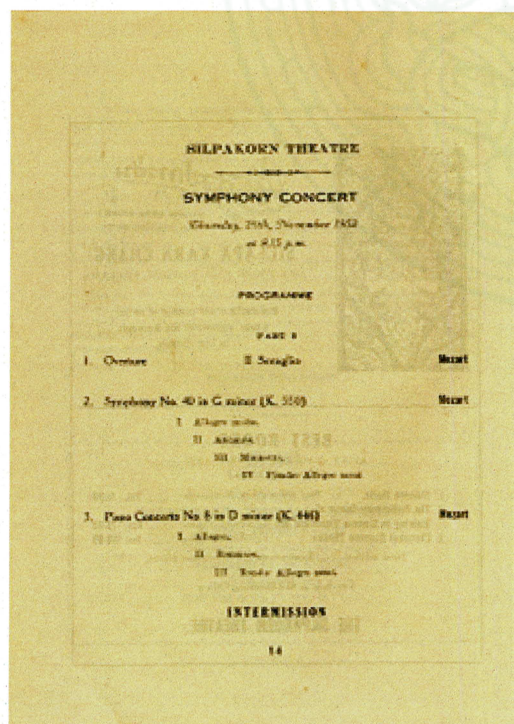
การแสดงสังคีตซิมโฟนี ในพระบรมราชูปถัมภ์
ณ หอประชุม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันเสาร์ที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙

สูจิบัตรการแสดง ซิมโฟนี คอนเสิร์ต (Symphony Concert)

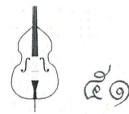

ซิมโฟนี คอนเสิร์ต (Symphony Concert) ณ โรงละครศิลปากร
วันพฤหัสบดีที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๓

ซิมโฟนี คอนเสิร์ต (Symphony Concert)

วันพฤหัสบดีที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๓

ซิมโฟนี คอนเสิร์ต
SYMPHONY CONCERT
— โดย —
วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร
THE ORCHESTRA OF THE FINE ARTS DEPARTMENT

ผู้เรียบเรียง: นพ. พงษ์เทพ
เคียรวิไลรัตน์; เปอรัล ไฮดอน
ผู้อำนวยเพลง: พิศาล ไซมอน

VOCALIST: NARHA WANGSAIDHAM
SOLO VIOLIN: PERCY HYDON
CONDUCTOR: PHRA CHEN DURIYANGA

ณ โรงละครศิลปากร
พฤหัสบดีที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๔๙๔ ๒.๐๐ น.
THURSDAY, OCTOBER 18, 1951 AT 2.00 P.M.
SILPAKORN THEATRE

SILPAKORN THEATRE
BEETHOVEN-BRUCH CONCERT
Thursday, 18th October 1951
at 2.15 p.m.

PROGRAMME

PART I

1. Overture	<i>Egmont</i>	Beethoven
2. Symphony No. 6 in F Major, Op. 68	<i>Pastoral</i>	Beethoven
I. Allegro ma non troppo. II. Andante molto mosso. III. Allegro, moving to IV. Allegro, moving to V. Allegretto.		
3. Violin Concerto in G minor, Op. 26		Bruch
I. Allegro Moderato (Pizzicato) leading to II. Andante. III. Allegro con spirito.		

INTERMISSION

— 12 —

PART II

4. Festival March (from Overture to Piano Concerto No. 2)	<i>Beethoven-Weyrock</i>	
5. Symphonic Poem, Op. 40	<i>Queen Mab</i>	Saint-Saëns
6. Norwegian Bridal Procession, Op. 19 - No. 2		Grieg-Holmboe
7. Two Pieces—		Tchaikovsky-Schuld
a. Russian Lullaby, Op. 18 No. 17 b. Russian Dance, Op. 48 No. 10		
8. Two Operatic Songs—		
a. Masetto's Valse Song, in Act II (La Traviata) b. Brindisi [Drink! Sing! Sing!], in Act I (La Traviata)		
Parisi Tosti		

SANDAYOON PHRA NARHA

NARHA WANGSAIDHAM
Solo Violin: PERCY HYDON
Conductor: PHRA CHEN DURIYANGA

— 13 —

ซิมโฟนี คอนเสิร์ต (Symphony Concert) ณ โรงละครศิลปากร
วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๔

วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร บรรเลงเพลงพระราชนิพนธ์ที่สังคีตศาลา อ่านวยเพลงโดยพระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร)

รายการดนตรีสำหรับประชาชนโดยวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร
อ่านวยเพลงโดย พระเจนดุริยางค์
ณ เวทีสังคีตศาลา (เวทีหลังเก่า)

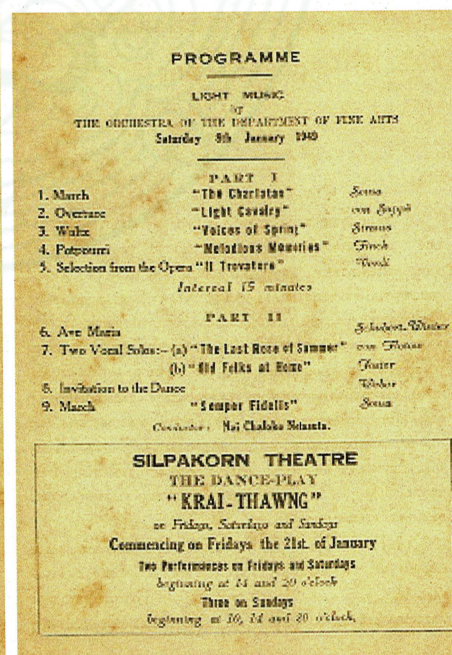
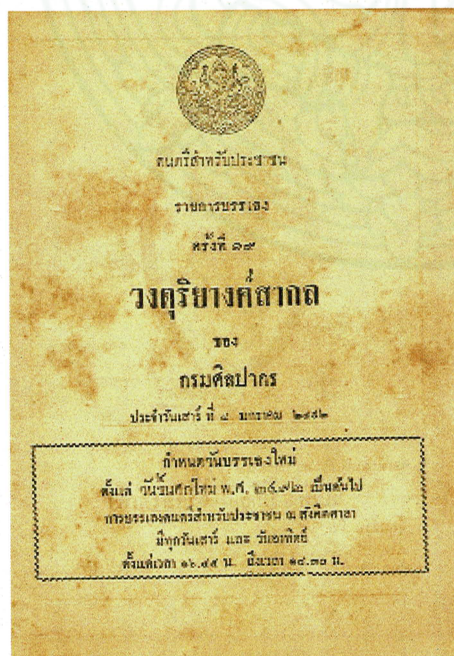

รายการแสดงดนตรีสำหรับประชาชนโดยวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร ที่เวทีสังคีตศาลา

รายการดนตรีสำหรับประชาชนโดยวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร
อำนวยการโดย ครูชลหมู่ ชลานุเคราะห์ ครูณภา หวังในธรรม ขับร้องเดี่ยว
ณ เวทีสังคีตศาลา (บริเวณหน้าโรงราชรถ)

สูจิบัตรรายการดนตรีสำหรับประชาชน
(Programme Light Music)

รายการดนตรีสำหรับประชาชน
ครั้งที่ ๑๙ ประจำวันเสาร์ที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๒

 ผนวกสำหรับประชาชน
 รายการบรรเลง
 ครั้งที่ ๓๕
วงดุริยางค์สากล
 ของ
กรมศิลปากร
 ประจำวันเสาร์ที่ ๕ มีนาคม ๒๔๙๓
 ละคอนประวัติศาสตร์ เรื่อง พระร่วง หรือ ขอมดำดิน
 พระราชทานฟังในรัชกาลที่ ๖
 กรมศิลปากรกำลังปรับปรุงและฝึกซ้อมเป็นการใหญ่
 ที่หอประชุมมณฑลเกษตรกรรม นคร และจะพอ
 เริ่มแสดงเป็นครั้งแรกในวันศุกร์ที่ ๑๐ มีนาคม นี้เป็นต้นไป
 เชื่อกันว่า ละคอนประวัติศาสตร์ เรื่อง พระร่วง หรือ ขอมดำดิน นี้
 จะมีความวิจิตรน้อยปานแสน ในบทกวีอันเต็มไปด้วยอารมณ์อันหนึ่ง

POPULAR CONCERTS
 (SEASON NOVEMBER 2492-MAY 2493)
 By the Orchestra of the Fine-Arts Department
 Programme For Saturday, 4th March 2493 from 16.45
 1. March:- 768 King Cotton Sousa
 2. Overture:- Morning, Noon and Night in Vienna Suppé
 3. Spanish Serenade:- La Paloma Fralier
 4. Spanish Waltz:- Santiago Corbin
 5. Two Songs:-
 a. Duot: Barcarolle from the Opera "Les Contes d'Hoffmann" Offenbach
 1st Voice:- Miss Nabhi Wangnatham
 2nd Voice:- Miss Charonsri Tenyachitti
 b. Ave Maria Schubert
 (By Special Request)
 Solist:- Miss Nabhi Wangnatham
 Chorus:- Students of the School of Dramatic Art
 6. Quadrille on Siamese Airs in 3 numbers
 Interval 15 Minutes
 7. Operatic Selection:- Carman Bizet
 8. March:- 834 La Ritarata Italiana Drescher
 CONDUCTOR:- Nai Toom Sanyasakul
 Voices under the supervision of Mrs. Vinayatra Mee Sukh

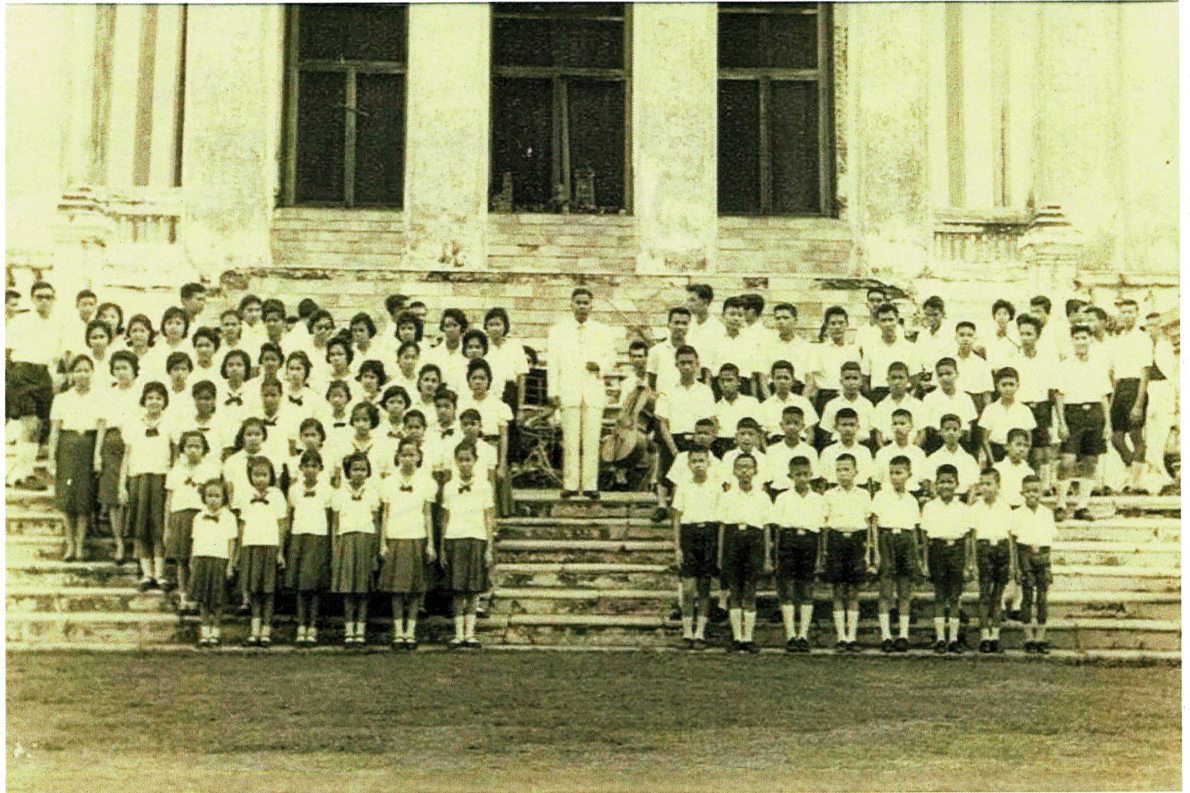
รายการดนตรีสำหรับประชาชน (Popular Concert)
 ครั้งที่ ๓๕ ประจำวันเสาร์ที่ ๕ มีนาคม ๒๔๙๓

 ผนวกสำหรับประชาชน
 รายการบรรเลง
 ครั้งที่ ๕
 ปีที่ ๕
ดุริยางค์สากล โรงเรียน
 ของ
โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร
 ประจำวันเสาร์ที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๙๓
 นาฏดุริยางค์ไทยและนาฏดุริยางค์ตะวันตก
 คือ เพลง ออแกน ลอน ประโยชน์ได้ออก
 แสดง ณ โรงละครแห่งชาติ
 ซึ่งนักเรียน นาฏดุริยางค์ไทยและนาฏดุริยางค์ตะวันตก
 กรมศิลปากรได้จัดขึ้น ๕ ชุด
 ในวัน สดร์ เสาร์ อาทิตย์ นี้
 กำหนดนาฏดุริยางค์ไทยและนาฏดุริยางค์ตะวันตกไทยออกแสดง
 นาฏดุริยางค์ไทยและนาฏดุริยางค์ตะวันตก

POPULAR CONCERTS
 (SEASON NOVEMBER 2493-MAY 2494)
 By the Junior Orchestra of the School of Dramatic Art
 Programme For Saturday, 25th November 2493 from 16.45
 1. March from "Scipio" Handel
 2. Miniature Overture:- "Spring-Tide" Woodhouse
 3. Two Songs:-
 a. Annie Laurie
 b. Blue Bell of Scotland
 Misses Charonsri Tenyachitti and Noparatana Chetanondha
 4. Traditional Rhymes:-
 a. Three Little Kittens
 b. Hush-a-bye baby
 c. Dickory, Dickory, Dock
 Misses Charonsri Tenyachitti and Noparatana Chetanondha
 5. Two Songs:-
 a. Londonderry Air
 b. The Minstrel Boy
 Misses Charonsri Tenyachitti and Noparatana Chetanondha
 6. Melodies from "Cavalleria Rusticana" Mascagni-Woodhouse
 7. Waltz Selection:- "Stranstiana" arr. by Seready-Cocaben
 Interval 15 Minutes
 8. March:- "Soldier's Farewell" Seready
 9. Cradle Song Schubert-Woodhouse
 10. Melodies from "Faust" Gounod-Woodhouse
 11. Two Songs:-
 a. Drink To Me Only With Thine Eyes
 b. Home Sweet Home
 Misses Charonsri Tenyachitti and Noparatana Chetanondha
 12. March:- "Vienna For Ever" Schrammel-Seready-Cocaben
 CONDUCTOR:- Nai Pring Prasansap
 TEACHERS:- Nai Uan Sanyasakul, Nai Prasanna Chetanong,
 Nai Pring Prasansap, Nai Jolana Jahanangala
 Voices under the supervision of Mrs. Vinayatra Mee Sukh

การแสดงดนตรีโดยวงดุริยางค์สากล โรงเรียน

Popular Concert by the Junior Orchestra of the School of Dramatic Art
 ครั้งที่ ๕ ปีที่ ๕ ประจำวันเสาร์ที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๙๓

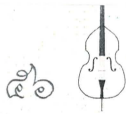

ความเป็นมาของวงดุริยางค์สากล โรงเรียนนาฏศิลป์

วงดุริยางค์ วงนักเรียน หรือ The Junior Orchestra of the School of Dramatic Art ที่ปรากฏชื่ออยู่ในสูจิบัตรการแสดงนี้ เป็นวงดุริยางค์สากลในการกำกับดูแลของโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ที่นำมากล่าวในที่นี้ เนื่องจากมีความเชื่อมโยงที่เกี่ยวเนื่องกับวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร ตั้งแต่ในยุคแรก ๆ โรงเรียนแห่งนี้ได้เป็นแหล่งผลิตศิลปินทั้งนาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทยและดนตรีสากล เพื่อมาปฏิบัติงานในกองการสังคีต กรมศิลปากร (ปัจจุบันคือ สำนักการสังคีต) และวงดุริยางค์สากลวงนี้ก็เช่นเดียวกัน มีทั้งครู อาจารย์ที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีสากล และมีนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนแห่งนี้เข้ามาอย่างต่อเนื่อง

ย้อนไปเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๗ ในสมัยรัชกาลที่ ๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พลตรีหลวงวิจิตรวาทการเป็นอธิบดีกรมศิลปากร ซึ่งในปีเดียวกันนี้ได้มีการจัดตั้ง “โรงเรียนนาฏดุริยางค์” ขึ้นเพื่อดำเนินการสอนวิชาสามัญและศิลปะ โดยให้ศิลปินจากแผนกละครและสังคีต ทำหน้าที่เป็นทั้งครูและศิลปินควบคู่กันไป (สารานุกรมศิลปากร, ๒๕๕๖)

กล่าวคือ ในยุคที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๗๖-๒๔๘๐) ของการเปลี่ยนแปลงการเรียกชื่อหน่วยงานการสังคีตนั้น แผนกละครและสังคีต ขึ้นกับ กองศิลปวิทยาการ กรมศิลปากร กระทรวงธรรมการ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ กระทรวงวังถูกยุบเป็นสำนักพระราชวัง กรมศิลปากรรับโอนข้าราชการโขน ละคร ปีพาทย์ เครื่องสายฝรั่ง ตลอดจนเครื่องแต่งกายโขน – ละคร และเครื่องดนตรีซึ่งเหลืออยู่บางส่วนมาจากกระทรวงวัง ไปสังกัดกองศิลปวิทยาการ และงานการช่างกรมวังนอก อยู่ในสังกัดกรมศิลปากร มีพระยาอนุমানราชธน เป็นหัวหน้ากอง

ยุคที่ ๓ (พ.ศ. ๒๔๘๑ – ๒๕๓๗) กองดุริยางคศิลป์ – กองการสังคีต

พ.ศ. ๒๔๘๑ มีพระราชกฤษฎีกา แบ่งส่วนราชการในกรมศิลปากรใหม่ โดยแบ่งออกเป็น ๘ กอง ดังนั้น “กองศิลปวิทยาการ” ที่ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “กองดุริยางคศิลป์” มีหน้าที่เกี่ยวกับงานดุริยางค์ แยกภารกิจเป็นแผนกตำรา แผนกดุริยางค์ไทยและแผนกดุริยางค์สากล นอกจากนี้ยังมีการขยายงานด้านการศึกษาขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยตั้งเป็น “กองโรงเรียนศิลปากร” ดังนั้น โรงเรียนนาฏดุริยางค์จึงเข้ามาเป็นแผนกหนึ่งของกองโรงเรียนศิลปากร ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ กรมศิลปากรได้โอนไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี และมีการแบ่งส่วนราชการใหม่อีกครั้งหนึ่ง “กองดุริยางคศิลป์” จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “กองการสังคีต” และมีการเปลี่ยนแปลงโดยได้โอนแผนกนาฏดุริยางค์ มาขึ้นกับแผนกนาฏศิลป์ กองการสังคีต และเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนสังคีตศิลป์” แต่การเรียนการสอนได้หยุดชะงักในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ “โรงเรียนสังคีตศิลป์” ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนนาฏศิลป์” (ปัจจุบันคือ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สังกัดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์) ขยายการเรียนการสอนที่ครอบคลุมทั้งด้านนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์สากล ดุริยางค์ไทยและดุริยางค์สากล

การผลิตนักเรียนช่วงระยะแรกๆ จากคำบอกเล่าของ คุณครูสันต์ ช่างทอง อดีตดุริยางคศิลป์ป็นวงดุริยางค์สากล เล่าว่า “สมัยนั้นนักเรียนที่มาทำงานในกองการสังคีต จะเรียกว่า “ข้าราชการนักเรียน” ที่ยังเรียนอยู่แต่จะได้รับเงินเดือนเป็นค่าตอบแทนด้วย” เวลาต่อมาเมื่อมีผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนาฏศิลป์สาขาวิชาต่าง ๆ ก็ได้มาสอบบรรจุเข้ารับราชการเป็นศิลปินของกองการสังคีต ดังนั้น เห็นได้ว่าการปฏิบัติงานระหว่างโรงเรียนนาฏศิลป์ในสังกัดกองศิลปศึกษา กับงานของกองการสังคีต การแสดงทั้งในสถานที่และนอกสถานที่ โรงละครแห่งชาติ สังคีตศาลา ในพระราชวัง หรือทำเนียบรัฐบาล ฯลฯ ทั้งสองหน่วยงานนี้ จะมีการปฏิบัติงานร่วมกันเสมอมา

ช่วงเวลาที่พระเจนดุริยางค์ยังคงทำหน้าที่กำกับดูแลวงดุริยางค์สากลวงนี้ ด้วยความสามารถอย่างยอดเยี่ยมและมุ่งมั่นเพื่อพัฒนาวงดนตรีวงนี้ให้มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ ท่านได้สร้างผลงานไว้มากมาย นอกจากการอำนวยเพลงในรายการแสดงคอนเสิร์ตต่าง ๆ แล้ว ท่านยังมีผลงานที่ยังคงปรากฏเป็นหลักฐานจนถึงปัจจุบันก็คือตำราวิชาการด้านดุริยางค์สากล บทเพลงที่ประพันธ์และเรียบเรียงเสียงประสานไว้ ทั้งเพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี เพลงไทยประสานเสียงที่กรมศิลปากรบันทึกเป็นแผ่นเสียงลงเพลย์ไวท์หลายเพลง แบบฝึกหัดและโน้ตเพลงคลาสสิก ที่จัดทำมาไว้ใช้ในการบรรเลงวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร ซึ่งอาจารย์สุกรี เจริญสุข ได้แสดงความชื่นชมไว้ดังนี้

“วงดุริยางค์ กรมศิลปากร ในสมัยพระเจนดุริยางค์เป็นวงดนตรีที่มีความสามารถสูง สามารถบรรเลงเพลงคลาสสิกได้ยอดเยี่ยม นักดนตรีสีเครื่องสายเล่นได้ตรงเสียง สามารถเล่นเพลงคลาสสิกได้หลายเพลง ที่สำคัญก็คือพระเจนดุริยางค์สามารถเรียบเรียงเสียงประสานเพลงใหม่ ให้กับวงดนตรีได้ด้วย ทำให้วงดนตรีและเพลงประกอบภาพยนตร์มีเสน่ห์” (เพลงประกอบภาพยนตร์โดย พระเจนดุริยางค์ : สุกรี เจริญสุข)

กรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๘ – ๙)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ เสด็จขึ้นครองราชย์ ในปี พุทธศักราช ๒๔๗๗ ภายหลังจากวงเครื่องสายฝรั่งหลวงในสังกัดกระทรวงวัง ได้ย้ายมาอยู่ในสังกัดของกรมศิลปากร ในชื่อ “วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร” แล้วนั้น วงดนตรีวงนี้ยังมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการสืบสานงานสำคัญ ในการถวายงานรับใช้สถาบันพระมหากษัตริย์ งานพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีการต่าง ๆ และสร้างสรรค์งานใหม่ให้เกิด คู่ขนานไปพร้อมกับวิวัฒนาการของโลกตะวันตก

ภาพเหตุการณ์ที่นำมาแสดงนี้ เผยแพร่โดย หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน) ได้นำเสนอบางส่วน จากภาพยนตร์บันทึกเหตุการณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จฯ ออกรับการตรวจพลสวนสนาม ของกองกำลังทหารอังกฤษและอินเดีย แห่งฝ่ายสัมพันธมิตร พร้อมด้วย ลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบตเทน แม่ทัพใหญ่ แห่งฝ่ายสัมพันธมิตร ภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ถ่ายโดยช่างภาพฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๔๘๙ ณ ถนนราชดำเนินกลาง กรุงเทพฯ

แถววงในการสวนสนามของทหารอังกฤษ

ณ ถนนราชดำเนิน และบริเวณท้องสนามหลวง (พ.ศ. ๒๔๘๙)

ตราบถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช) ในหลวงรัชกาลที่ ๙ เสด็จขึ้นครองราชย์ ปีพุทธศักราช ๒๔๘๙ เป็นที่ทราบแล้วว่า พระองค์ทรงพระปรีชาและเอาพระทัยใส่ในทุกแขนงวิชา ทรงเป็นแบบอย่างของการศึกษาและเรียนรู้อย่างมีหลักเกณฑ์ รวมถึงงานศิลปะทุกสาขาโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านดนตรีที่ทรงสนพระราชหฤทัยในการศึกษาและค้นคว้าอย่างลึกซึ้ง สามารถเข้าถึงการปฏิบัติอย่างเชี่ยวชาญ ทรงศึกษาวิชาดนตรีตั้งแต่วัยที่ทรงประทับอยู่ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ได้ทรงศึกษาทั้งดนตรีคลาสสิก (Classic) และดนตรีแจ๊ส (Jazz) อีกทั้งทรงเล่นเครื่องดนตรีได้มากมายหลายชนิด อาทิ แซกโซโฟน คลาริเน็ต เปียโน และกีตาร์ บทเพลงที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ตั้งแต่ครั้งดำรงพระราชอิสริยยศเป็น สมเด็จพระอนุชาธิราชฯ จนขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ มีทั้งสิ้นรวม ๔๘ เพลง

สิ่งที่ปรากฏหลักฐานในความดูแลของกรมศิลปากรนั้น มีทั้งตำราวิชาการทั้งดนตรีไทย และดนตรีสากล บทเพลงพระราชนิพนธ์ ซึ่งพระเจนดุริยางค์ได้เรียบเรียงเสียงประสานขึ้นสำหรับการบรรเลงวงออร์เคสตรา

พระราชดำริการจัดพิมพ์แบบเรียนดุริยางคศาสตร์สากล

แบบเรียนดุริยางคศาสตร์สากล ฉบับปฐมฤกษ์ (มี ๔ ตอน จำนวน ๑๖๗ หน้า)

แบบเรียนวิชาการประสานเสียง หลักวิชาและภาคปฏิบัติ มี ๒ เล่ม ภาคแรกและภาคสอง (ตอนจบ)

หลักวิชาการดนตรีและการขับร้อง เล่ม ๑, ๒ และ ๓

พระราชดำริให้จัดพิมพ์หนังสือโน้ตเพลงไทย เล่ม ๑

พระราชดำริที่ทรงให้มีการบันทึกโน้ตเพลงไทย และพิมพ์เผยแพร่ นั้น นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร ได้รับไปดำเนินการ โดยมีการจัดบันทึกเพลงไทยเป็นโน้ตสากลทั้งทางบรรเลงและทางขับร้อง นายจิรัส อัจฉณรงค์ (ศิลปินแห่งชาติ) ผู้บอกทางบรรเลง นางอุษา สุคันธมาลัย นางแซมซ้อย ดุริยพันธ์ (ศิลปินแห่งชาติ) นางศรีนาฏ เสริมศิริ ผู้บอกทางขับร้อง นายพิษณุ เข้มบาง บันทึกทางบรรเลงและทางขับร้อง นายพิพัฒน์ ฤกษ์สำราญ ผู้คัดลอกโน้ต สำหรับทำแม่พิมพ์ นายมนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ) ผู้ตรวจสอบความถูกต้อง เริ่มลงพิมพ์ในนิตยสาร ศิลปากรครั้งแรก ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๑ เพลงแรกที่บันทึกคือ เพลงราตรีประดับดาว บทพระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในพุทธศักราช ๒๕๐๔ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้กรมศิลปากรนำโน้ตเพลงทาง บรรเลง - ขับร้องที่เคยพิมพ์ลงนิตยสารศิลปากร มารวบรวมและจัดพิมพ์เป็นหนังสือโน้ตเพลงไทย เล่ม ๑ (Thai Classic Music Book 1) มีจำนวน ๑๕ เพลง เพื่อออกจำหน่ายเผยแพร่ในราคาถูก และเพื่อนำรายได้มาเป็นทุนหมุนเวียน จัดพิมพ์เล่มต่อไป

หนังสือโน้ตเพลงไทย เล่ม ๑

การพัฒนางานของวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร

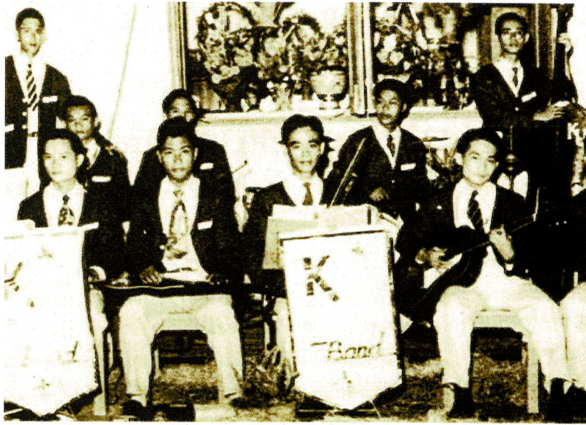
หลังจากรัชกาลที่ ๗ ทรงสละราชสมบัติในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ สภาพบ้านเมืองเกิดความวุ่นวาย เกิดการขัดแย้งกันในหมู่ผู้ก่อการ และนำไปสู่สงครามการเมือง รัฐบาลไทยมีความต้องการให้ภายในประเทศมีความ เป็นเอกภาพ จึงใช้เพลงไทยสากลเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำเสนอนโยบายของรัฐบาล เช่น การเปลี่ยนแปลง ทางด้านกฎหมาย ข้อบังคับ แนวคิด ข้อกำหนดของผู้นำประเทศ เป็นต้น และนำเสนอปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในสังคม เช่น เศรษฐกิจ การดำรงชีวิต สิทธิเสรีภาพ ศิลธรรม ศาสนา ประเพณี เป็นต้น เพื่อเป็นการรณรงค์ความสามัคคี การปลูกฝังวัฒนธรรม และการปลูกจิตสำนึก ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้สึก การรับรู้ร่วมกันในสังคม และประชาชน ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันตามนโยบายของรัฐบาล ต่อมากำหนดเรียกเพลงไทยสากลลักษณะนี้ว่า “เพลงการเมือง”

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (แปลก พิบูลสงคราม) รัฐบาลส่งเสริมให้มีการจัดตั้ง วงดนตรีขนาดใหญ่ หรือวงบิ๊กแบนด์ ทำหน้าที่สำคัญคือ วงดนตรีเพื่อการเดินรำ และวงดนตรีเพื่อเผยแพร่นโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลสู่ประชาชน โดยรัฐบาลสั่งการให้ก่อตั้งวงบิ๊กแบนด์ ๒ วง ได้แก่ วงดุริยางโธิน และวงดนตรีกรมโฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์) วงดนตรีทั้งสองมีนักแต่งเพลง นักดนตรี และนักร้องประจำวง กระบวนการทำงานคือ การแต่งเพลง การฝึกซ้อม การแสดงดนตรี และการบรรเลงออกอากาศผ่านทางวิทยุกระจายเสียงกรมโฆษณาการ ทั้งสัญญาณคลื่นสั้นและคลื่นยาวไปทั่วประเทศทุกวัน ทำให้ประชาชนรู้จัก เกิดความคุ้นเคย และสามารถร้อง เพลงการเมือง

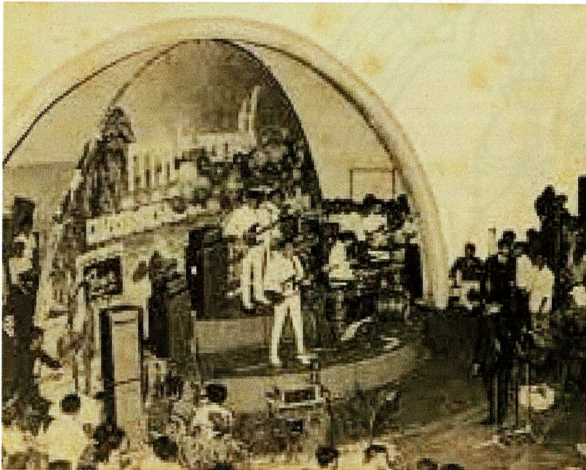
หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบบประชาธิปไตย รัฐบาลในยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามก็มีนโยบาย ส่งเสริมวัฒนธรรมตะวันตก เกิดการพัฒนารูปแบบของวงดนตรีที่หลากหลายมากขึ้น สำหรับวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร ขณะนั้น พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เป็นอธิบดีคนแรกของกรมศิลปากร ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรได้ศึกษาดูงานด้านศิลปวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทาง ในการพัฒนางานของกรมศิลปากรให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ปี พ.ศ. ๒๔๗๙ พระเจนดุริยางค์ได้เดินทางไปศึกษาดูงานประเทศในทวีปยุโรป ๑๐ เดือน

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ครูชลหมู่ ชลานุเคราะห์ ได้รับทุนจาก ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ให้เดินทางไปศึกษาและดูงานด้านศิลปวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป เช่น ประเทศ อิตาลี สวิสเซอร์แลนด์ ฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมันนี ออสเตรีย และสเปน เป็นต้น โดยมีกำหนด ๖ เดือน และในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น ได้มีบัญชาให้ครูชลหมู่ร่างโครงการระยะยาวเพื่อ ขยายวงดุริยางค์สากลของกรมศิลปากรให้ได้มาตรฐานสากลเสนอต่อรัฐบาล ซึ่งท่านก็ได้ดำเนินการตามแผนที่ร่างไว้ โดยได้ขยายวงดุริยางค์สากลของกรมศิลปากรซึ่งแต่เดิมมีนักดนตรีประมาณ ๓๕ คน จนเพิ่มจำนวนเป็น ๗๕ คน และได้ขอความร่วมมือจากศิลปินชาวต่างประเทศที่พำนักในประเทศไทยร่วมจัดแสดงคอนเสิร์ตระดับชาติขึ้น ณ โรงละครแห่งชาติหลายครั้ง เช่น การแสดงคอนเสิร์ตครบรอบ ๒๐๐ ปี ของลุดวิก ฟาน เบโทเฟน และการแสดงเพลงชุด “คานินา บุรานา” บรรเลงด้วยวงดุริยางค์ขนาดเล็ก จำนวน ๑๑๔ คน คณะนักร้องประสานเสียง นานาชาติ จำนวน ๑๒๐ คน ชุดระบำปลายเท้าอีกประมาณ ๕๐ คน นับเป็นรายการแสดงที่ยิ่งใหญ่รายการหนึ่งของกรมศิลปากร

ร่วมกับวงดนตรีประสานมิตร พ.ศ. ๒๕๓๖ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๑

วงแจ๊ส

วงซาร์โดว์

แตรวง (ชาวบ้าน)

บทที่ ๕

บทสรุป

วิวัฒนาการดนตรีตะวันตก

สู่วงดุริยางค์สากล

กรมศิลปากร

ประวัติศาสตร์การดนตรีตะวันตกของไทยนับตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การเข้ามาเจริญสัมพันธ์ไมตรีของชาติต่าง ๆ และชาติตะวันตกกับไทยนั้น นับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้วัฒนธรรมตะวันตกทั้งการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เกิดการเลือนไหลเข้ามาสู่สังคมไทยอย่างต่อเนื่องและมีวิวัฒนาการขึ้นตามความเจริญของสังคมโลกด้วย

ประการสำคัญที่จะกล่าวในที่นี้ หากศึกษารายละเอียดอย่างถี่ถ้วน จะเห็นว่าประเทศไทยรอดพ้นจากภาวะวิกฤตต่าง ๆ มาด้วยพระบารมีแห่งองค์พระมหากษัตริย์ไทยในทุกยุคทุกสมัย ด้วยพระวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล จึงทำให้ชาติบ้านเมืองก้าวสู่ความเป็นอารยประเทศ และเมื่อลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การดนตรีตะวันตกในประเทศไทยแล้ว จะเห็นว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมสำคัญสูงสุด ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทุกพระองค์ทรงพระราชทานให้กับกิจการของดนตรีตะวันตก จึงทำให้การดนตรีตะวันตกที่เข้ามาสู่ประเทศไทยมีการพัฒนาและเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นตราบจนทุกวันนี้

นับตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงในรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ดนตรีตะวันตกที่วิวัฒนาการเข้ามาสู่ประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัดเจน คือ กองทหารเกียรติยศสำหรับพระมหากษัตริย์ตามแบบอย่างของตะวันตก จนเกิดกองดุริยางค์ประจำราชสำนักขึ้น โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีแบบตะวันตก ซึ่งวงดุริยางค์ราชสำนักในเวลานั้นมี ๓ วงด้วยกัน คือ แตรวงวังหลวง แตรวงวังหน้า และแตรวงทหารมหาริน

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ความเจริญรุ่งเรืองของดนตรีตะวันตกก็ยิ่งปรากฏชัดมากยิ่งขึ้น คือการตั้งกองเครื่องสายฝรั่งหลวงอย่างเป็นปึกแผ่น และขยายกิจการกว้างขวางออกไป โดยมีการประกาศตั้งเป็นกรมดนตรีฝรั่งหลวง และทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “โรงเรียนทหารกระบี่หลวง” ขึ้นที่โรงเรียนหลวง สวนมิสกวัน (บริเวณวังจันทร์เกษมหรือคุรุสภาในปัจจุบัน) เป็นโรงเรียนใน “กรมมหรสพ” ที่ฝึกหัดเยาวชนให้เรียนรู้วิชาดุริยางคศาสตร์ ครูผู้สอนคือข้าราชการในกรมมหรสพ และกองเครื่องสายฝรั่งหลวง กระทรวงวัง ภายหลังทรงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนทหารกระบี่หลวงเป็น “โรงเรียนพราหมณ์หลวง” ที่จัดการเรียนการสอนโดยการนำแนวคิดมาจาก “โรงเรียนพบลีกลูก” ในประเทศอังกฤษ เน้นการสอนดนตรีไทย

ดนตรีสากลและโซโน จึงเป็นแหล่งผลิตศิลปินเข้ารับราชการในกรมหรสพ เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ยังมีการพระราชทานยศเป็นขุนนางมีบรรดาศักดิ์ให้กับนักดนตรี ทำให้กลายเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและมั่นคง การพระราชทานบรรดาศักดิ์สำหรับนักดนตรีมียศสูงถึงระดับ “พระยา” เช่น พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทิน) พระประดิษฐ์ไพเราะ (เอวัน วาระศิริ) พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ แม้ว่าจะเป็นช่วงที่มีภาวะวิกฤตเกิดขึ้นจากการตัดทอนงบประมาณแผ่นดินมากมาย มีการยุบเลิกกรมกองต่าง ๆ แต่ด้วยพระมหากษัตริย์คุณจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำนุบำรุงวงเครื่องสายฝรั่งหลวง ทั้งกำลังเครื่องดนตรีและกำลังคนให้สมบูรณ์ยิ่งกว่าเดิม วงเครื่องสายฝรั่งหลวงได้แสดงความสามารถในการบรรเลงเพลงคลาสสิกขึ้นสูงอย่างเชี่ยวชาญ จึงได้รับพระราชทานให้เปิดการบรรเลงแบบ “ซิมโฟนีคอนเสิร์ต” (Symphony Concert) สำหรับประชาชนทั่วไปขึ้น ณ โรงโขนหลวงในสวนมิสกวัน และที่ศาลาสหทัยสมาคมในพระบรมมหาราชวัง (เขตชั้นนอก) มีพระเจนดุริยางค์ เป็นผู้อำนวยการ

ภายหลังที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ การจัดแสดงซิมโฟนีคอนเสิร์ต (Symphony Concert) ก็หยุดชะงักไป และวงเครื่องสายฝรั่งหลวงก็ได้โอนย้ายมาสังกัดกรมศิลปากร และเปลี่ยนชื่อเป็น “วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร” ภายใต้การกำกับดูแลของอธิบดีท่านแรกของกรมศิลปากร พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งอยู่ในยุคของวัฒนธรรมตะวันตกที่หลังไหลในประเทศไทย นโยบายของรัฐที่ต้องการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมนานาชาติโดยให้ดนตรีไทยมีความเป็นตะวันตกมากขึ้น จึงได้เกิดรูปแบบของเพลงชาติไทย เพลงสรรเสริญพระบารมีไทย เพลงปลุกใจ เพลงร่ำวง เพลงเดินรำ และเพลงตะวันตกต่าง ๆ ที่เข้ามาในรูปแบบทั้งวงแบนด์และวงออร์เคสตรา และมีการพัฒนาการให้มีการบรรเลงดนตรีไทยและดนตรีสากลในการแสดงละครบทรบประพันธ์ของท่านหลายเรื่อง อาทิ เลือดสุพรรณ ละครอาณานิคมทั้ง ๔ เรื่อง ซึ่งเป็นละครที่มีการผสมผสานรูปแบบของดนตรีสากล จนกระทั่งในปีพุทธศักราช ๒๔๘๔ การแสดงซิมโฟนีคอนเสิร์ต ก็ได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

ตราบจนถึง รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช) ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ด้วยพระปรีชาสามารถในวิชาการทุกแขนง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศิลปะดนตรีสากล จนเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและทั่วโลก ทรงเป็น **อัครศิลปิน** ที่พระราชทานแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมถึงพัฒนาการดนตรีสากลที่มีการจัดพิมพ์ตำราวิชาการดนตรีสากลที่พระเจนดุริยางค์ได้เรียบเรียงขึ้นหลายเล่ม บทเพลงพระราชนิพนธ์ที่ทรงพระราชทานเพื่อกล่อมเกล่าจิตใจพสกนิกร

ดังนั้น ประเด็นหลักที่นำมาพิจารณาในเรื่องของวิวัฒนาการดนตรีของตะวันตกสู่วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร สรุปได้ ๓ ประเด็น ดังนี้

๑. รูปแบบวงดนตรี
๒. ภารกิจของการบรรเลง
๓. เครื่องดนตรี

๑. รูปแบบวงดนตรี

การเปลี่ยนแปลงจากแถวที่บรรเลงด้วยกลุ่มเครื่องเป่า พัฒนาสู่การผสมวงด้วยกลุ่มเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายกลายเป็นรูปแบบของวงดุริยางค์ขนาดกลาง และต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงพระราชทานก่อตั้ง **วงเครื่องสายฝรั่งหลวง** โดยพระราชทานแต่งตั้งให้พระเจนดุริยางค์เป็นผู้กำกับดูแล วงดุริยางค์สากลนี้ได้รับการพัฒนาขยายขนาดของวงใหญ่ขึ้น และมีจำนวนนักดนตรีเพิ่มขึ้น เทียบได้กับระดับมาตรฐานสากลที่เรียกว่า ออร์เคสตรา (Orchestra)

- **แตรวง** เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสองกษัตริย์ในแผ่นดินสยาม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีตามแบบตะวันตก เดิมลักษณะของวงดนตรีตะวันตกที่บรรเลงเป็นกลุ่มเครื่องแตรวงที่เรียกว่า “แตรวง”

- **วงดุริยางค์** ช่วงปลายรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ เกิดวงดุริยางค์ราชสำนักขึ้น ๓ วงด้วยกันคือ แตรวง วังหลวง แตรวงวังหน้า และแตรวงทหารมະริ

- **วงดุริยางค์แบบซิมโฟนีออร์เคสตรา** ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดโรงเรียนสอนดนตรีฝรั่งเป็นวิชาชีพ คือ โรงเรียนพรานหลวงในพระราชูปถัมภ์ ดนตรีฝรั่งทั้งประเภทแตรวง ดนตรีสำหรับเต้นรำ และวงดุริยางค์แบบซิมโฟนีออร์เคสตรา อันเป็นที่มาของประวัติศาสตร์แห่ง “วงเครื่องสายฝรั่งหลวง” จากนั้นวงเครื่องสายฝรั่งหลวงก็ย้ายจากกระทรวงวังมาขึ้นกับกรมศิลปากร รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว วงดุริยางค์ที่เรียกว่าซิมโฟนีออร์เคสตรา วงดนตรีวงนี้เดิมจะต้องปรับลดจำนวนนักดนตรีลง ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เพิ่มนักดนตรีมากขึ้น จนมีขนาดของวงที่ใหญ่กว่าเดิม นักดนตรีมากถึง ๗๑ คน และได้รับพระราชทานงบประมาณให้จัดหาเครื่องดนตรีมาเพิ่มอีกด้วย

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล จำนวนนักดนตรีในวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง รัฐบาลยุคนั้นมีนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมตะวันตก ภายหลังย้ายมาอยู่ในสังกัดกรมศิลปากร ก็ได้ขยายอัตรากำลังเพิ่มขึ้น จำนวนนักดนตรีของแผนกดุริยางค์สากล ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๑๕ จากรายชื่อนักดนตรีที่สำรวจพบว่ามีนักดนตรีจำนวนมากถึง ๑๐๐ คน

นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีวงดนตรีสากลที่ได้รับการพัฒนาขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ มีการพัฒนารูปแบบการผสมวงในลักษณะของวงหัสดนตรี หรือ Big Band ที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย ทั้งที่เป็นวงดนตรีของส่วนราชการ เช่น วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ วงดนตรีของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ วงดนตรีประสานมิตร และวงดนตรีของเหล่าทัพต่าง ๆ เป็นต้น และมีวงดนตรีประเภทวงแจ๊ส วงซาร์โด้ และวงโยธวาทิตของหน่วยงานและสถานศึกษาต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย

๒. การกิจของกรมการดุริยางค์

ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ จากเดิมในอดีตที่เป็นแตรวง บรรเลงเพลงถวายค่านับแต่พระมหากษัตริย์ในงานของราชสำนักหรือการแสดงมหรสพต่าง ๆ ภายในราชสำนัก ต่อมาก็ได้พัฒนารูปแบบของวงดนตรีที่มีการผสมเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย และเรียกชื่อ “วงเครื่องสายฝรั่งหลวง” ซึ่งสังกัดกรมมหรสพ (ในสมัยรัชกาลที่ ๖) ที่มีการพัฒนามาสู่การจัดแสดงดนตรีที่เรียกว่า “ซิมโฟนีคอนเสิร์ต” ที่จัดการแสดงขึ้นเพื่อความบันเทิงของประชาชนทั่วไป ตามพระราชประสงค์ ในรัชกาลที่ ๗ ต่อมาเมื่อโอนย้ายจากกระทรวงวัง มาขึ้นกับกรมศิลปากร และเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร” (The Symphony Orchestra of the Fine Arts Department) ต่อมา ดร. ประทักษ์ ประทีปะเสน ได้ให้ชื่อภาษาอังกฤษว่า “The National Symphony Orchestra of the Fine Arts Department” วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร ยังคงปฏิบัติงานสำคัญในการสนองงานสถาบันพระมหากษัตริย์ บรรเลงในงานพระราชพิธี งานรัฐพิธี งานพิธีการ และการแสดงมหรสพในพระราชพิธี ฯ นอกจากการจัดแสดงเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมด้านดุริยางค์สากล เพื่อให้ความรู้ ความบันเทิงแก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นภารกิจหลักตามนโยบายของกรมศิลปากรแล้ว ยังรวมถึงการจัดแสดงคอนเสิร์ตการกุศล เพื่อหารายได้เป็นกองทุนสาธารณประโยชน์แก่องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ และการเผยแพร่ความรู้ด้านดุริยางค์สากลสู่หน่วยงานและสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

พระราชพิธีวางพวงมาลาถวายสักการะพระบรมราชานุสรณ์
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เนื่องในวัน “ปิยมหาราช”
ณ พระลานพระราชวังดุสิต

พระราชพิธีวางพวงมาลาถวายสักการะพระบรมราชานุสรณ์
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖
ณ บริเวณลานพระบรมราชานุสรณ์ สวนลุมพินี

งานสโมสรสันนิบาตเนื่องในวันฉัตรมงคล ณ ทำเนียบรัฐบาล

งานเลี้ยงรับรองอาคันตุกะของรัฐบาล ณ ทำเนียบรัฐบาล

การแสดงประเพณีซิมโฟนีคอนเสิร์ต รายการ Classical In Touch
ณ โรงละครแห่งชาติ

การแสดงวงโยธวาทิต ในโอกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานและทอดพระเนตรการแสดงสังคีตสายใจไทย ครั้งที่ ๕
บรรเลงโดยนักดนตรีจากวงดุริยางค์ ๔ เหล่าทัพ ร่วมกับนักดนตรีวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร
ณ โรงละครแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๙

การจัดแสดงคอนเสิร์ตการกุศลเพื่อองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ

การแสดงรายการดนตรีสำหรับประชาชน ณ สังคีตศาลา

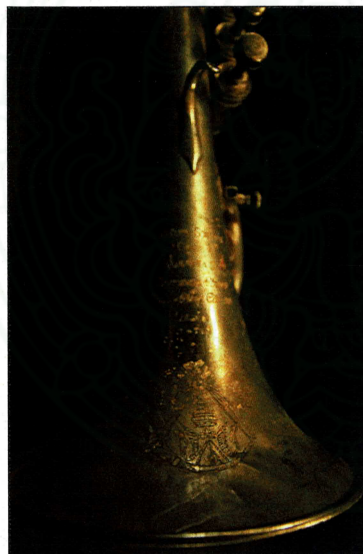
การแสดงเผยแพร่ความรู้ด้านดุริยางค์สากล สู่สถานศึกษาในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
โครงการเยาวชนรักดนตรี กิจกรรมภาษาไทยกับเพลง

๓. เครื่องดนตรี

การบรรเลงของแตรวงทหารในอดีต จะประกอบด้วยเครื่องเป่าโลหะประเภทแตร และเครื่องประกอบจังหวะ ต่อมาเมื่อมีการพัฒนารูปแบบของการผสมวงดนตรีที่เป็นวงดุริยางค์ ที่เรียกว่า ซิมโฟนีออร์เคสตรา จึงมีการจัดซื้อจัดหาเครื่องดนตรีประเภทอื่น ๆ จนครบ ๔ กลุ่มเครื่องดนตรีที่เป็นรูปแบบของวงมาตรฐานสากล ซึ่งประกอบด้วยเครื่องดนตรี ๔ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเครื่องสาย (Strings Instruments) กลุ่มเครื่องลมไม้ (Woodwind Instruments) กลุ่มเครื่องลมโลหะหรือเครื่องลมทองเหลือง (Brass Instruments) และกลุ่มเครื่องประกอบจังหวะ (Percussion Instruments)

นอกจากนี้ยังมีเครื่องดนตรีอื่น ๆ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีโบราณที่มีความเป็นมาตั้งแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๙ ปรากฏอยู่ที่กลุ่มดุริยางค์สากล สำนักการสังคีตอีกหลายชิ้นด้วยกัน อาทิ เปียโน, ฮาร์ป, เซเลสตรา, ฮาร์ปซิคอร์ด, ฮาร์โมนีอิม, หีบเพลงชัก และเครื่องประกอบเบ็ดเตล็ดต่างๆ ต่อมาเมื่อโลกมีวิวัฒนาการขึ้น ปัจจุบันวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร ได้มีการจัดหาเครื่องดนตรีสมัยใหม่ประเภทเครื่องไฟฟ้า (Electric) มาใช้งานด้วย

ภาพเครื่องดนตรีโบราณในโครงการอนุรักษ์

แตรคอร์เน็ต

แซ็กโซโฟน

ฮาร์โมนีอิม

เปียโนอัพไลท์ (Up light Piano)

นอกจาก ๓ ประเด็นที่กล่าวมาแล้ว ยังมีเรื่องของ**บทเพลงที่บรรเลง** ซึ่งเดิมแต่วางในสมัยรัชกาลที่ ๔ จะบรรเลงเพลงถวายค่านับ God save the Queen ต่อมาได้มีการประพันธ์เพลงสรรเสริญพระบารมี เพื่อบรรเลงเป็นเพลงเกียรติยศในการรับ-ส่งเสด็จพระราชดำเนิน และเพลงสำคัญของแผ่นดินที่ใช้ในพิธีการต่าง ๆ ซึ่งวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากรได้มีการเรียบเรียงเสียงประสานขึ้นสำหรับการบรรเลงด้วยวงออร์เคสตราเช่นกัน สำหรับเพลงที่ใช้ในการแสดง ได้มีการจัดซื้อ จัดหาโน้ตเพลงฉบับมาตรฐานจากต่างประเทศ ทั้งเพลงประเภทคลาสสิก โอเปร่า และเรียบเรียงเสียงประสานบทเพลงสำหรับการบรรเลงและขับร้อง อาทิ เพลงพระราชนิพนธ์ เพลงประกอบการแสดงละคร เพลงสำหรับการแสดงคอนเสิร์ตทั่วไป ทั้งเพลงไทยสากล เพลงสากล Popular Music ฯลฯ

การสืบสานงานวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร

การเรียบเรียงเสียงประสานเพลงทำนองไทย สำหรับบรรเลงด้วยวงดุริยางค์ (Orchestra) ในลักษณะที่เรียกว่า “**เพลงไทยประสานเสียง**” นั้น ตั้งแต่ครั้งกรมมหรสพมีการบรรเลงและเรียบเรียงเสียงประสานเพลงไทยประสานเสียง และมีความเจริญงอกงามขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นจุดเด่นของวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากรในทุกยุคทุกสมัย

การบันทึกแผ่นเสียงลงเพลย์ กรมศิลปากร

เมื่อใกล้สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ กรมศิลปากรได้กำหนดวางแนวทางดำเนินงานเกี่ยวกับงานศิลปวัฒนธรรมทางด้านนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ไว้เป็นขั้นๆ เริ่มด้วยพยายามรวบรวมช่างและศิลปินผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุเข้ามาเป็นครูอาจารย์ฝึกสอนศิลปะแก่ศิษยานุศิษย์ เพื่อให้ช่วยกันผดุงรักษา สืบต่ออายุทางศิลปะอันเป็นแบบฉบับของไทย

ต่อมา เมื่อกระทรวงวัฒนธรรมได้จัดให้มีการแสดงละครเรื่องอานาภาพ รวม ๔ เรื่อง ณ หอประชุม กระทรวงวัฒนธรรม โดยใช้ข้าราชการศิลปินและนักเรียนนาฏศิลป์ของกรมศิลปากร รายได้เมื่อหักจากค่าใช้จ่ายและบริจาคการกุศลต่างๆ แล้ว คงมีเงินเหลืออยู่อีกเป็นจำนวน ๘๔,๐๗๔.๐๐ บาท ภายหลังได้มอบจำนวนเงินดังกล่าวนี้ให้กรมศิลปากร จึงได้นำมาใช้จ่ายในการจัดทำแผ่นเสียงเพลงไทยขึ้นไว้เป็นชุดแรก (๒๕๐๑) ประกอบด้วยเพลงไทยต่าง ๆ หลายเพลง

การบันทึกเสียงเพลงไทยประสานเสียงได้ถูกฟื้นฟูและนำมาบันทึกเสียงปี พ.ศ. ๒๕๐๑ สมัยที่นายธนิต อยู่โพธิ์ เป็นอธิบดีกรมศิลปากร ขณะนั้นได้มีการจัดสรรเงินจำนวนหนึ่งจากรายได้ที่ได้มาจากการเก็บเงินค่าดูละครของหลวงวิจิตรวาทการ โดยที่ท่าน **ธนิต อยู่โพธิ์** มีความประสงค์ให้งานศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ดนตรีได้สืบต่อไปและมีการพัฒนาบุคลากรขึ้น ท่านจึงให้อำนาจเงินมาบันทึกเสียงหรือเรคคอร์ดไว้ ในสมัยนั้นเป็นแผ่นอัลบั้มลงเพลย์ เพื่อจะให้เผยแพร่ออกไปทางสถานีวิทยุ เนื่องจากในยุคนั้นยังไม่มีทีวี การบันทึกเสียงก็เอาทั้งดนตรีไทย ดนตรีสากลนำมาบันทึกลงอัลบั้มเดียวกัน

“แผ่นเสียงเพลงไทยชุดนี้ นอกจากจะเป็นทางช่วยเก็บรักษาเพลงไทยของเราให้คงทนถาวรแล้ว ยังอาจใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ศิลปะ และสนองความต้องการของประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ด้วย (คำนำ นายธนิต อยู่โพธิ์ ๑๗ ก.ย. ๒๕๐๑)”

วงดุริยางค์สากลบันทึกเสียงเพลงรำวง และเพลงไทยประสานเสียง

การดำเนินงานต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๔ หลังจากนั้นก็ขาดช่วงไป ไม่มีการบันทึกเสียงกันอีกเลย มีบทเพลงไทยอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ได้บันทึกเสียง ซึ่งในจำนวนนี้ก็มีเพลงไทยประสานเสียงสำหรับวงดุริยางค์สากลจำนวนหลายเพลงที่ยังไม่ได้รับการบันทึกเสียง ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ จึงเกิดโครงการบันทึกเสียงซีดีเพลงไทยประสานเสียงชุดที่ ๑ ขึ้น ชื่อโครงการบันทึกซีดีเพลงไทยประสานเสียงเพื่อการเผยแพร่ ชุด “Portrait of Siam I” โดยนำบทเพลงที่ยังไม่ได้บันทึกเสียงมาบันทึกเสียงเพิ่ม และปีต่อ ๆ มา วงดุริยางค์สากลก็ได้มีการบันทึกซีดีเพลงไทยประสานเสียง ชุด Portrait of Siam II และ Portrait of Siam III ทั้ง ๒ ชุดนี้ ได้นำเพลงไทยประสานเสียงที่เป็นต้นฉบับเดิมของกรมศิลปากร จากผลงานการเรียบเรียงเสียงประสานของบรมครูและศิลปินกรมศิลปากรหลายท่าน อาทิ พระเจนดุริยางค์ ครูปรุง ประสานศัพท์ อาจารย์วิโรจน์ ทรรทรานนท์ อาจารย์สุริยัน รามสูต และในการบันทึกเสียงซีดีชุด “สถิตในหทัยราษฎร์” (Portrait of Siam IV) ก็นำเพลง “ศรีอยุธยา” ซึ่งเป็นผลงานการเรียบเรียงเสียงประสานของอาจารย์พระเจนดุริยางค์ และเป็นเพลงที่มีความสำคัญกับประวัติศาสตร์แห่งวงการภาพยนตร์ไทยเรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” มาบันทึกเสียงในซีดีชุดนี้ด้วยเช่นกัน

บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์การดนตรีตะวันตกกับกรมศิลปากร

๑. ครูแตร์สมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๖

ร้อยเอกน็อกซ์ ครูเฮวุดเซน ร้อยเอกเอ็ม ฟุสโก และจาคอป ไฟท์ (บิดาของพระเจนดุริยางค์)

๒. ผู้ควบคุมวงและอำนวยการเพลง

ร้อยเอกนัชชารี พระเจนดุริยางค์ (ปีเตอร์ ไฟท์ หรือ บิดี วาทยะกร)

๓. ผู้มีคุณูปการของกรมศิลปากร

- อดีตอธิบดีกรมศิลปากร พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ นายธนิต อยู่โพธิ์

- หัวหน้าแผนกดุริยางค์สากล และศิลปินกรมศิลปากร อาทิ พระเจนดุริยางค์ นายโฉลก เนตตะสูต นายปรุงประสานศัพท์ นายพิษณุ เข้มบาง นายชลหมู่ ชลานุเคราะห์ ฯลฯ

บทสรุปการวิวัฒนาการของดนตรีตะวันตก สู่วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร

ตารางแสดงลักษณะดนตรีตะวันตกกับวิวัฒนาการในประเทศไทย

ลำดับ	ดนตรีตะวันตก	กำเนิดดนตรี	ยุคสมัยของไทย
๑.	ยุคกลาง	ดนตรีขึ้นอยู่กับศาสนา Pope Gregorian รวบรวมบทสวด เป็นทำนองเดียว (Monophony) ต้นฉบับจากกรีกเป็นภาษาละติน	กรุงสุโขทัย – กรุงศรีอยุธยา (๙๕๓-๑๙๔๓) (บันทึกของพ่อค้านักเดินทางสำรวจชาวโรมันหรืออียิปต์โบราณ กล่าวถึงดินแดนแหลมทอง หรือสุวรรณภูมิโดยเรียกว่า ไครเซ (Chryse) หรือโกลเดนเคอร์ซอนเนส (Golden Khersonese) ซึ่งแปลว่าแหลมทอง ดังนั้น จึงถือว่าประวัติศาสตร์ไทยเริ่มต้นประมาณ พ.ศ. ๘๐๐ เป็นต้นมา) จากพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ขึ้นครองราชย์สมบัติและสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีจนกระทั่งเมื่อสุโขทัยถูกรวมกับอาณาจักรอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๖
๒.	ยุคเรเนซองส์	ตรงกับสมัยโคลัมบัสและเซสเปียร์ ดนตรีในยุคนี้เป็นการร้องสรรเสริญพระเจ้าในโบสถ์	กรุงศรีอยุธยา (๑๙๔๓-๒๑๔๓) จากปีที่รามาริบัติที่ ๑ (อุทอง) ขึ้นครองราชย์และสถาปนากรุงอยุธยาเป็นเมืองหลวง เมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๓ จนถึงปีสุดท้ายในรัชสมัยสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ปีที่กรุงศรีอยุธยาล่มสลาย
๓.	ยุคบาโรก	ดนตรีในศาสนาของกลุ่มโรมันคาทอลิกมีความสำคัญกับชาวยุโรปอย่างมาก	กรุงศรีอยุธยา (๒๑๔๓-๒๒๙๓) สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรตุเกสเป็นชาติแรกที่เข้ามาติดต่อกับไทย ทั้งการทูตและการศาสนา ศาสนาคริสต์ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมดนตรี

ลำดับ	ดนตรีตะวันตก	กำเนิดดนตรี	ยุคสมัยของไทย
๔.	ยุคคลาสสิก	ตรงกับกรปฏิบัติและการปฏิรูปในอเมริกา ไฮเดินเป็นผู้ริเริ่มการแต่งเพลงแบบคลาสสิก เกิดจากความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของคีตกวี	กรุงศรีอยุธยา-ธนบุรี-รัตนโกสินทร์ (๒๒๙๓-๒๓๖๓) สมัยกรุงธนบุรีมีหลักฐานดนตรีตะวันตกในสยามแล้ว(จากจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี) สังคมไทยติดต่อกับชาวตะวันตกมากขึ้น ดนตรีตะวันตกในสมัยนั้นหรือที่เรียกว่า “มโหรีฝรั่ง” มาพร้อมกับเครื่องดนตรีที่เรียกว่า “แตร”
๕.	ยุคโรแมนติก	ตรงกับสมัยนโปเลียนแห่งฝรั่งเศส ดนตรีแต่งตามจุดประสงค์ตามความคิดฝันของคีตกวี เน้นอารมณ์เป็นสำคัญ ดนตรีในยุโรปมีความนิยมไม่เหมือนกัน เช่น เพลงร้อง เพลงประกอบละคร เพลงเต้นรำ (waltz)	สมัยรัชกาลที่ ๓-๔ เศรษฐกิจไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเริ่มฟื้นตัวในตอนปลายรัชกาลที่ ๒ และเจริญรุ่งเรืองมากในสมัยรัชกาลที่ ๓ การค้าทางเรือสำเภากับต่างประเทศขยายตัวมากขึ้น และในปี พ.ศ. ๒๓๗๑ มิชชันนารีชาวอเมริกันรุ่นแรกได้เดินทางเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาในไทย และนำวิทยาการสมัยใหม่ของโลกตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ด้วย การศาสนา ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงดนตรีตะวันตกที่เข้าสู่ราชสำนักอย่างเจียบๆ เริ่มปรากฏชัดขึ้นในรัชกาลที่ ๔ เกิดวงดุริยางค์ราชสำนักขึ้นอย่างเป็นทางการ ๓ วงด้วยกันคือ แตรวง วงหหลวง แตรวงวงหน้า และแตรวงทหารมะริน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีตามแบบตะวันตก ปี พ.ศ. ๒๓๙๕ ร.๔ ได้จ้างทหารนอกการชาวอังกฤษชื่อ ร.อ. โทมัส ยอร์ช น็อกซ์ มาฝึกทหารให้กับวงหน้าในแบบเดียวกับ ร.อ. อิมแปย์

ลำดับ	ดนตรีตะวันตก	กำเนิดดนตรี	ยุคสมัยของไทย
๖.	ยุคอิมเพรสชันนิสติก	เป็นสมัยแห่งการคิดสร้างสรรค์ ดัดแปลงจากสมัยโรแมนติกให้แปลก ออกไปตามจินตนาการของผู้แต่ง มี การสรรหาเครื่องดนตรีแปลก ๆ จาก ต่างประเทศมาผสมให้มีรสชาติขึ้น บางครั้งก็นำทำนองมาจากทางเอเชีย หรือประเทศใกล้เคียงดัดแปลงให้ เหมาะกับดุริยางค์	กรุงรัตนโกสินทร์ (๒๔๓๓-๒๔๕๓) สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เกิดการพัฒนา ดนตรีตะวันตกจุดเริ่มต้น “แตรวง” เพื่อถวายพระเกียรติยศแด่พระมหา กษัตริย์ตามธรรมเนียมของชาวตะวันตก
๗.	ยุคศตวรรษที่ ๒๐	ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ นักแต่งเพลงในยุคนี้เปลี่ยนแปลงวิธีการ ประพันธ์เพลงไปเป็นแบบปัจจุบัน	กรุงรัตนโกสินทร์ (๒๔๕๓-ปัจจุบัน) สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงสนับสนุนการ ดนตรีทุกประเภทรวมถึงดนตรีคลาสสิก ในประเทศไทย อันเป็นประวัติศาสตร์ ของ “วงเครื่องสายฝรั่งหลวง” วงดนตรี ชั้นนำวงแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า อยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ทำนุบำรุงวงเครื่องสาย ฝรั่งหลวงให้มีความสมบูรณ์ยิ่งกว่าเดิม - การบันทึกเพลงไทยด้วยโน้ตสากล - การก่อตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางค์ (วิทยาลัยนาฏศิลป์ ในปัจจุบัน) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา ภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรง พระราชทาน - การจัดพิมพ์ตำราดุริยางคศาสตร์ สากล (พระเจนดุริยางค์) - บทเพลงพระราชนิพนธ์ ๔๘ เพลง

ภาคผนวก

บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์การดนตรีตะวันตก
ครูตรสมัยรัชกาลที่ ๔ – รัชกาลที่ ๖

รื้อยเอกโทมัส ยอร์ช นื้อกซ์

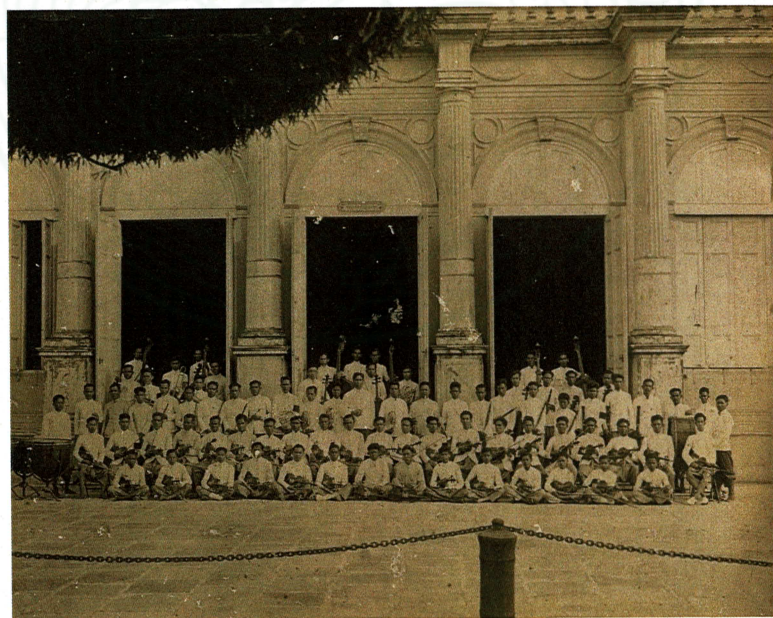
จาคอป ไฟท์ (บิดาของพระเจนดุริยางค์)

รื้อยเอก อัลเบอโต้ นัซซารี (Alberto Nazzari)
ผู้ควบคุมวงดุริยางค์ทหารม้ารวมและผู้อำนวยการเพลง

กรมสรรพ วังจันทร์เกษม (ในอดีต)

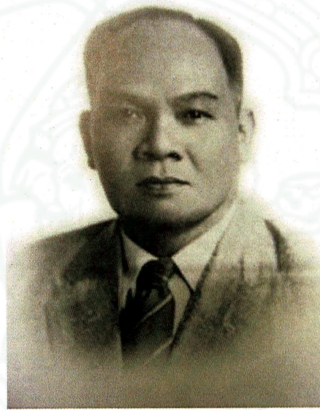
พระเจนดุริยางค์ (ปีเตอร์ ไฟท์ หรือ ปิติ วาทยะกร)
ผู้วางรากฐานดนตรีสากลในประเทศไทย
ผู้กำกับดูแลวงเครื่องสายฝรั่งหลวง (วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร)

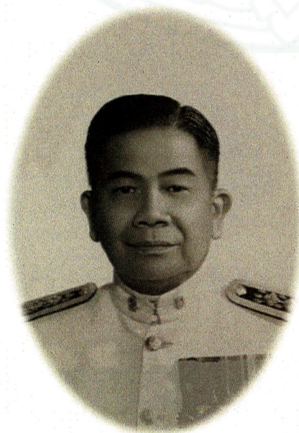
หมื่นประไพเพลงประสม (เอิบ ประไพเพลงประสม)
นักดนตรี ๔ แผ่นดินและหัวหน้าแผนกดุริยางค์สากล

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีคนแรกของกรมศิลปากร

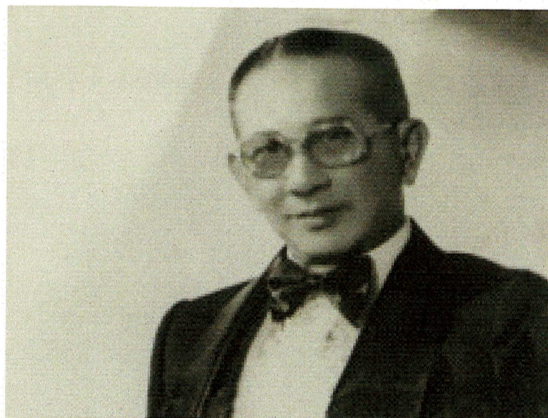
นายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีคนสำคัญของกรมศิลปากร พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๑๑
ผู้มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดงานบันทึกแผ่นเสียงเพลงไทยของกรมศิลปากร

นายปรุง ประสานศัพท์

นายพิชญ์ แชม่าง

นายชลหมู่ ชลานุเคราะห์ ศิษย์เอกของพระเจนดุริยางค์
หัวหน้าแผนกดุริยางค์สากลและผู้อำนวยการเพลง

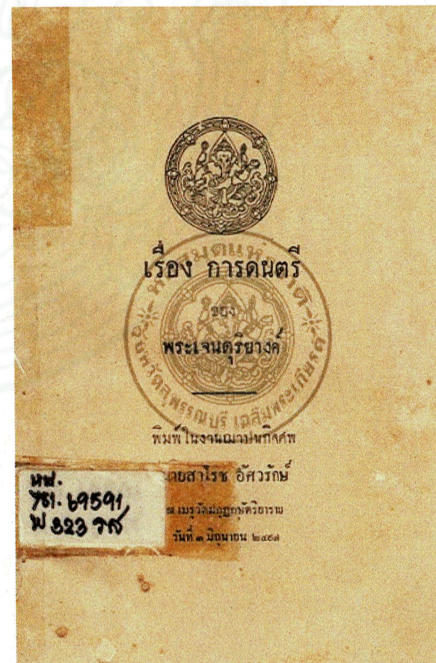
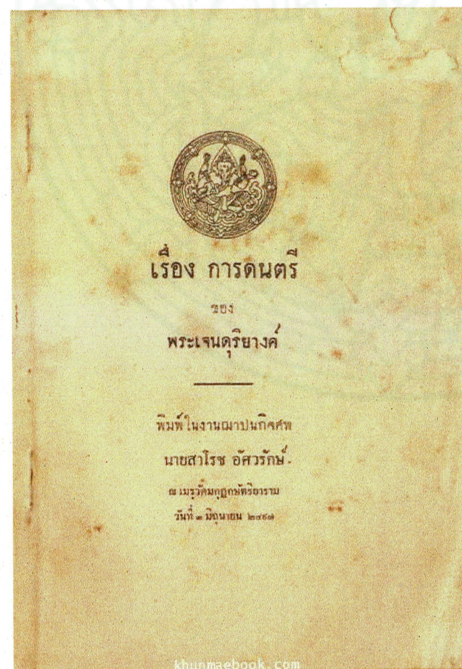
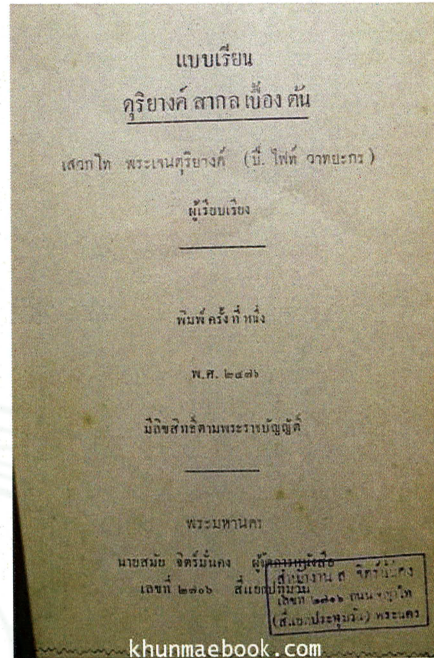
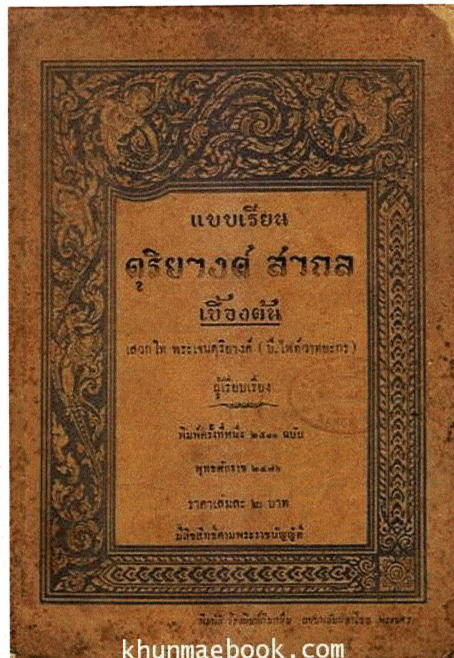

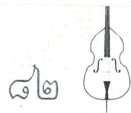
ครูนภา หวังในธรรม นักร้องเสียงโซปราโนท่านแรกของกรมศิลปากร

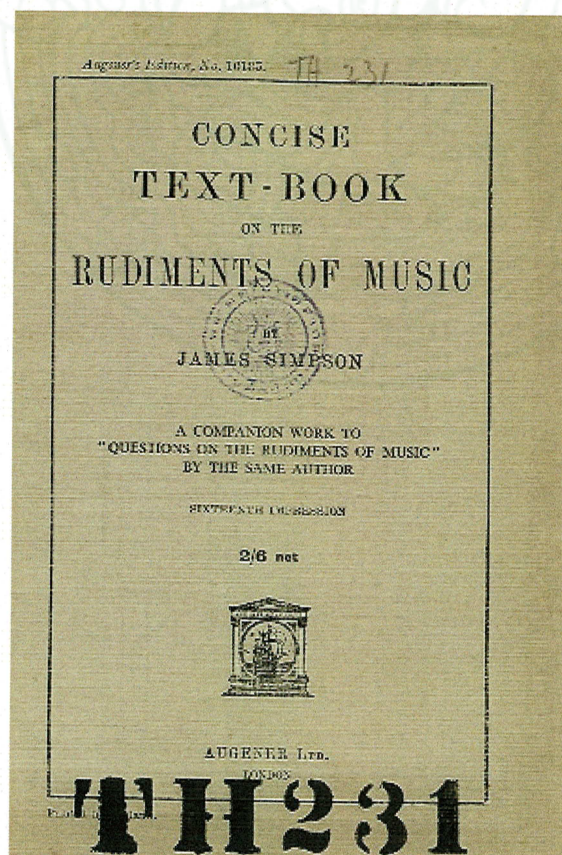
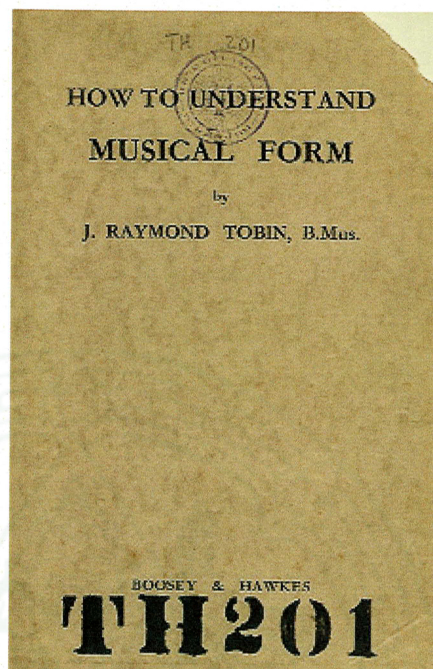
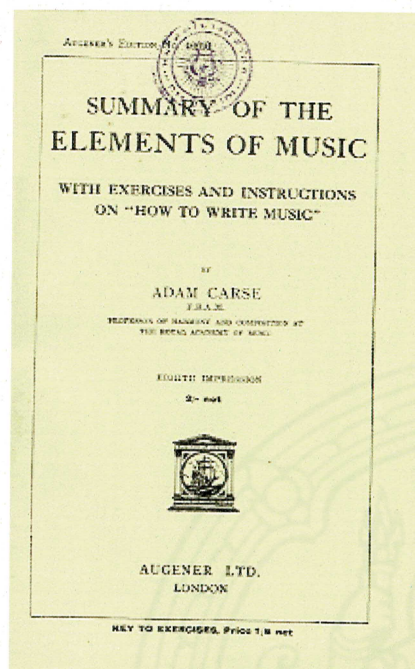
ดร.ประทักษ์ ประทีปะเสน
หัวหน้าแผนกดุริยางค์สากลและผู้อำนวยการเพลง

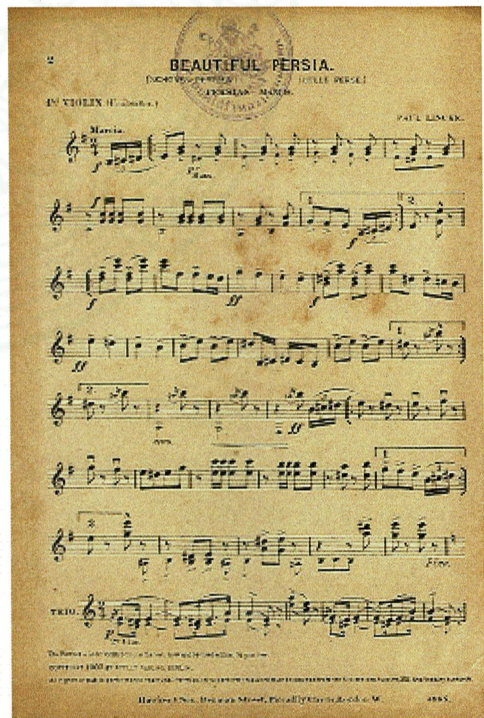
ตำราทางวิชาการดนตรีสากล

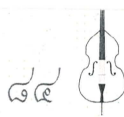

ตำราวิชาการดุริยางค์สากล (ภาษาอังกฤษ) ของหมวดดุริยางค์สากล กรมศิลปากร

โน้ตเพลงคลาสสิก ที่สืบทอดมาตั้งแต่กองดนตรีฝรั่งหลวง กรมมหรสพ

2

THE TANK RIDE.
CHARACTERISTIC IMPRESSION

CELLO.

Molto moderato, quasi Andante

ADOLF LUTHER.

p *cresc. e marc.* *dim.*

a tempo

e allargando p

Misteriosa

p *tempo agitato*

p

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

269

270

271

272

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

297

298

299

300

301

302

303

304

305

306

307

308

309

310

311

312

313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

324

325

326

327

328

329

330

331

332

333

334

335

336

337

338

339

340

341

342

343

344

345

346

347

348

349

350

351

352

353

354

355

356

357

358

359

360

361

362

363

364

365

366

367

368

369

370

371

372

373

374

375

376

377

378

379

380

381

382

383

384

385

386

387

388

389

390

391

392

393

394

395

396

397

398

399

400

401

402

403

404

405

406

407

408

409

410

411

412

413

414

415

416

417

418

419

420

421

422

423

424

425

426

427

428

429

430

431

432

433

434

435

436

437

438

439

440

441

442

443

444

445

446

447

448

449

450

451

452

453

454

455

456

457

458

459

460

461

462

463

464

465

466

467

468

469

470

471

472

473

474

475

476

477

478

479

480

481

482

483

484

485

486

487

488

489

490

491

492

493

494

495

496

497

498

499

500

501

502

503

504

505

506

507

508

509

510

511

512

513

514

515

516

517

518

519

520

521

522

523

524

525

526

527

528

529

530

531

532

533

534

535

536

537

538

539

540

541

542

543

544

545

546

547

548

549

550

551

552

553

554

555

556

557

558

559

560

561

562

563

564

565

566

567

568

569

570

571

572

573

574

575

576

577

578

579

580

581

582

583

584

585

586

587

588

589

590

591

592

593

594

595

596

597

598

599

600

601

602

603

604

605

606

607

608

609

610

611

612

613

614

615

616

617

618

619

620

621

622

623

624

625

626

627

628

629

630

631

632

633

634

635

636

637

638

639

640

641

642

643

644

645

646

647

648

649

650

651

652

653

654

655

656

657

658

659

660

661

662

663

664

665

666

667

668

669

670

671

672

673

674

675

676

677

678

679

680

681

682

683

684

685

686

687

688

689

690

691

692

693

694

695

696

697

698

699

700

701

702

703

704

705

706

707

708

709

710

711

712

713

714

715

716

717

718

719

720

721

722

723

724

725

726

727

728

729

730

731

732

733

734

735

736

737

738

739

740

741

742

743

744

745

746

747

748

749

750

751

752

753

754

755

756

757

758

759

760

761

762

763

764

765

766

767

768

769

770

771

772

773

774

775

776

777

778

779

780

781

782

783

784

785

786

787

788

789

790

791

792

793

794

795

796

797

798

799

800

801

802

803

804

805

806

807

808

809

810

811

812

813

814

815

816

817

818

819

820

821

822

823

824

825

826

827

828

829

830

831

832

833

834

835

836

837

838

839

840

841

842

843

844

845

846

847

848

849

850

851

852

853

854

855

856

857

858

859

860

861

862

863

864

865

866

867

868

869

870

871

872

873

874

875

876

877

878

879

880

881

882

883

884

885

886

887

888

889

890

891

892

893

894

895

896

897

898

899

900

901

902

903

904

905

906

907

908

909

910

911

912

913

914

915

916

917

918

919

920

921

922

923

924

925

926

927

928

929

930

931

932

933

934

935

936

937

938

939

940

941

942

943

944

945

946

947

948

949

950

951

952

953

954

955

956

957

958

959

960

961

962

963

964

965

966

967

968

969

970

971

972

973

974

975

976

977

978

979

980

981

982

983

984

985

986

987

988

989

990

991

992

993

994

995

996

997

998

999

1000

1001

1002

1003

1004

1005

1006

1007

1008

1009

1010

1011

1012

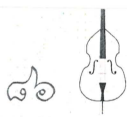
1013

1014

1015

1016

<

ภาพวงดนตรีไทย และวงดนตรีสากล บรรเลงเพลงร่ำวง
(จากหนังสือ ร่ำวง ของกรมศิลปากร)

จากข้อมูลที่สืบค้นในหนังสือ เอกสาร และบุคคลซึ่งเป็นอดีตศิลปินในสังกัดกรมศิลปากร ปรากฏชื่อ
บุคคลดนตรีสากลที่เกี่ยวข้องกับการบันทึกแผ่นเสียงลงเพลง ดังนี้

ผู้คัดลอกโน้ตสากล คือ ครูพิชญ์ (พิสมัย) แซ่มบาง
ผู้บันทึกภาพ คือ ครูชลหมู่ ชลานุเคราะห์

ส่วนผู้อำนวยเพลงและผู้บรรเลงดนตรีสากล ตามภาพมีดังนี้

ครูฉะลิก เนตตะสุต	ผู้อำนวยเพลง
ครูมณเฑียร กุวัชรพันธ์	ไวโอลิน
ครูปรุง ประสานศัพท์	วิโอล่า
ครูจิระ แก้วสมัย	วิโอล่า
ครูมณี นิลจันทร์	เชลโล่
ครูตุ้ย เอี่ยมประณีต	เบส
ครูเลื่อน	ทรมเป็ต
ครูอำรุง เกาไศยนันท์	ประกอบจังหวะ (กรับ)
ครูสุทัศน์ โกชนพันธุ์	ประกอบจังหวะ (กรับ)
ครูประหยัด โตชะกาญจนะ	ประกอบจังหวะ (กรับ)

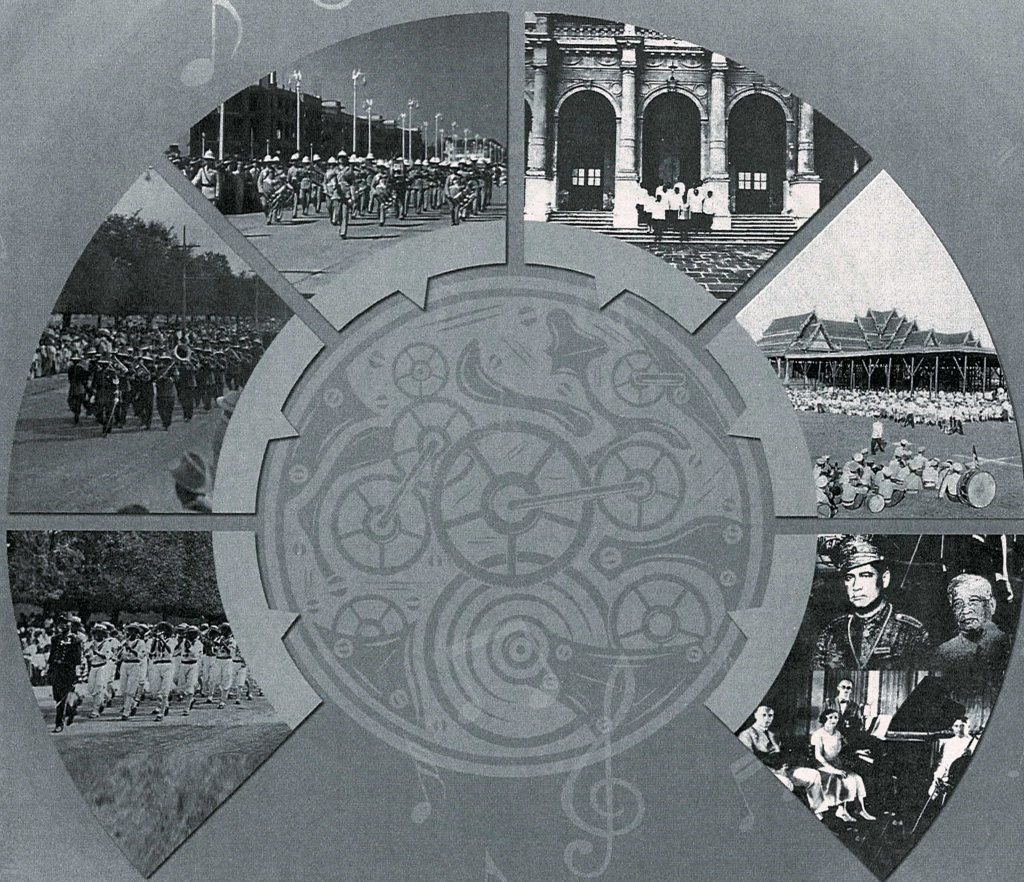
ส่วนผู้บรรเลง คลาริเน็ต และทอมโบน นั้น ยังไม่ได้รับข้อมูลว่าเป็นท่านใด

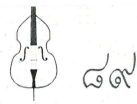

ป้ายโฆษณาละครเรื่อง "เลือดสุพรรณ" พ.ศ. ๒๔๗๐ และเจ้าหญิงแสนหวี พ.ศ. ๒๔๘๑
ที่ "โรงละครศิลปากร" บนป้ายโฆษณามีการระบุจำนวนรอบที่แสดง
(ด้วยความอนุเคราะห์หรือขอ จดหมายเหตุแห่งโรค)

การแสดงละครเรื่องเลือดสุพรรณและละครเรื่องเจ้าหญิงแสนหวี
บทประพันธ์ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ณ โรงละครศิลปากร
มีวงศ์วิริยวงศ์สากล บรรเลงประกอบการแสดงสลับกับวงดนตรีไทย

“บรรณานุกรม”

กรมศิลปากร. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระบิดาแห่งการอนุรักษ์มรดกไทย, กรุงเทพฯ, ๒๕๖๐.

กรมศิลปากร. ของเก่าเล่าเรื่อง หนังสือประกอบนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย พุทธศักราช ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งแรก, กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๔.

กรมศิลปากร. ประวัติวัดเสาชิงช้า และ งานของกรมศิลปากร พิมพ์แจกในงานกุศลพระราชทาน ณ วัดเสาชิงช้า จังหวัดลพบุรี. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๑๓.

กรมศิลปากร. สารานุกรมกรมศิลปากร (ฉบับปฐมฤกษ์), พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๖.

กรมศิลปากร. จดหมายเหตุเรื่องรับเสด็จแลสมโภชพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จกลับจากยุโรปคราวแรก ใน พ.ศ. ๒๔๔๐, พิมพ์เผยแพร่เนื่องในวันภาษาไทยแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๗, กรุงเทพมหานคร : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๗.

ณัฐชา นัจฉนาวากุล. ดนตรีฝรั่งในกรุงสยาม : พัฒนาการดนตรีตะวันตกในสังคมไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๓๘๔-๒๔๘๔, วิทยานิพนธ์ ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ดนตรี), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕.

พระเจนดุริยางค์. แบบเรียนดุริยางคศาสตร์เบื้องต้น (ฉบับทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย). พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, ๒๕๑๐.

พระเจนดุริยางค์. บันทึกความทรงจำ ๓๕ ปี พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร). ISBN 974-8358-29-1, กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๓.

วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการดนตรี : ประชุมวิชาการดนตรีวิทยา เรื่อง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการดนตรี เฉลิมพระเกียรติในวโรกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี บรมราชาภิเษกสมโภช, ๒๕๕๔.

บทความ

พัฒนาการ “วงเครื่องสายฝรั่ง” ของไทยจาก “แตรวง” ถึง “ออเคสตรา” โดยสนอง คลังพระศรี
 สัจจิบัตร เพลงไทยประสานเสียง, กรมศิลปากร, มิถุนายน ๒๕๔๘.

ประวัติศาสตร์ของชุมชนคาทอลิกชาวโปรตุเกสในประเทศไทย. www.หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพ ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับโปรตุเกส โดย นายฉัตรชัย
 นิลเขต คณะมนุษยศาสตร์ สาขาปรัชญาและศาสนา ชั้นปีที่ ๔ วิทยาลัยแสงธรรม นครปฐม
 (เผยแพร่ ๗ กันยายน ๒๕๖๑)

๘ เจ้าฟ้าชายแห่งสยาม โดย เวนิสา เสนิงส์ฯ, ๒๕๕๕. (เผยแพร่โดย ศิริมนัส ฐาการ asi.aru.ac.th.)

วิวัฒนาการดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์, staffzone.amnuaysilpa.ac.th sites.google.com >
suxkarsxnkhmitsastrp1 > hnwy-thi-1

สรุปเหตุการณ์สำคัญในรอบ ๑๐๐ ปีของธนาคารไทยพาณิชย์จำกัด (มหาชน) [สุพจน์ จิตสุทธิญาณ]
 แบงก์สยามกัมมาจล บทความศิลปวัฒนธรรม ฉบับพฤษภาคม ๒๕๕๘ โดย ดร. วิจิตวงศ์
 ณ ป้อมเพชร (เผยแพร่วันจันทร์ที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓)

ภูมิบ้าน ภูมิเมือง : ‘เพลงลูกกรุง’ เพลงไทยสากลสองวัยใจเดียวกัน. หนังสือพิมพ์แนวหน้า,
 (เผยแพร่วันอาทิตย์ที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑)

งานวิจัย “การวิเคราะห์แนวพระราชดำริและบทบาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ในการส่งเสริมทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนพรานหลวง
 ในพระบรมราชูปถัมภ์” โดยรองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ, สถาบันบัณฑิตพัฒน
 ศิลป์, URL: https://madlab.cpe.ku.ac.th/forest/ศุภชัย_จันทร์สุวรรณ

ดำเนิงานโดย

นางสาวชนินทรวดี ชมภูทิพย์

ดุริยางคศิลป์บัณฑิตพิเศษ